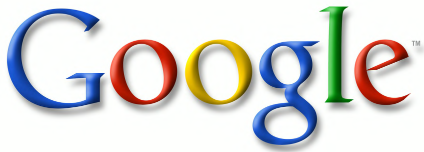

Google

SPROKEN

EN

VERTELLINGEN

UIT DE

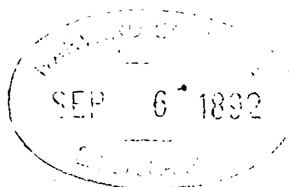
MIDDELEEUWEN,

DOOR

Dr. H. C. ROGGE.

AMSTERDAM,
Y. ROGGE.
1885.

Tales are the learning of a rude age.

WARTON.

INLEIDING.

»De dichtende verbeelding van de Indiërs heeft aan de verre oevers van den Ganges een klein boekje doen ontstaan, dat, overgebracht van volk tot volk en in alle talen van het Oosten en het Westen vertaald, eeuwenlang vreugde en opgewektheid heeft gebracht in de paleizen der vorsten en in de hutten der landlieden. Nauwelijks had Gutenberg zijne edele kunst uitgevonden, of het boek werd in allerlei vormen en gedaanten gedrukt, en de eerste uitgaven behooren thans tot de zeldzaamste drukwerken van dien bewegelijken tijd."

Deze woorden schreef de Leipziger hoogleeraar Herman Brockhaus, veertig jaren geleden, bij de opdracht zijner uitgave van het verhaal der »Zeven wijze meesters", zoo als dit door Nachshebi in de 14de eeuw was opgenomen in zijne Persische vertolking van het dusgenaamde »Papegaaienboek", aan zijn broeder. Hij had er kunnen bijvoegen, dat ditzelfde B o e k v a n d e z e v e n w i j z e n, van de 16de tot de 19de eeuw in bijna alle landen van ons werelddeel een geliefd volksboek is gebleven. Bovendien verdient het opmerking, dat een aantal geleerden zich in de laatste vijftig jaren hebben bezig gehouden met het onderzoek naar den oorsprong, het opsporen van oude vertalingen, en de vergelijking van de oudere en jongere redactiën van dit merkwaardig boek. Görres, die het eerst eene beschrijving gaf van de Duitsche volksboeken *), gelijk Van den Bergh dit eenige jaren later deed van de Nederlandsche †), overdrijft wel

*) Die teutsche Volksbücher, Heidelb. 1807.

†) De Nederl. volksromans, Amst. 1837.

wat, niet als hij dit verhaal vergelijkt bij eene rivier, die in haar loop tot een breeden stroom is aangegroeid, een stroom waaruit gansche geslachten en vele natiën gedronken hebben, maar er bijvoegt, dat dit boekje, »met het oog op zijne vermaardheid en den omvang van den kring waarin het heeft gewerkt, de heilige boeken nabij komt en alle geschriften der klassieken overtreft". Toch zijn er maar weinige letterkundige overblijfselen uit de hooge oudheid, die zoo wijd en zijd verspreid werden, die in alle tijdperken en onder allerlei volken en geslachten zooveel bijval gevonden hebben, die, telkens weer optredende in een nieuw kleed, door alle eeuwen zoo jong en frisch gebleven zijn, als deze eenvoudige vertelling. Het is opmerkelijk dat een geschrift, hetwelk aanvankelijk een boek was voor vorsten, die het als een vademecum waardeerden, en dit karakter in zijne Oostersche vormen bewaarde, in zijn Westersch gewaad tot een volksboek is geworden en juist, zooals Görres opmerkt, door de lagere standen van de Maatschappij voor de vergetelheid is bewaard.

Als volksboek in het ook hier te lande, meer dan drie eeuwen lang, door duizenden gelezen. Onze vaderen voelden zich aangetrokken door de schoone zinrijke fabelen en vertellingen uit het Oosten, en lazen met gretigheid de nog vrij onbeholpen vertalingen, waarin ze hun werden aangeboden. De »Voorbeeldsels der oude wijzen" bijvoorbeeld, »uit meest alle de Oostersche talen, Grieksche en Romeinsche, vergaderd door Joannes Duikerius" *), beleefde verschillende uitgaven. Wie zal zeggen hoe dikwijls het Boek der zeven wijzen ter perse is gelegd?

Onder de eerste boeken, die na de uitvinding van de boekdrukkunst in de Nederlanden werden uitgegeven behoorde ook de Historie van die zeven wijze mannen van Rome. De eerste uitgave van den Latijnschen tekst zag waarschijnlijk te Deventer in 1476 het licht, waarop weldra te Gouda, Delft, Antwerpen en Keulen verschillende andere uitgaven volgden †). Omstreeks 1480 verscheen de »Historie" in Gouda voor het eerst in een Nederlandsch kleed, en het boek werd met zoo-

*) De 1ste uitgave zag te Amsterdam het licht in 1693. Een gedeelte van eene oude vertaling in Zuid-Frieschen tongval (zie E. Wassenberg, Taalk. bijdragen tot den Frieschen tongval. Leeuw. 1802) doet onderstellen, dat het geheele werk in de 17de of in het begin van de 18de eeuw in dien tongval werd overgezet.

†) Vgl. voor de Nederlandsche uitgaven: Dr. M. F. A. G. Campbell, Annales de la Typographie Néerlandaise au XVe siècle. La Haye 1874.

veel bijval ontvangen, dat het vóor 1500 nog viermalen te Delft en te Antwerpen opnieuw ter perse werd gelegd. Aan den druk was alle zorg besteed, en de tekst, eene vrij getrouwe navolging van bovengenoemde Latijnsche uitgave, was met houtsneden versierd. Een dier houtsneden, ontleend aan de Delftsche uitgave van Jacob van der Meer van 1483, is, in eene door lichtdruk verkregen getrouwe navolging, aan dezen bundel toegevoegd.

Hoevele malen de »Historie", die blijkbaar van den aanvang een volksboek was, in de 16de en 17de eeuw werd uitgegeven, weet ik niet. Eerst wanneer zal blijken hoevele exemplaren van verschillende uitgaven in bibliotheken nog bewaard zijn gebleven, zal men over de populariteit van het boek een beter oordeel kunnen vellen, dat echter altijd wel onvolledig zal blijven, daar sommige drukken ongetwijfeld spoorloos zijn verdwenen. Vermoedellijk heeft de Hervorming in deze gewesten dit volksboek met zoovele anderen een wijle op den achtergrond gedrongen. Maar dat het niet in het vergeetboek was geraakt, bewijst de kerkelijke goedkeuring, die in alle mij bekende exemplaren uit de 17de, 18de en 19de eeuw wordt weergevonden, aldus luidende: »Dit boexken is ghevisiteert ende gheapprobeert van den eerweerdigen Meester Jan Gossens van Oorschot, Prochiaen van Sinte Jacobskercke ende Licentiaet in de Godheydt. Ende gheconsenteert in den Raedt van Brabandt te mogen printen. Datum te Brussel, den 22sten December, Anno MDLXXX."

In dit of in het daarop volgend jaar moet dus de »Historie" wederom het licht hebben gezien.

Na deze goedkeuring door den Raad van Brabant maakt het een vreemden indruk, den titel van dit boekje te lezen onder de geschriften, die in 1621 door den bisschop van Antwerpen werden verboden *). Het is mogelijk dat hierdoor in de Zuidelijke Nederlanden onze »Historie"

---

*) In het edict, door den bisschop van Antwerpen, op 16 April 1621 uitgevaardigd, komt „De 7 vroeden van Rome" voor onder de vierde klasse van verboden boeken, „die in de scholen niet en moghen ghebruikt worden voor dat sy neerstichlijk ghecorrigeert ende achtervolgende de ordonnantie van synen Eerw. gheapprobeert sullen wezen." (Vgl. F. J. Mone, Uebersicht der Niederländ. Volks-Literatur. Tüb. 1838. S. 17en 87.)

Het is mij niet gebleken, dat er in Vlaanderen uitgaven van dit volksboek zijn verschenen „in usum Delphini," waaruit sommige aanstootelijke bladzijden verwijderd waren. Overigens verdient het de aandacht, dat de „Historie" in dien tijd en ook later als leerboek op de scholen werd gebruikt.

van de boekenmarkt is verdwenen; maar in de Republiek stoorde men zich niet aan dit verbod. Omstreeks 1640 werd het boekje opnieuw in den handel gebracht door Cornelis Dirksz. Cool te Amsterdam, onder den titel: »Een schone ende ghenoechlicke historie van de Zeven Vroeden van Romen" *). De tekst was een woordelijk getrouwe nadruk van de oorspronkelijke Nederlandsche uitgave, en dit geldt van alle mij bekende latere drukken †), waarin alleen de spelling gewijzigd werd.

Maar nu de vroegere geschiedenis van het boekje? Alvorens hierover te spreken, wil ik eerst in breede trekken den hoofdinhoud van het geheele verhaal mededeelen, zooals wij dien ongeveer gelijkluidend in alle redactiën weervinden.

Een machtig en wijs vorst verheugt zich in het bezit van een eenigen zoon. Als het kind op zekeren leeftijd is gekomen, vertrouwt hij de opvoeding toe aan een uitstekend leermeester, maar na eenigen tijd blijkt, dat de knaap niets heeft geleerd. Nu roept hij de hulp in van wijze menschen, en een hunner neemt de moeielijke taak op zich, den prins tot zijne verhevene bestemming op te leiden, en hem op een bepaald tijdstip, vervuld van alle wijsheid, tot zijn vader terug te brengen. Hij zondert zich met zijn leerling af in een gebouw, waarvan de wanden

*) De titel staat in roode en zwarte letters boven eene groote gebrekkige houtsnede. Deze 4[0] uitgave draagt geen jaartal, maar Cool, die in de Warmoesstraat woonde „in den Vergulden Passer", in welk huis reeds gedurende eene eeuw eene drukkerij was gevestigd, gaf in 1641 „Een schoone historie van de destructie der stadt Jerusalem" en de „Historie van den verloren zoon", in 1642 „Een schoone historie van heer Frederick van Jennen in Lombardijen", en in 1646 „Een schoone historie van Jan van Parijs" in het licht. Gelijktijdig gaven de Amsterdamsche uitgevers Broer Jansz. en Ot Barendsz. Smient herdrukken van oude volksboeken. De genoemde boeken behoorden dus in dien tijd tot de meest gezochte lectuur.

†) Ik zag alleen de volgende uitgaven: „Een schoone ende genoeglijke historie van de Zeven Wijzen van Rome. Hoe zij des Keysers Pontianus Zoone onderwezen tot alle goede leeringen ende met wat middelen en list zyn Stief-Moeder hem zocht tot onkuischheyt te brengen, waerom zy namaels noch verbrand werd. Versierd met veele schoone en kunstige figuren. Amsterdam by de Erve van der Putten, op 't Water, in de Loots-man", kl. 8[0]. De zoogenaamde „schoone figuren" zijn zeer onbeholpen houtsneden. Deze uitgave heeft geen jaartal, maar de oude spelling en de Gothische letter verraden de 18de eeuw. Dr. Schotel vermeldt eene uitgave van Van der Putten van 1792 (Vaderl. Volksboeken, II, 109).

De laatste mij bekende uitgave verscheen in 1819 te Amsterdam bij B. Koene in de Boomstraat, in Romeinsche letter en met nieuwe spelling. De prentjes, hoewel op nieuw geteekend, zijn slaafsche navolgingen van de vorigen en even slecht.

beschilderd zijn met allerlei wetenschappelijke voorstellingen en levenslessen. Tegen het einde van den vastgestelden termijn verlangt de koning den terugkeer van zijn zoon. De wijze leermeester raadpleegt nu de sterren en bespeurt, dat het leven van den prins aan het hof door een groot gevaar wordt bedreigd, hetwelk deze alleen zal kunnen ontgaan, door zich gedurende zeven dagen stom te houden. De prins wordt nu door den koning te midden van de geheele hofhouding ontvangen, maar overeenkomstig den raad van zijn leermeester zwijgt hij op alle vragen, die tot hem worden gericht. Alle pogingen om hem tot spreken te nopen, of hem het spraakvermogen terug te geven, zijn vruchteloos. Op haar verzoek neemt eene der vrouwen van den vorst hem mede naar den harem, verklaart hem hare liefde en doet hem voorstellen, die den prins met verontwaardiging vervullen, zoodat hij haar ijlings ontvlucht. De vrouw, bevreesd voor hetgeen haar boven het hoofd hangt, wanneer de prins straks, als hij weder spreken zal, alles aan het licht brengt, besluit hem als haar verleider aan te klagen. Zij begint luide te klagen, scheurt hare kleederen, en als de koning hierop tot haar komt, zegt zij dat de prins haar geweld heeft willen aandoen. De prins, die zich niet verdedigen kan, zoolang hem het zwijgen is opgelegd, wordt ter dood veroordeeld.

Thans treden de zeven meesters, wijze raadslieden des konings, op ten einde het leven van den prins te redden. Zij besluiten elk op hun beurt den vorst te bewaren voor overijling en hem te waarschuwen voor vrouwenlist, ten einde op deze wijze de voltrekking van het vonnis telkens een dag op te houden, totdat de prins eindelijk voor zichzelven zal kunnen spreken. Zij doen daarop elk een of twee verhalen, die den koning bewegen het vonnis in te trekken. Maar de weldadige indruk van die verhalen wordt dag aan dag weder uitgewischt door andere verhalen, die de vrouw hiertegen overstelt, om den koning de oogen te openen voor het gevaar, dat hem van zijn zoon en van de zijde der wijze meesters bedreigt. Zeven dagen lang wordt de strijd tusschen beide partijen voortgezet en wankelt de vorst in zijn besluit.

Als ten laatste de noodlottige termijn verstreken en de achtste dag aangebroken is, neemt de prins het woord. Hij vertelt de ware toedracht der zaak, bewijst zijne onschuld, legt door zinrijke verhalen en gepaste antwoorden getuigenis af van zijne groote wijsheid, en wordt door den koning, die zich verheugt in het bezit van zulk een zoon, in zijne eer hersteld. De booze vrouw wordt naar verdienste gestraft.

Ziedaar de inhoud van het merkwaardig geschrift, waaraan de vertellingen, in dezen bundel vervat, voor een gedeelte zijn ontleend. De »Historie", waarvan ik eene vluchtige schets gaf, is de lijst, die ze allen omvat, of liever het patroon, waar ze allen zijn ingeweven, en waarmede zij één geheel uitmaken. Die vertellingen zijn niet allen in denzelfden tijd en op dezelfde plaats ontstaan, en in dit opzicht loopen de verschillende redactiën van vroeger en later tijd, de Oostersche en Westersche zeer uiteen. Doch hierover spreek ik in eene meer uitvoerige studie over het Boek der zeven wijzen. Dit weinige is voldoende tot toelichting van de hierachter volgende verhalen. Ik wensch alleen nog een kort overzicht van de geschiedenis dezer »Historie" hieraan toe te voegen.

Het geheele verhaal is stellig van Indischen oorsprong en meer bepaald uit den tijd van het Buddhisme, ofschoon enkele vertellingen, daarin opgenomen, waarschijnlijk van veel oudere dagteekening zijn. De oorspronkelijke tekst is tot heden niet bekend en zal misschien nooit teruggevonden worden. Wij kennen dit letterkundig overblijfsel slechts uit vertalingen, die eerst eeuwen later werden gemaakt, toen de verhalen, aan de boorden van Indus en Ganges ontstaan, hunne wandeling naar het Oosten en Westen hadden aangevangen. De oudste getuigenis, die wij omtrent het bestaan van het boek bezitten, is die van een paar Arabische schrijvers uit de 10de eeuw, die ons beiden, onafhankelijk van elkander, verzekeren, dat het boek van den wijzen Sindbad *): »De zeven Vizieren, de leermeester en leerling, en de vrouw des konings" reeds bestond. Zij kenden het boek in het Arabisch, zelfs in verschillende redactiën, en het lijdt geen twijfel of het werd, lang vóor hun tijd, in die taal overgebracht, gelijk met meer overblijfselen der Indische letterkunde het geval is geweest, onder anderen de Pantschatantra (vijf boeken), een werk dat in aanleg en strekking zeer veel overeenkomst heeft met het verhaal van de zeven wijze meesters.

Alle oudere Arabische bewerkingen van het boek zijn verloren gegaan, ten minste tot heden niet teruggevonden, maar wij kennen ze eenigermate uit vertalingen, die naar Arabische teksten zijn bewerkt,

---

*) De naam van den wijze, aan wien de opvoeding van den prins werd toevertrouwd, dien men weleens ten onrechte voor de samensteller heeft gehouden.

en waarvan wij vrij nauwkeurig den tijd kunnen bepalen, waarin ze vervaardigd zijn. De oudste vertaling, die wij op dit oogenblik bezitten, is de Syrische, naar den wijze Sindban geheeten. Waarschijnlijk dagteekent deze uit het begin van de 11de eeuw, want de Grieksche vertaling, Syntipas getiteld, werd naar dezen tekst door zekeren Andreopulos vervaardigd vóor het einde van die eeuw. Van de oude Spaansche vertaling, die ten opschrift draagt: »Het boek van de bedriegerijen en listen der vrouwen" *), weten wij met zekerheid, dat zij naar een Arabisch model werd gemaakt in het jaar 1253 op last van den infant Don Fadrique, broeder van den koning Alfonso van Castilië. Terwijl er eene merkwaardige overeenkomst bestaat tusschen deze redactie en de Syrische, zoo wijkt daarentegen de Hebreeuwsche †), waaruit in dezen bundel óok een paar verhalen zijn overgenomen, hiervan in vele opzichten af. De bewerker, die insgelijks in de 13de eeuw leefde, heeft zeer vrij omgesprongen met zijn Arabisch origineel, en wierp enkele verhalen uit, om andere, gedeeltelijk van eigen maaksel, in te voegen.

Voorts bezitten wij nog Persische redactiën uit de 14de eeuw §), in poëzie en in proza, die uit oudere Persische teksten zijn ontstaan, welke laatste waarschijnlijk allen oorspronkelijk uit het Arabisch zijn overgenomen, en ook in deze redactiën merken wij weder verschillende afwijkingen op. Voeg ik hierbij nu het verhaal van de »zeven Vizieren", hetwelk in drie verschillende handschriften van de Duizend-en-een-nacht is gevonden, dan heb ik hiermede al de vertalingen genoemd, die te zamen de Oostersche groep van redactiën uitmaken, waarin het Boek der zeven wijzen tot ons kwam. Wij vinden daarin te zamen meer dan veertig verhalen, die wij voor een deel weder aantreffen, hetzij in de Europeesche bewerkingen van hetzelfde boek, hetzij in andere geschriften der middeleeuwen.

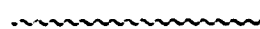
Wanneer, hoe en op welke wijze het geheele verhaal in het Westen is bekend geworden, kan niet met zekerheid worden gezegd. Zooals wij zagen brachten de Arabieren het in Spanje, en vermoedelijk zal het gedurende de Kruistochten door mondelinge overlevering in Italië,

*) Libro de los enganos et los asayamentos de los mugeres.

†) Mischle Sandabar.

§) Sindibad Nameh of het boek Sindbad, en de 8ste nacht van de Tuti-Nameh van Nachshebi.

Frankrijk, Duitschland en Engeland zijn verspreid. De trouvères werkten de stof een weinig om, zoodat het geheele verhaal beter paste in het raam van hun tijd. De oorspronkelijke vertellingen werden gedeeltelijk door nieuwe vervangen, hoewel het beloop der geschiedenis toch ongeveer hetzelfde bleef. Want hoe vaak ook de figuren verschillen en de kleuren gewijzigd zijn, de algemeene omtrekken veranderen niet. Geestelijken zetten zich neder, om het boek in het Latijn over te brengen, opdat anderen uit deze bron voorbeelden zouden kunnen putten voor hunne kloostersermoenen. Neemt men in aanmerking, dat nog van tijd tot tijd nieuwe bewerkingen van dit boek in middeleeuwsche handschriften worden gevonden, dan blijkt hieruit hoe deze verzameling van sproken en vertellingen, door eene eenvoudige intrige saamgestrengeld, tot de meest geliefde boeken van die dagen behoorde. Deze inleiding zou veel te uitvoerig worden, indien ik zelfs maar een oppervlakkig overzicht wilde geven van al die teksten; het zij genoeg te weten, dat zij zich naar zekere bijzonderheden en vertellingen, die zij met elkander gemeen hebben en waarin zij zich van elkander onderscheiden, in enkele groepen laten verdeelen, waarvan bijv. de Italiaansche er eene is. Ik zou meenen reeds meer dan te lang te hebben stil gestaan bij dit onderwerp, indien het hier niet een geschrift gold, dat in alle beschaafde landen nog altijd in de volkstaal wordt gelezen. Ongetwijfeld zal het ook bij ons naar waarde worden geschat, wanneer men het beter kent en ziet dat het elementen bevat, die voor jong en oud nimmer hunne aantrekkelijkheid zullen verliezen.

Eene tweede reeks van verhalen in dezen bundel heb ik ontleend aan een geheel ander boek, dat uit de middeleeuwen tot ons is gekomen. De titel ervan is even zonderling als de inhoud. Gesta Romanorum noemde men het boek, hetgeen de Nederlandsche vertalers aldus hebben overgezet: »Die gesten of gheschiedenissen van Rome", of »Die hystoriën ghetogen vten gesten ofte croniken der Romeynen". Men zou zich echter zeer vergissen, indien men daaruit opmaakte, dat wij hier te doen hebben met eene soort van Romeinsche geschiedenis. Wel is waren komen Caesar, Pompejus, Diocletianus, Titus en nog een

aantal andere Romeinen erin voor; wel is waar beroept men zich soms op het gezag van Valerius Maximus, Aulus Gellius, Plinius en dergelijke schrijvers, maar met de samenstelling van dit werk heeft men allerminst op het oog gehad de lotgevallen te vermelden, hetzij van het Romeinsche volk in zijn geheel, hetzij van enkele zijner groote mannen. Het boek bevat een menigte vertellingen, legenden en fabelen, die allen op zichzelve staan, volstrekt niet samenhangen, deels uit den mond van minstreels en troubadours opgeteekend, deels uit oudere geschriften of mondelinge overleveringen samengebracht, deels ook door monniken verzonnen zijn. Dat deze geheele lading door eene klassieke vlag wordt gedekt, laat zich gemakkelijk verklaren. Het Romeinsche rijk had, ook na zijn val, een diepen indruk achtergelaten onder de Germaansche volksstammen, waarmede het in aanraking was gekomen, en die het grootendeels voor zijn machtigen wil had doen buigen. Men kende geene andere geschiedenis dan die der Romeinen. Naar het voorbeeld van het eens zoo schitterende wereldrijk vormde zich het Duitsche rijk, welks vorst geen hoogeren titel kende dan dien van Roomsch koning. Zoo leefde het volk, dat eens aan de boorden van den Tiber heerschappij voerde over drie werelddeelen, in de herinnering voort van andere geslachten, die nieuwe staten stichtten op de puinhoopen van zijne grootheid. Zijn taal bleef nog eeuwen lang de taal waarin men las en schreef, de taal der officieele oorkonden en der kloostersermoenen. Was het wonder dat menig verhaal zich vasthechtte aan den naam van eene of andere bekende figuur uit Rome's glorietijd, en dat men aan dit schatboek van anecdoten, waarin het oude Rome telkens uit de nevelen van het verleden te voorschijn komt, den weidschen titel gaf van »gheschiedenissen van Rome"?

Ik durf bijna verzekeren, dat, na den bijbel, geen boek in de middeleeuwen zoo veelvuldig is gelezen als dit. Men heeft tot heden niet minder dan 138 meer of minder volledige handschriften ervan teruggevonden, en stellig zijn er hier en daar nog verscholen gebleven. Op 24 Hoogduitsche en 3 Engelsche na, zijn ze allen in het Latijn gesteld. Het oudste is uit de laatste helft van de 14de eeuw. Na de uitvinding van de boekdrukkunst hebben uitgevers te Keulen, Aken, Parijs, maar vooral in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden zich beijverd om het ter perse te leggen. De Latijnsche tekst had vóór 1500 reeds in achttien verschillende uitgaven het licht gezien. De oudste is waarschijnlijk die, welke wij aan de Utrechtsche prenters

Ketelaer en De Leempt te danken hebben *). In denzelfden tijd werd het werk in het Hoogduitsch en Fransch en weldra ook in het Engelsch uitgegeven. Onder de oudste uitgaven staan echter de drie Nederlandsche bovenaan †), die allen blijkbaar vertalingen zijn van bovengenoemde Utrechtsche uitgave. Toch waren de bewerkers geen slaafsche navolgers; nu eens breiden zij het verhaal wat uit en verhoogen daardoor de aanschouwelijkheid, dan weder brengen zij kleine verbeteringen aan §). Al die handschriften en uitgaven bewijzen overtuigend, »que ce livre", zooals Brunet **) zegt, »aujourd'hui si peu lu, quoiqu'il conserve un intéret de curiosité, a eu jadis une grande vogue".

Vreemd, dat dit boek, hetwelk in de 17de en 18de eeuw in andere landen nog herhaaldelijk geheel of gedeeltelijk werd herdrukt, na de bovengenoemde zoo snel op elkander gevolgde uitgaven, bij ons geene enkele maal meer ter perse is gelegd. Ondanks zijn omvang moet het in de eerste jaren na de verschijning wel druk gelezen zijn. Het bevatte stof genoeg voor een aantal volksboeken, maar niemand schijnt ooit lust gevoeld te hebben de beste verhalen tot een bundel saam te lezen, gelijk men in Engeland heeft gedaan. De Hervorming had echter het oordeel over dit werk aanmerkelijk gewijzigd. Hetzelfde boek, waarin duizenden eens eene bron van stichting, leering en opwekking hadden gevonden, dat zoovele geslachten had verkwikt, zoovele geesten verblijd, werd nu door protestantsche godgeleerden verworpen en veroordeeld, als bevattende niet anders dan »onzinnige historiën en oudwijfsche fabelen" ††). Zelfs een Spaansche Jezuïet §§) trekt partij tegen het boek, juist om hetgeen er eens de waarde van uitmaakte, namelijk om de toepassing van al die sproken en vertellingen op het christendom, de christelijke kerk en het christelijk leven. Wij kunnen die

---

*) Deze incunabel moet omstreeks 1473 gedrukt zijn. Vgl. Campbell's a. w.

†) Zij verschenen te Gouda bij G. Leeu in 1481, te Delft bij J. van der Meer in 1483, te Zwolle bij P. van Os in 1484.

§) Slechts één voorbeeld. In het hierachter onder N°. 15 voorkomende verhaal luidt het dievenwoord volgens den Latijnschen tekst „saxlem," dat onzin is. De vertaler gebruike het woord „fallax," en aan het einde, als de dief gezegd heeft dat de man hem bedroog, voegt hij er bij: „fallax is alsoe veel te segghen als bedroch."

**) Manuel du libraire, T. II, col. 1571 sv.

††) Zoo oordeelde o. a. Joh. Georg. Schelhorn, de predikant en bibliothecaris van Memmingen, in de 18de eeuw (Amoenitates historiae eccl. et liter. Franc. 1737. I, 796 sq.).

§§) Alfonsus Salmeron van Toledo.

toepassingen, waarvan ik eene enkele proeve heb gegeven in de aanteekeningen op de medegedeelde verhalen, vaak niet lezen zonder te glimlachen. De monniken, die zich van deze voorbeelden bedienden tot opwekking van het godsdienstig leven, zagen in alles eene allegorie, vonden altijd stof tot eene moralisatie. Onverschillig of zij eene fabel aantroffen of eene liefdesgeschiedenis, zij wisten alles te vergeestelijken. Dat lag in de godgeleerde richting van dien tijd, en het zou onbillijk zijn één persoon aansprakelijk te stellen voor zooveel valsch vernuft, om niet nog meer te zeggen. Maar juist in die moralisatiën lag de beteekenis en de groote aantrekkelijkheid van deze verzameling. Het was een goudmijn voor elken geestelijke, die voor kloosterbroeders en zusters, of voor het volk moest optreden, want hier vond hij een schat van voorbeelden, die hij in elke rede over allerlei onderwerpen te pas kon brengen, met de toepassingen erbij, terwijl zij, die in de eenzaamheid zich wilden oefenen in de godzaligheid, geen beter boek konden opslaan, daar het hen leerde in alle wereldsche dingen eene afschaduwing te zien van het bovenzinnelijke.

Ziedaar het boek, dat in zijne verschillende redactiën meer dan tweehonderdvijftig verhalen bevat, uit mondelinge overleveringen, oude kronieken, Romeinsche schrijvers, Oostersche fabelen *), Arabische vertellingen, legenden van heiligen en verdichtsels van eigen vinding bijeengebracht. De vraag is niet wie ze allen neergeschreven heeft, want ze zijn waarschijnlijk niet in denzelfden tijd en op dezelfde plaats ontstaan. Maar men wenscht misschien te weten waar, wanneer en door wien ze het eerst in een bundel verzameld zijn, al was deze aanvankelijk misschien van veel geringer omvang dan later. Het antwoord zou meer uitvoerigheid vereischen, dan ik mij hier veroorloven mag, en ik stel mij voor hierover later elders te spreken. Alleen dit zij hier vermeld, dat de oudste verzameling, die misschien reeds in de 12de eeuw bestond, vermoedelijk in Engeland is ontstaan, welke kern later in Duitschland belangrijk is uitgegroeid. Of de Benedictijner prior van St. Eloi, Petrus Berchorius, die in 1326 stierf, dan wel een ander de eigenlijke verzamelaar is, laat ik in het midden. De naam van den man, aan wien men dit werk te danken had, wordt noch in eenig handschrift, noch door een der middeleeuwsche schrijvers genoemd.

---

*) Onder de verhalen komen in verschillende handschriften ook die uit het Boek der zeven wijzen voor.

Na langen tijd vergeten te zijn, is het boek in deze eeuw door geleerden weder te voorschijn gehaald, om het tot een punt van zeer nauwgezet onderzoek te maken, en door anderen om het onder de oogen van allen te brengen, die belangstellen in de geschiedenis der beschaving. Het is inderdaad eene hoogst merkwaardige bladzijde uit die geschiedenis, wel waardig om er eens bij stil te staan. Elders zijn die uitgaven met groote ingenomenheid begroet. Het boek van Grässe *) werd binnen tien jaren na de uitgave driemalen herdrukt, en maar zelden gelukt het thans voor hoogen prijs een exemplaar machtig te worden. De Engelsche uitgave van Swan †), aan niemand minder dan aan Lord Palmerston opgedragen, is insgelijks sedert lang uitverkocht, en naar ik meen is dit ook het geval met den herdruk van den jongsten Franschen tekst §). In Engeland heeft men, op het voetspoor van hetgeen daar te lande reeds vroeger werd gedaan, nog in den jongsten tijd eene nieuwe vertaling van een dertigtal verhalen in het licht gegeven **), die talrijke lezers heeft gevonden. Ik mag dus onderstellen, dat ook bij ons eene eerste proeve op dit gebied dankbaar zal worden ontvangen. Heb ik mij hierin niet vergist, dan liggen nog vele verhalen voor een nieuwen bundel gereed.

Hier zou ik deze inleiding kunnen eindigen. Wel heb ik nog enkele vertellingen aan andere bronnen ontleend, maar over die verzamelingen spreek ik hierachter in de aanteekeningen. Over deze laatsten echter nog een enkel woord.

---

*) Das älteste Mährchen- und Legendenbuch des Christl. Mittelalters oder die Gesta Romanorum. De 1ste uitg. zag in 1842, de 2de in 1848, de 3de in 1850 het licht.

†) Gesta Romanorum or entertainin moral stories. Transl. by Ch. Swan. 2 vol. London 1824.

§) Le violier des histoires romaines. Ancienne trad. des Gesta Romanorum. Nouv. édit. per M. G. Brunet. Paris 1858.

**) Gesta Romanorum. The ancient moral tales of the old Story-Teller. London.

De geschiedenis van sommige fabelen en sproken uit den ouden tijd is zóo belangrijk en soms zóo ingewikkeld, dat men er verhandelingen over schrijven kan. Max Müller gaf vóor eenige jaren een model van zulk eene verhandeling over de bekende fabel van La Fontaine: »La laitière et la pot au lait" *), en vele geleerden hebben zich, evenals hij, met de studie over dit onderwerp beziggehouden. Het zou mij dus geen moeite hebben gekost aan enkele verhalen lange vertoogen toe te voegen. Doch mijn doel was alleen het eigenaardig karakter en de beteekenis van elk verhaal met een woord toe te lichten, en zijn oorsprong even aan te duiden. De aanteekeningen moesten mijns inziens alleen het noodigste geven en passen bij de verhalen, waarin ik getracht heb zooveel mogelijk den eenvoudigen ongekunstelden toon van het orgineel te bewaren.

Zoo ga dan dit boekje de wereld in; het zij eene welkome gave in menig huisvertrek voor jong en oud.

---

*) Zoover ik weet in het Engelsch enkel opgenomen in de „Contemporary Review" van 1870, maar ook te vinden in de Fransche en Hoogduitsche vertalingen van zijne „Essays."

De ridder schepte bijzonder behagen in steekspelen en allerlei wereldsche vermaken, daarom riep hij op zekeren dag alle edellieden tot een tournooi samen aan den voet van zijn slot. Er kwamen vele heeren en knechten om het feest bij te wonen. De ridder reed naar de kampplaats; ook zijne vrouw ging daarheen, met hare kameniers, om het schouwspel te zien. Toen het geheele gezin het kasteel had verlaten, liepen ook de drie voedsters weg en lieten het kind alleen in de wieg liggen. In den geheelen burcht bleef niemand achter dan het kind, de hond en de valk, die op zijn rek vastzat.

Er hield zich op den burcht in een donker gat eene slang verborgen, hetgeen niemand wist. Toen dit ondier bemerkte dat alle menschen zich verwijderd hadden, stak het zijn kop voorzichtig uit het hol, en niemand bespeurende dan het kind in de wieg, kroop het dadelijk naar de wieg om de kleine te dooden. Toen de valk zag hoe de slang al schuifelend de wieg naderde om het kind te vermoorden, keek hij uit naar den hazenwind, en bemerkende dat deze lag te slapen, begon hij op te vliegen en met de vleugels te klappen tot de hond wakker werd, opdat deze het kind ter hulp zou kunnen komen. Zoodra de hond ontwaakte door den wiekslag van den valk, en zag hoe de slang reeds tegen de wieg op kroop, sprong hij toornig op het ondier los. Er ontstond een verwoedde strijd. Het was eene buitengewoon groote slang, die volstrekt niet van plan bleek te zijn haar prooi los te laten; doch de trouwe hazenwind zou het niet gedoogen, al moest het zijn leven kosten. Nadat zij lang met elkander geworsteld hadden, gaf de slang den hond zulk een geduchten beet, dat deze sterk begon te bloeden, zoodat de grond bij de wieg werd rood geverfd. De hond, voelende dat hij zwaar gewond was, deed zulk een geduchten aanval op de slang, dat de wieg kantelde. Deze had gelukkig vier hooge kanten, zoodat het kind, terwijl het op den grond gleed, zich niet

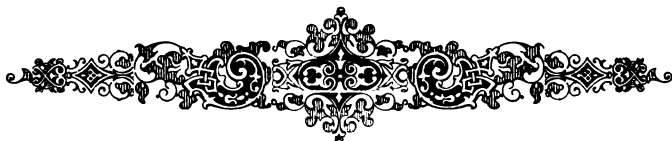
bezeerde. Eindelijk bleef de hond overwinnaar en doodde de slang, waarna hij weder op zijne plaats tegen den muur ging liggen om zijne wonden te lekken.

Toen de kampstrijd geëindigd was, ijlden de voedsters het eerst naar huis, zagen de wieg omgeworpen en den grond alsmede den hond met bloed bevlekt. »O wee," zeiden zij tot elkander, »de hond heeft het kind doodgebeten!" Geen van de drie was zoo verstandig om de wieg overeind te zetten en te onderzoeken wat er gebeurd was, maar zij zeiden: »Laat ons vluchten, opdat de heer ons de schuld niet geve en ons met den dood straffe." Terwijl zij hard wegliepen ontmoetten zij de edele vrouw, die hun vroeg: »Waarom weent gij en waar gaat gij zoo haastig heen?" »Ach lieve vrouwe," antwoordden zij, »wat is er gebeurd! De hazenwind, dien onze heer zoo liefheeft, heeft uw kind, dat aan onze zorgen was toevertrouwd, doodgebeten en opgegeten, hij ligt alleen tegen den muur, geheel met bloed bevlekt." Zoodra de vrouwe dit hoorde, zeeg zij van schrik ineen, maakte groot misbaar en riep weenende: »O mijn lief kind, moest gij zoo sterven? Helaas, wat zal ik beginnen, nu ik mijn eenigen zoon verloren heb!"

Terwijl zij zoo weeklaagde, kwam de ridder van het tournooi terug, en zijne vrouw bitter ziende weenen, vraagde hij waarom zij zich zoo aanstelde. »Ach, lieve heer," antwoordde zij, »uw hazenwind heeft ons eenig kind gedood, en hij ligt bij de wieg, verzadigd van bloed." Daarop vertelde zij hem wat haar was medegedeeld. De ridder werd toornig, sprong van zijn paard en ging het slot binnen naar de zaal waar de hond lag. Toen de hond zijn meester zag, stond hij op, zoo zwak als hij was, om kwispelstaartend, als naar gewoonte, den ridder met liefkoozingen te begroeten. Maar de ridder trok zijn zwaard en sloeg het trouwe dier met één slag den kop af. Daarop ging hij naar de wieg, richtte haar overeind, vond het kind frisch en ongedeerd liggen, en daarbij de groote

slang doodgebeten op den grond. Toen begreep hij uit alles wat hij zag, dat de hazenwind geworsteld had, om het kind in het leven te behouden, en het ondier had gedood. Daarop rukte hij zich de haren uit en riep met luider stem: »Wee mij, arme, ik heb, door de woorden mijner vrouw misleid, mijn goeden hond gedood, die het leven van mijn kind heeft gered! Daarom wil ik mijzelven eene boete opleggen. Terstond brak hij zijn zwaard in drie stukken, toog naar het Heilige Land, wijdde zich aan den dienst van God en bleef daar zijn leven lang.

II.

De schat in den toren.

r leefde, lang geleden, te Rome een trotsche ridder, die een zoon had en twee dochters. De ridder was bijzonder verzot op steekspelen en dergelijke vermaken, zoodat hij al zijn geld en goed daaraan ten koste legde. In dezen tijd regeerde te Rome een keizer, Octavianus geheeten, die alle koningen en heeren in rijkdom overtrof, want hij had zooveel goud, dat hij er een toren mede vulde en een ridder aanstelde om dezen schat te bewaken. Toen nu de trotsche ridder al zijn geld had verspeeld, was hij zoo arm geworden, dat hij zijn vaderlijk erfdeel wilde verkoopen. Hij riep daarom zijn zoon tot zich en zeide: »Mijn zoon, geef mij goeden raad, want nood en armoede dwingen mij òf mijn erfdeel te verkoopen, òf andere middelen te zoeken om in mijne behoeften te voorzien. Als ik mijne goederen te gelde maak, dan ziet het er treurig uit met u en uwe zusters."

»Lieve vader," dus antwoordde de zoon, »ik acht het

wenschelijk dat gij eens overlegt, hoe gij met eere zult kunnen leven, zonder uw erfdeel te verkoopen."

»Welaan," sprak de ridder, »ik weet goeden raad. De keizer heeft een toren vol goud; laten wij dezen nacht daar heengaan, gereedschappen medenemen om een gat in den muur te breken, en zooveel goud weg nemen tot wij genoeg hebben."

»Vader," hernam de zoon, »uw raad is voortreffelijk. Het is veel beter dat wij het noodige nemen uit den schat des keizers, die toch zoo rijk is, dan dat wij ons erfdeel verkoopen."

Zij stonden dus op in den nacht, gingen naar den toren, braken een gat in den muur en namen uit den schat zooveel goud als zij maar dragen konden, zoodat de ridder al zijne schulden kon betalen. Hij begon echter hetzelfde leven van vroeger te leiden, en opnieuw veel geld voor steekspelen uit te geven.

Den volgenden morgen kwam de ridder, die den toren moest bewaken, en toen hij het gat zag en bemerkte dat er zooveel goud was gestolen, ging hij tot den keizer en deelde dezen het gebeurde mede. Daarop werd de keizer boos en zeide: »Wat, komt gij mij dit vertellen? Heb ik u niet aangesteld om mijn schat te bewaken? Gij zult het mij terugbetalen!"

Zoodra de ridder-torenwachter deze woorden had vernomen, ging hij dadelijk in den toren, graafde een kuil in den grond onder het gat in den muur en zette daarin, zoo voorzichtig dat niemand het zien kon, eene ton vol lijm en pek, zoodat hij, die door het gat binnenkroop, noodzakelijk in die ton moest vallen. Hij die er in viel zou er zeker niet weder uitkomen.

Eenigen tijd daarna, toen de ridder opnieuw verarmd was, ging hij andermaal met zijn zoon naar den toren, om een

deel van den schat weg te nemen. De vader kroop het eerst door het gat en geraakte terstond tot aan zijn hals in het vat vol pek en lijm. Begrijpende dat hij gevangen was, riep hij zijn zoon toe: »Jongen, kruip mij niet achterna, want dan komt gij er niet weder uit."

»Dat zij verre van mij," antwoordde de zoon, »dat ik u niet ter hulp zou komen. Als wij hier gevonden worden, moeten wij toch beiden sterven. En al kan ikzelf u niet helpen, dan wil ik toch zien of gij niet verlost kunt worden."

»Daar is hier geen andere raad," sprak de vader, »dan dat gij met uw zwaard mijn hoofd afslaat. Als dan mijn lichaam zonder hoofd gevonden wordt, zal niemand het herkennen. Op deze wijze zult gij en zullen uwe zusters de schande bij de wereld en den dood ontgaan."

»Vader," hernam de zoon, »gij hebt den besten raad gegeven. Want zoo men u herkende, dan zou geen onzer den dood ontloopen. De nood dringt mij dus wel u het hoofd af te slaan."

Terstond daarop trok hij zijn zwaard, hieuw zijn vader het hoofd af, wierp het in een kuil en deelde het gebeurde aan zijne zusters mede. Tezamen beweenden zij lang in het geheim den dood huns vaders.

Toen nu de bewaarder van den toren weder daarbinnen kwam, vond hij er een lichaam zonder hoofd, waarover hij zeer verbaasd was. Hij deelde zijn wedervaren den keizer mede, die toen zeide: »Neem het lichaam, bind het aan den staart van een paard, sleep het zoo door de straten rond, en luister scherp of gij ook ergens stemmen van schreienden hoort. Waar gij dat verneemt, daar woonde de schuldige zeker weleer als heer des huizes. Grijp dan allen die daar zijn, neem ze gevangen, sleep hen naar de galg en hang hen op."

De knechten des keizers deden alles wat deze bevolen had. Toen zij aan het huis van den dooden ridder kwamen,

en de dochters het lijk haars vaders zagen, begonnen zij te schreien en luide te weeklagen. Zoodra hun broeder dat hoorde, bracht hij zich dadelijk eene wond in den mond toe, zoodat hij erg begon te bloeden. Nauwelijks hadden de knechten des keizers het misbaar vernomen, of zij liepen het huis binnen en vraagden naar de oorzaak van dat klagen.

De zoon antwoordde: »Ik heb mij bij ongeluk verwond, en toen mijne zusters bloed zagen vloeien, zooals gij ziet, begonnen zij luide te weenen, gelijk gij gehoord hebt."

De knechten, de wond ziende, geloofden zijne woorden, en gingen dus bedrogen heen. Zij hingen het lichaam van den ridder aan de galg, waar het lang bleef. Want de zoon durfde het lijk zijns vaders niet van de galg nemen, noch ook zijn hoofd begraven.

III.

De blinde keizer en zijne raadslieden.

Er waren weleer in de stad Rome zeven wijze mannen, die het geheele Romeinsche rijk bestuurden. De toenmalige keizer deed niets zonder hun raad. Toen deze raadslieden begrepen, dat de vorst hen zoo genegen was, dat hij zich in alles door hen liet leiden, en tegen hun zin geen bevel uitvaardigde, wisten zij door geheimzinnige kunsten te bewerken, dat de keizer in zijn paleis alles duidelijk zag, maar blind werd, zoodra hij zich naar buiten begaf. Zij hadden daarmede geen ander doel dan om vrij te kunnen handelen in alles wat het rijksbestuur betrof, teneinde daaruit hun voordeel te kunnen trekken. Na den vorst aldus betooverd te hebben, namen zij een proef of zij hem het gezicht terug konden geven, maar deze mislukte en zoo bleef de keizer jaren achtereen blind. Zij vaardigden nu een bevel uit, dat ieder die een droom droomde, waarvan hij de beteekenis niet begreep, tot hen zou komen, medebrengende een pond goud of zilver; zij zouden dan den droom verklaren. Op deze wijze vergaarden zij meer geld, dan de keizer zelf bezat.

Op zekeren dag, toen de keizer naast de keizerin aan tafel zat, begon hij diep te zuchten en bitter te weenen. Zoodra de keizerin dit zag, vroeg zij deelnemend naar de oorzaak zijner droefheid.

»Hoe," antwoordde de keizer, »zou het mij niet zwaar vallen, dat ik reeds zoo lang blind ben, zoodra ik den drempel van mijn paleis overschrijd, terwijl er geen middel schijnt te zijn, om mij te genezen?"

Daarop sprak de keizerin: »Luister naar mijn raad en volg dien op; het zal u zeker nooit berouwen. Gij hebt zeven wijze raadslieden, die uw gansche rijk besturen. Als gij de zaak goed doorziet, dan zult gij ontwaren, dat zij de oorzaak zijn van uwe blindheid. Blijkt het dat dit werkelijk zoo is, dan verdienen zij een smartelijken dood te sterven. Hoor dan naar mijn raad. Ontbied hen, openbaar hen uw kwaal, en gebied hen, onder bedreiging van allen een smadelijken dood te zullen doen sterven, dat zij u van uwe blindheid moeten verlossen."

Den keizer behaagde deze raad, en hij liet zijne raadslieden terstond voor zich verschijnen. Toen zij gekomen waren, gaf de keizer hen te kennen aan welke ziekte hij leed, en beval hen, op straffe des doods, dat zij hem raad moesten geven, om van zijne blindheid verlost te worden.

De raadslieden verschrikten en zeiden: »O heer, gij eischt van ons eene moeielijke zaak, meer dan gij ooit van ons gevraagd hebt. Maar geef ons tien dagen uitstel, dan zullen wij op den laatsten dag u ons antwoord mededeelen."

Het behaagde den keizer hierin toe te stemmen, waarop de raadslieden met elkander begonnen te overleggen, wat zij zouden aanvangen; doch zij konden geen middel vinden om den keizer van zijne blindheid te genezen. Zij werden zeer neerslachtig en zeiden tot elkander: »Helpen wij den keizer niet, dan zullen wij allen moeten sterven." Zij besloten ten

laatste het geheele rijk door te trekken, in de hoop dat God hen iemand zou doen ontmoeten, die in staat was hen raad te geven om den keizer van zijne blindheid te verlossen.

Op hunne reis kwamen zij door eene stad, waar zij kinderen op de markt zagen spelen. Juist kwam daar een man hen achterop met een pond goud, roepende: »O goede meesters, ik heb dezen nacht een droom gehad; wil mij toch uitleggen wat hij te beteekenen heeft en ik zal u, als gewoonlijk, dit pond goud geven."

Een van de kinderen die daar speelden, dit hoorende, zeide: »Doe dat niet, maar vertel mij den droom, en ik zal u de beteekenis zeggen."

Hierop sprak de man: »Ik zag midden in mijn bouwland eene bron ontspringen, waaruit vele stroomen voortkwamen, zoodat mijne landerijen opeens onder water werden gezet."

»Neem dan eene spade," zeide het kind, »en graaf ter plaatse waar gij meent dat de fontein ontstaan was; gij zult daar een schat vinden, zoo groot en van zooveel waarde, dat gij en alle uwe kinderen rijk zullen zijn."

De man ging hierop tot den knaap en bracht hem het pond goud tot belooning voor zijne droomuitlegging, maar het kind wilde het goud niet in ontvangst nemen, en verlangde alleen dat de man voor hem bidden zou.

Toen de zeven wijze mannen van Rome hoorden, dat de knaap naar waarheid den droom had verklaard, gingen zij tot hem en zeiden: »Zeg eens, kindlief, hoe is uw naam?"

»Ik heet Merlin," was zijn antwoord.

Hierop zeiden de meesters. »Wij zien, lief kind, dat gij zeer wijs zijt, daarom willen wij u eene zaak voorleggen, en wij verzoeken u vriendelijk ons daarover uw oordeel te zeggen en raad te geven."

»Zegt mij," sprak het kind, »wat het is."

»De keizer van Rome, onze heer," hernamen de wijzen,

»heeft het volgend gebrek. Zoolang hij in zijn paleis blijft kan hij alle dingen duidelijk zien, maar zoo haast heeft hij zijne voeten niet buiten gezet, of hij is geheel blind. Wil ons nu zeggen hoe dit komt, en mocht gij raad kunnen geven om deze kwaal te herstellen, dan zal de keizer u zeker bijzonder eeren en rijkelijk beloonen."

»Ik zal beiden doen," zeide de knaap, »de oorzaak van de blindheid opgeven en een geneesmiddel aan de hand doen."

»Wil dan met ons tot den keizer gaan," zeiden de wijzen, »om hem ter hulp te komen en van hem uw loon te ontvangen."

»Ik ben bereid u te volgen," hernam het kind.

Toen zij met den knaap bij den keizer kwamen, zeiden de raadslieden tot hem: »Zie, heer keizer, wij hebben een kind tot u gebracht, dat terstond aan uw verlangen kan voldoen."

»Goede meesters," sprak de keizer tot zijne raadslieden, »durft gij instaan voor hetgeen dit kind met mij doen zal?"

»Ja, heer keizer," luidde hun antwoord, »want wij hebben een proef van zijne wijsheid gezien."

Daarop wendde de vorst zich tot den knaap, zeggende: »Acht gij u waarlijk in staat om mij de oorzaak mijner blindheid te openbaren, en mij raad te geven om te herstellen?"

»Heer keizer," antwoordde het kind, »geleid mij in uw slaapvertrek, bij uw bed, en daar zal ik u wijzen wat er gedaan moet worden."

Zoodra de knaap daar gebracht was, zeide hij tot de dienstknechten: »Neemt dadelijk dit bed weg met al zijn toebehooren, en dan zult gij wonderlijke dingen zien."

Nauwelijks was dit geschied, of men ontwaarde eene bron van dampend water, dat met zeven wellen opborrelde, en de keizer was zeer verwonderd toen hij dit zag.

»Ziet gij deze bron," sprak het kind? »Wanneer deze niet

verdwijnt met al hare wellen, zult gij nimmer uw gezicht terug krijgen."

»Hoe kan zij worden weggemaakt?" vraagde de keizer.

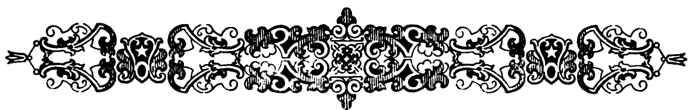
»Niet anders dan op ééne manier," sprak het kind.

»Zeg mij dan terstond op welke manier," hernam de keizer; »wanneer het mogelijk is, zal ik het ten uitvoer brengen, om mijn gezicht weder te krijgen en even goed te kunnen zien buiten als in mijn paleis."

»Heer keizer," sprak nu het kind, »die zeven wellen beteekenen de zeven raadslieden, die u tot den huidigen dag zoo verkeerd hebben ingelicht en uw rijk zoo slecht hebben bestuurd. Zij hebben u blind gemaakt, als gij uw paleis verliet, om uwe onderdanen te beter te kunnen scheren en schatten, zonder dat het door u werd opgemerkt. En nu kunnen zij u het gezicht niet wedergeven. Luister nu naar mijn raad, en de bron zal verdwijnen. Zoodra gij den eersten wijzen het hoofd voor de voeten laat leggen zal de eerste wel verdrogen, en zoo verder tot alle raadslieden onthoofd zijn. Daarna zult gij weder kunnen zien, gelijk weleer."

Toen alles was geschied, gelijk de knaap gezegd had, verdween de bron met hare wellen. De keizer was van zijne blindheid genezen en beloonde het kind met groote eerbewijzen en rijke geschenken.

IV.

Virgilius en de toren te Rome.

Keizer Octavianus stond aan het hoofd van het Romeinsche rijk. Hij was zeer rijk, maar gierig, en had zijn goud boven alles lief. In die dagen hadden de Romeinen andere rijken veel kwaad gedaan, zoodat vele volken tegen het Romeinsche rijk in opstand kwamen, om het ten val te brengen. Terzelfder tijd leefde te Rome een meester, Virgilius geheeten, die alle andere meesters in geheime kunsten en vernuftige uitvindingen overtrof. De burgers baden dezen dat hij iets mocht bedenken, waardoor zij voor alle vijanden gewaarschuwd en tegen hunne aanvallen beschermd konden worden.

Virgilius toog aan het werk en liet een toren bouwen. Boven op dien toren plaatste hij zooveel beelden als er provinciën in het rijk waren. Midden op den toren deed hij een beeld verrijzen, dat een gouden appel in de hand hield. Elk van de andere beelden rondom den toren had een klokje in de hand en stond met het aangezicht gekeerd naar de provincie, waarover het gesteld was. Wanneer nu zulk eene provincie van het Romeinsche rijk in oproer kwam, keerde

het beeld dier provincie zich om en begon zijn klokje te luiden, waarop alle andere klokjes in beweging kwamen. Zoodra de burgers van Rome dit hoorden, wapenden zij zich en togen met groote macht naar die provincie om het oproer te bedwingen. Er was geen provincie zoo groot, die zich heimelijk op de Romeinen mocht willen wreken, of de burgers werden terstond door het aangewezen beeld gewaarschuwd.

Vervolgens maakte Virgilius ten behoeve van de armen in dezelfde stad een licht, dat altijd brandde, en daarbij twee bronnen, eene voor warm en eene voor koud water, opdat de schamelen zich steeds zouden kunnen baden en verfrisschen. Voorts plaatste hij tusschen het licht en de bronnen een standbeeld, op welks voorhoofd stond geschreven: »Die mij slaat, de slag zal terstond aan hem gewroken worden."

Het beeld stond daar vele jaren, toen er ten laatste een geestelijke kwam, die, het opschrift lezende, bij zichzelven dacht: »Hoe zou dat beeld zich op mij kunnen wreken? Ik geloof veeleer dat, als iemand het een slag geeft, hij een schat onder zijne voeten zal vinden. Daarom is dit geschreven, opdat niemand het aanraken zou." De geestelijke strekte hierop zijne hand uit en gaf het beeld zulk een geweldigen slag, dat het op den grond viel. Terstond ging het licht uit, de bronnen verdwenen, en — hij vond geen schat. Toen de armen dit zagen, werden zij zeer bedroefd en zeiden: »Hij zij eeuwig vervloekt, die dit beeld uit hebzucht vernield en ons van zulk eene verkwikking beroofd heeft!"

Eenigen tijd later staken drie koningen, die door de Romeinen zeer onderdrukt werden, de hoofden bijeen en overlegden met hunne raadslieden, hoe zij op de Romeinen wraak zouden nemen. Sommigen hunner zeiden: »Al onze moeite zal te vergeefs zijn, want zoolang die toren daar staat met de beelden, zijn wij niet in staat iets tegen hen uit te richten."

Hierna stonden vier ridders op en zeiden den koningen: »Wij hebben er iets goeds op bedacht om den toren met de beelden ten val te brengen. Wij zullen ons leven wagen om dit plan uit te voeren, maar gij zult de kosten moeten betalen."

»Wat moeten wij geven?" vraagden de koningen.

»Wij moeten vier wijnvaten hebben met goud gevuld," was het antwoord.

»Neemt het goud," zeiden de koningen, »en volbrengt wat gij beloofd hebt."

De ridders namen het goud en reisden naar Rome. Zoodra zij daar gekomen waren, lieten zij bij nacht buiten de eerste poort een vat in het water zinken, op eene bepaalde plaats. Zoo deden zij met het tweede vat voor eene andere poort, en evenzoo met de beide laatste vaten bij de derde en vierde poort. Na dit volbracht te hebben, gingen zij den volgenden dag 's morgens de stad binnen.

Toen de keizer op het gewone uur naar de markt ging, liepen zij hem te gemoet en groetten hem zeer eerbiedig. De vorst, dit opmerkende, vraagde hen wie zij waren, welke kunsten zij verstonden, en wien zij dienden.

»Wij zijn uit verre landen," gaven zij ten antwoord, waarzeggers van beroep, en zoo verstandig, dat niets zoo verborgen kan zijn, of wij zullen het vinden, als wij er ons op beslapen. Wij hebben uw roem vernomen, en daarom komen wij tot u, of gij misschien ook van ons gediend wilt zijn."

»Ik wil u op de proef stellen," zeide de keizer, »wanneer ik zie dat gij waarheid hebt gesproken, zal ik u rijkelijk beloonen."

Zij zeiden daarop: »Wij begeeren niet anders dan de helft van wat er gevonden zal worden."

»Wel," hernam de keizer, »daarmede ben ik tevreden."

Zij gingen nu met den keizer naar binnen en hielden ver-

der allerlei gesprekken met hem. Toen de vorst des avonds naar bed zou gaan, zeiden zij: »Heer keizer, de oudste van ons zal, met uw welnemen, in dezen nacht zijne kunst beproeven. Op den derden dag zullen wij u zijn droom openbaren."

»Gaat in den vrede Gods," antwoordde de keizer, waarop zij verblijd henen gingen, want zij koesterden de zekere hoop, dat zij hun plan zouden volvoeren.

Ten derden dage kwamen zij 's morgens vroeg tot den keizer, en de oudste hunner sprak: »Heer keizer, als het u behaagt met ons buiten de stadspoort te gaan, dan zal ik u daar een verborgen vat wijzen, met goud gevuld."

»Ik ga met u," zeide de keizer, »om te zien of het waar is wat gij zegt."

Toen zij ter bestemder plaats waren gekomen, haalden zij het vat te voorschijn, dat zij aldaar hadden doen zinken. De keizer, dit ziende, was zeer verblijd, en gaf hem de helft van de winst.

Nu sprak de ander: »Heer keizer, in dezen nacht zal ik droomen." Des anderen daags haalde deze het tweede vat te voorschijn en toonde het den vorst, waarop ook hij zijn deel ontving. De derde en de vierde ridder handelden eveneens, waarover de keizer zich bovenmate verblijdde, zeggende: »Nooit heb ik zulke waarlijk wijze waarzeggers gezien."

Toen spraken zij alle vier als uit éen mond: »Tot nu toe hebben wij de een na den ander visioenen en droomen gehad, zooals gij gezien hebt. Morgen zullen wij, als gij het goed vindt, te zamen droomen; wij hopen dan een grooten hoop goud te vinden en u veel te kunnen geven."

»God de Heer," antwoordde de keizer, »verleene u goede droomen en gezichten, die u en mij voordeelig mogen zijn."

Aan den morgen van den volgenden dag kwamen zij tot den keizer met blijde aangezichten, zeggende: »Heer keizer,

wij brengen u eene goede tijding, want in dezen nacht is ons in den slaap een kostelijke schat vertoond, zoo verbazend groot dat, als gij er naar wilt laten zoeken, gij zoo rijk zult worden, dat in de wereld uws gelijke niet zal te vinden zijn."

»En waar," vraagde de keizer, »meent gij dien schat te kunnen vinden?"

»Onder het fundament van den toren, waarop de beelden staan," luidde het antwoord.

»Het zij verre van mij," hernam de keizer, »dat ik om des gouds wil den toren omver zou halen met de beelden, die ons beschermen tegen onze vijanden."

»Heer keizer," vraagden zij, »hebt gij niet ondervonden, dat wij getrouw de waarheid spreken?"

»Dat heb ik,'' zeide hij.

»Nu dan," gingen zij voort, »wij zullen het goud met onze eigen handen vinden, zonder den toren of de beelden te beschadigen. Het zal noodig zijn dat dit werk bij nacht en heimelijk geschiede, om den toeloop des volks, welks verontwaardiging gij u op den hals zoudt halen, en dat het goud zou kunnen grijpen en wegdragen.

»Gaat dan in godsnaam vrij aan het werk," zeide de keizer; »doet naar uw beste weten, en morgen vroeg zal ik tot u komen."

De ridders gingen blijmoedig weg en werden 's nachts in den toren gelaten. Zij ondergroeven het gebouw met groote haast aan alle kanten en des anderen daags stegen zij zeer vroeg te paard en reisden weg, uitgelaten van vreugde. Eer zij het grondgebied van het Romeinsche rijk verlaten hadden, stortte de toren in.

Zoodra de senatoren vernomen hadden, dat de toren gevallen was, werden zij zeer bedroefd en de geheele stad was in rouw. De prinsen gingen tot den keizer en zeiden, »Heer,

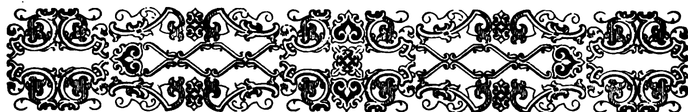
wat mag de oorzaak zijn, dat de toren gevallen is, die ons altijd waarschuwde voor onze vijanden?"

»Vier valsche bedriegers zijn hier gekomen," was het antwoord des keizers, »die zich uitgaven voor waarzeggers, en zeiden verborgen schatten te kunnen vinden. Zij vertelden dat er een groote hoop goud verborgen lag onder de fundamenten van den toren, dien zij voorgaven te kunnen ondergraven, zonder schade toe te brengen aan het gebouw en de beelden. Ik heb hun geloofd en ben door hen bedrogen."

Hierop antwoordden zij: »Het is uw schuld, want gij waart begeerig naar goud, en door uwe geldgierigheid zijn wij allen in het verderf gestort. Maar uw gouddorst zal u slecht bekomen."

Zonder dralen sleepten zij den keizer mede, brachten hem op het Kapitool, legden hem op zijn rug en goten zijn mond vol met gesmolten goud. Niet lang daarna vielen de vijanden den Romeinen op het lijf en verwoestten de geheele stad.

V.

De drie beelden.

r regeerde eens een keizer, Leo geheeten, die gaarne schoone vrouwen zag. Daarom deed hij in zekeren tempel drie staande beelden plaatsen en gebood alle onderdanen van zijn rijk deze beelden te aanbidden. Het eerste beeld had aan een der vingers van de hand, die het naar voren uitgestrekt hield, een gouden ring, waarin dit opschrift was gegrifd: »Ik ben edel; ziet den ring aan mijn vinger." Het andere beeld had een gouden baard, terwijl op zijn voorhoofd stond geschreven: »Ik ben gebaard; wie kaal is kome tot mij en ontvange of neme van mijn haar." Het derde beeld droeg een gouden mantel en een purperen rok; op zijn borst was te lezen: »Ik ben iemand die niemand ontziet." Deze drie beelden waren van steen. Toen ze overeenkomstig 's keizers wil voltooid waren, vaardigde hij een verbod uit, dat hij die den ring of den baard of den mantel zou durven wegnemen, veroordeeld zou worden tot een schandelijken dood.

Het gebeurde op zekeren dag dat een tyran den tempel binnenging. Zoodra hij het eerste beeld zag met de uitgestrekte hand en den ring aan den vinger, trok hij dit sieraad eraf. Daarna liep hij naar het andere beeld en ontnam het zijn gouden baard. Eindelijk richtte hij zijne schreden tot het derde beeld, ontdeed het van den gouden mantel, waarna hij den tempel verliet.

Toen het volk zag dat de beelden beroofd waren, snelde het naar den keizer, om hem dit te boodschappen. De keizer was zeer bedroefd en verstoord bij het vernemen van dit bericht. Hij deed den tyran, die zijn gebod overtreden had, tot zich roepen, en berispte hem over deze misdaad, dat hij ondanks zijn uitdrukkelijk bevel de beelden beroofd had.

»Heer keizer," vraagde de tyran, »geeft gij mij verlof om te spreken?"

»Dat verlof is u geschonken," antwoordde de keizer.

Daarop vervolgde de tyran: »Toen ik in den tempel kwam heeft het eerste beeld zijne hand naar mij uitgestrekt, met den ring aan den vinger, evenals of het zeggen wilde: Neem dezen ring van mij aan! Nochtans wilde ik den ring niet nemen omdat het mij de hand toereikte, voordat ik aan zijn vinger dit opschrift had gelezen: »»Ik ben edel; ziet den ring aan mijn vinger."" Hieruit begreep ik dat het zijn wil was, en ik nam den ring. Daarna kwam ik voor het andere beeld, en ziende dat het een gouden baard had, dacht ik bij mij zelven: de vader van dezen had geen gouden baard, want ik heb hem wel gezien; het komt niet te pas, dat hij hooger zal staan dan zijn vader, het is dus oorbaar, dat men hem dit sieraad ontneme. Evenwel zou ik het hierom nog niet gedaan hebben, indien ik niet het opschrift gelezen had, dat aldus luidde: »»Ik ben gebaard; wie kaal is kome tot mij en neme van mijn haar."" Zoo heb ik om twee redenen den baard weggenomen: vooreerst opdat hij zijn vader gelijk zou zijn, en

zich op dien gouden baard niet zou verhoovaardigen, ten anderen opdat zijn haar mijne kale kruin ten goede zou komen, gelijk het opschrift te kennen gaf. Wat het derde beeld betreft, dat den gouden mantel droeg, ik nam den mantel, omdat goud in den winter koud en het beeld van steen gemaakt is, dat natuurlijk reeds koud is. Daarom dacht ik: als het een mantel van goud draagt, dan komt de eene koude bij de andere, en dan zal het beeld al te koud worden. En in den zomer als het warm is, zal die mantel al te zwaar zijn om te dragen. Toch zou ik om deze redenen den mantel niet genomen hebben, had ik niet dit opschrift gelezen: »Ik ben iemand, die niemand ontziet." Toen ik zulk eene hoovaardij zag, heb ik het beeld den mantel ontnomen, opdat het zich zou verootmoedigen."

Nadat de keizer deze redenen gehoord had, sprak hij aldus: »Toen het verbod was uitgevaardigd, dat niemand de beelden berooven mocht, werd er toen niet bij vermeld, dat men, om welke reden ook, de sieraden niet zou mogen wegnemen? Omdat gij dus de stoutheid hebt gehad het gebod te overtreden, op grond van overwegingen, waartoe gij geen recht hadt, zoo veroordeel ik u om heden gehangen te worden." En zoo is het geschied.

VI.

De twee ringen.

Vespasianus regeerde over het Romeinsche rijk en bleef lang kinderloos. Ten laatste nam hij, op raad van wijze mannen, eene schoone maagd uit verre landen tot zijne vrouw. Hij bleef lang bij haar in het vreemde land, tot zij hem een kind had geschonken.

Toen hij nu weder wilde keeren naar zijn rijk en zijn vaderland, weigerde zij hem hiertoe verlof te geven. »Als gij van mij henengaat," zeide zij, »zal ik mijzelve dooden."

Nauwelijks had de keizer dit vernomen, of hij deed twee zeer kostelijke ringen maken. Daarin liet hij edelgesteenten zetten, waarop beelden gegraveerd werden, die deze verschillende eigenschappen hadden, dat het eene beeld kon doen gedenken, het andere zou doen vergeten. Als de gesteenten in gelijke ringen waren geplaatst, heeft hij den eenen ring met den steen der vergetelheid gegeven aan zijne vrouw. De andere

ring behield hij voor zichzelven, opdat het dragen van gelijke ringen een zinnebeeld zou zijn van dezelfde wederzijdsche liefde.

Zoodra de vrouw den ring had ontvangen, begon zij terstond de liefde voor haren man te vergeten. De keizer, dit ziende, toog blijmoedig op reis naar zijn keizerrijk en zijn hof en keerde nimmer tot zijne vrouw terug. Zoo heeft zij in vrede haar leven geëindigd.

VII.

Guido.

eker keizer had doen afkondigen, dat wie hem wilde dienen en begeerde een ambt te ontvangen, zich met drie slagen aan de poort van zijn paleis zou aanmelden. Dit zou het teeken zijn, dat hij in keizerlijken dienst wilde treden.

Er woonde in dien tijd te Rome een arm man, Guido geheeten. Deze dacht bij zichzelven: Ik ben arm, van geringe afkomst en zonder geslacht; het is beter dat ik ga dienen om geld te winnen, dan dat ik altijd in armoede blijf leven. Hij ging dus naar het paleis en gaf, zooals was voorgeschreven, drie slagen op de poortdeur. De deurwachter opende terstond en leidde hem binnen.

Nadat Guido voor den keizer op de knieën was gevallen en hem gegroet had, vraagde de vorst wat hij verlangde.

»Heer," antwoordde Guido, »ik begeer eene betrekking aan uw hof."

»Waarin of waarmede wilt en kunt ge mij dienen" vraagde de keizer weder.

»Heer," was het antwoord, »ik ben in zes dingen bedreven. Vooreerst kan ik dag en nacht zorgen voor de lichamelijke behoeften van een groot vorst, zijne spijzen bereiden, zijn bed opmaken en zijne voeten wasschen. Ten tweede kan ik waken als anderen slapen en slapen als anderen waken. Ten derde weet ik goed dranken te proeven en vermag ik al wat gedronken wordt naar den smaak te waardeeren. Ten vierde ben ik in staat menschen in de stad te noodigen overeenkomstig de waardigheid van hem die ze laat noodigen. Ten vijfde versta ik de kunst om vuur te maken zonder rook, waarbij men zich staande of zittende warmen kan. Mijn laatste dienst is deze: ik kan den menschen een goeden en veiligen weg wijzen naar het Heilige Land en Jeruzalem, zoodat zij gezond en behouden weder te huis komen."

Toen sprak de keizer: »Dit zijn schoone en nuttige diensten. Gij zult bij mij blijven, en ik wil u met den eersten dienst op de proef stellen, door u te bevelen mijn lichaam dit jaar te verzorgen."

»Heer keizer," zeide Guido, »ik ben bereid uw wil te volbrengen." Daarop heeft hij alle nachten zijn bed gereed gemaakt, gelijk het behoorde. Hij waschte zijne lakens en verwisselde ze telkens. Des nachts lag hij gewapend voor de kamer, en hij had een klein hondje bij zich, dat gedurig blafte, opdat dit dier hem wekken zou, indien er iemand kwam, als hij soms was ingeslapen. Eenmaal in de week reinigde hij de voeten des keizers, en in alle opzichten heeft hij den vorst zoo verstandig gediend, dat het dezen aan niets ontbrak. Hij werd daarom door den keizer hoog geprezen, en toen het jaar om was, maakte deze hem tot hofmeester, opdat hij ook den tweeden dienst zou kunnen bewijzen, door namelijk te waken als anderen slapen.

Na deze opdracht ontvangen te hebben besteedde Guido den geheelen zomer met te waken en te arbeiden, ten einde

al den voorraad voor den winter bij een te brengen; doch toen de winter gekomen was en andere lieden moesten sloven tot laat in den nacht, rustte hij en sliep. Aldus volbracht hij zijn tweeden dienst, en had hij getoond te kunnen waken als anderen slapen.

Toen de keizer zag dat hij deze twee dingen zoo verstandig had volbracht, was hij zeer verblijd. Hij riep zijn wijnschenker en zeide: »Schenk in mijn beker azijn, goede wijn en jonge most, en geef dit Guido te proeven, ten einde hem voor de derdemaal op de proef te stellen en te onderzoeken of hij verschillende dranken kan onderscheiden."

Als Guido den drank geproefd had, zeide hij: »Het was goed, het is goed en het zal goed worden; want de azijn is goede wijn geweest, de wijn is goed en de most zal goede wijn worden."

De keizer, hoorende dat hij dus naar waarheid en met verstand den drank gewaardeerd had, sprak tot hem: »Zeer waarde dienaar, ga en doorreis mijn rijk, bezoek steden en sloten en noodig alle mijne vrienden en magen tot een feestmaal, daar mijn geboortedag aanstaande is. Dit zal uw vierde dienst zijn."

»Heer, ik ben daartoe bereid," was Guido's antwoord. Hij trok nu het land door, bezocht alle steden en kasteelen en noodigde tot het feest aan 's keizers hof alle diens vijanden, maar niemand van zijne vrienden, zoodat op kerstavond het keizerlijk paleis vol was van menschen, die de vorst zeker niet had verwacht.

Zoodra de keizer al zijne vijanden zag, steeg hem het bloed naar het hoofd. Hij riep Guido voor zich en zeide: »Hebt gij mij niet gezegd, dat gij in staat waart gasten ter feest te noodigen?"

»Ja, heer," antwoordde Guido, »dat heb ik gezegd."

»Maar hoe," sprak de keizer: »ik heb u bevolen de bede

te richten tot alle mijne vrienden, en gij noodigdet alle mijne vijanden."

»Heer," vraagde Guido, »geeft gij mij verlof om te spreken?"

»Ja," was 's keizers antwoord.

»Zie, heer," sprak Guido, »in welken tijd van het jaar uwe vrienden ook aan het hof komen, altijd worden zij hartelijk ontvangen. Maar dit is niet het geval met dezen, want zij zijn uwe vijanden. Daarom heb ik juist dezen op uw feest genoodigd, opdat gij hen vriendelijk ontvangen zoudt, en zij daardoor van vijanden uwe vrienden zouden worden." Zoo geschiedde het ook, want voor het feest geëindigd was, bleek het dat allen van gezindheid veranderd waren.

De keizer was hierover zeer verheugd en zeide tot Guido: »Trouwe dienaar, God zij geloofd, want mijne vijanden mag ik thans werkelijk onder mijne vrienden tellen. Wil dan nu uw vijfde dienst volbrengen, en maak voor mij en mijne vrienden vuur zonder rook."

»Ik ben daartoe dadelijk in staat," antwoordde Guido. Wat toch had hij gedaan? In den zomer had hij gekloofd hout aan de zonnehitte blootgesteld; het was daardoor zoo droog geworden, dat het nauwelijks met het vuur in aanraking kwam of het vatte vlam, zonder eenigen rook te verspreiden, zoodat de keizer en zijne vrienden zich konden warmen.

Toen sprak de keizer tot Guido: »Nu hebt gij nog één dienst, uw laatsten te volbrengen. Wanneer gij dit verstandig doet, zal ik u rijk maken en tot hooge eer verheffen."

»Heer," sprak Guido, »laat allen die naar het Heilige Land willen scheep gaan mij volgen naar het strand der zee."

Zoodra dit bekend was geworden volgden hem ontelbare mannen, vrouwen en kinderen. Aan het strand gekomen, sprak hij het volk aldus toe: »Lieve vrienden, ziet gij in zee wat ik daar zie?"

»Wij weten niet wat gij meent te zien," gaven zij ten antwoord.

»Slaat uwe oogen op," hernam Guido, terwijl hij hun wees op eene rots midden in zee.

»Ja wij zien haar wel, maar waarom wijst gij ons daar op?" riep de schare.

»Op die steenrots," luidde het antwoord, »huist een vogel, die altijd op zijn nest zit, met zeven eieren daarin, waaraan hij zeer gehecht is. Zoolang die vogel op dat nest blijft is de zee rustig en kalm, maar vliegt hij bijgeval weg, dan verheffen zich de golven, zoodat zij die op zee zijn schipbreuk lijden en verdrinken. Wie scheep gaat terwijl hij op zijn nest zit, kan zonder gevaar uitzeilen en binnen komen."

Daarop vraagde het volk: »Hoe kunnen wij weten wanneer die vogel op zijn nest zit en wanneer niet?"

»Hij vliegt nooit uit zijn nest," antwoordde Guido, »dan om éen reden. Daar is namelijk een andere vogel, die hem kwalijk gezind is. Deze, zijn vijand, is er bij dag en bij nacht op uit om het nest vuil te maken en de eieren te bederven. Zoodra de vogel in het nest ziet dat dit gebeurd is, vliegt hij van rouw weg en laat zijne eieren in den steek. Dan wordt de zee onstuimig en breken stormwinden los. Wacht u, dat gij dan de zeereis niet aanvaardt."

Daarop sprak het volk tot hem: »Heer, wat middel weet gij, dat wij zouden kunnen aanwenden, om te voorkomen dat die vijandige vogel het nest beschadigt, opdat wij veilig zouden kunnen varen?"

Guido antwoordde: »Daar is geen ding onder den hemel, hetwelk deze kwade vogel meer haat en ontziet dan lamsbloed. Besprenkel daarom het nest van buiten en van binnen met lamsbloed; want zoolang er nog een druppel van dit bloed aan het nest kleeft, zal die vijandige vogel het niet durven genaken. De vogel zal dus op zijne eieren blijven

zitten en de zee stil zijn, zoodat gij gerust en veilig naar het Heilige Land kunt reizen."

Toen het volk dit hoorde, hebben zij lamsbloed genomen, en het nest daarmede besprenkeld. Vervolgens togen zij naar het Heilige Land en kwamen gezond en behouden weder te huis.

De keizer, ziende dat Guido al zijne diensten met wijsheid had volbracht, heeft hem tot ridder verheven en hem zeer rijk gemaakt.

VIII.

De vondeling.

Onder de regeering van keizer Koenraad was er in zijn rijk zekere graaf, Leopold geheeten, die 's vorsten toorn vreezende, met zijne vrouw in een bosch vluchtte, waar zij eene schuilplaats vonden in eene schaapherdershut, bestemd om bij regen de kudde tot schuilplaats te dienen. Kort daarop jaagde de keizer in hetzelfde bosch; de nacht overviel hem en hij zag zich gedrongen in dezelfde hut zijn intrek te nemen. De vrouw van den ridder, die weldra moeder hoopte te worden, ontving den keizer en herbergde hem zoo goed het ging. In dienzelfden nacht werd haar een zoon geschonken.

Terzelfder tijd droomde de keizer, dat hij eene stem hoorde die tot hem zeide: »Neem, neem, neem!" Verschrikt werd hij wakker, bevende richtte hij zich op, en sprak verwonderd tot zichzelven: »Wat mag toch dat: neemt, neemt, neemt! beduiden? Wat moet ik nemen?" Terwijl hij zoo nadacht, viel hij weder in slaap. En ziet, andermaal hoorde hij eene

stem, die ditmaal tot hem sprak: »Geef weder, geef weder, geef weder!" Hij ontwaakte en werd zeer mistroostig. »Wat mag dat toch beteekenen," dacht hij bij zichzelven; »eerst hoorde ik: neem! zonder iets te ontvangen, nu zegt de stem: geef, geef weder! Wat zal ik geven, indien ik niets ontvangen heb?" Wederom sliep hij in, en ten derdemaal hoorde hij de stem, die hem toeriep: vlucht, vlucht, vlucht! want het kind dat hier geboren is zal uw schoonzoon worden, uwe dochter tot vrouw krijgen en uw erfgenaam zijn."

Toen de keizer dit vernomen had, werd hij zeer ontroerd en overdacht wat hem te doen stond. Hij stond 's morgens vroeg op, riep twee vertrouwde wapenknechten heimelijk tot zich en zeide: »Gaat heen, neemt dit eerstgeboren kind met geweld van de moeder weg, houwt het door midden en brengt mij het hart."

De wapenknechten gingen neerslachtig heen, om het wreede gebod huns meesters te volbrengen, en rukten het wicht uit 's moeders armen. Doch toen zij zagen welk een schoon en aanvallig kind het was, werd hun gemoed vervuld van barmhartigheid. Zij droegen het boven in een hoogen boom, opdat het door wilde dieren niet verslonden zou worden; daarop vingen zij een haas, sneden het dier open en brachten het hart aan den keizer.

Het gebeurde dienzelfden dag dat een hertog daar langs reed en het jonge kind hoorde schreien. Hij haalde het uit den boom, verborg het heimelijk in een slip van zijn mantel, en bracht het aan zijne vrouw, die kinderloos was. Zij deden alsof het hun kind was, noemden het knaapje Hendrik en gaven het eene voortreffelijke opvoeding. Het groeide op tot een jongeling, die uitmuntte zoowel door schoonheid als door welsprekendheid, zoodat alle menschen hem met welgevallen zagen.

Toen de keizer vernam dat dit kind zoo schoon en wijs was, eischte hij het van den vader, om het aan zijn hof te

verbinden. Maar bespeurende dat alle menschen met den jonkman zoozeer ingenomen waren en hem luide prezen, begon hij te twijfelen of deze ook het kind zou kunnen zijn, dat hij bevolen had te dooden en dus tot zijn opvolger bestemd was. Om zeker te zijn schreef hij aan zijne vrouw eigenhandig een brief, dien hij verzegelde met zijn geheim zegel, van dezen inhoud: »Als gij uw leven liefhebt, moet gij terstond na het ontvangen van dit schrijven den jongeling doen ombrengen."

Eens werd de brenger van den brief op zijne reis door een priester in eene kerk geherbergd. Terwijl hij op eene bank lag te slapen, bekroop den geestelijke de lust om den brief, die in de reistasch stak, te lezen. Zoodra hij het schandelijk verraad doorzag, en wist welk een gevaar den jonkman bedreigde, besloot hij hem te redden. Zeer voorzichtig krabde hij de woorden die geschreven stonden: »gij moet den jongeling doen ombrengen," uit, en schreef daarvoor in de plaats: »gij moet den jongeling onze dochter tot vrouw geven." Hierop sloot hij den brief weder, en stak dien in de tasch, die aan 'sjongmans zijde hing.

De keizerin ontving den brief, las dien, herkende in het schrift 's keizers hand en zag dat hij met zijn eigen zegel verzegeld was. Zij deed dus alle prinsen bijeen roepen om bruiloft te houden. Want zij gaf hare dochter den jongeling tot vrouw en de bruiloft werd te Aken gevierd.

Toen de boodschap tot keizer Koenraad kwam, dat het huwelijk van zijne dochter plechtig was gesloten, werd hij diep getroffen. Een nauwkeurig onderzoek door ondervraging van de wapenknechten, den hertog en den priester bracht de waarheid aan het licht. Hij moest erkennen, dat niets in staat is den wil van God te wederstaan. Daarom deed hij den jonkman bij zich ontbieden, keurde hij het gesloten huwelijk goed, ontving hem als zijn schoonzoon en bepaalde dat hij hem zou opvolgen.

IX.

Jovinianus.

Keizer Jovinianus was zeer rijk en machtig. Op zekeren tijd, terwijl hij te bed lag, begon hij zich zeer te verhoovaardigen en sprak hij in zijn hart: »Is er wel een ander god dan ik?" Met zulke gedachten sliep hij in. Des morgens riep hij zijne ridders tot zich en zeide: »Mijne vrienden, het zal goed zijn dat wij wat eten, want ik wil heden op de jacht gaan." Zij waren bereid zijn wil te volbrengen en toen zij gespijsd hadden reden zij uit.

Na een poos gejaagd te hebben werd de keizer zoo verhit, dat hij dacht te zullen bezwijken, zoo hij niet een bad nemen en in koud water zich wat verfrisschen kon. Hij zag in het rond en ontdekte in de verte een breed water. »Blijft gij hier," sprak hij tot zijne ridders, »totdat ik mij gebaad zal hebben." Daarop gaf hij zijn ros de sporen en kwam spoedig aan een vijver. Hij steeg van zijn paard, ontdeed zich van zijne kleederen, ging te water, en baadde zich zoolang tot hij afgekoeld was.

Terwijl hij zich baadde kwam er een ander man, die in uiterlijk voorkomen, in spraak en in gebaren, volkomen op hem geleek. Deze trok zijne keizerlijke kleederen aan, besteeg zijn paard en reed naar zijne ridders, die hem allen als den keizer ontvingen. Zij jaagden nog verder dien dag en kwamen tegen den avond aan het paleis.

Toen nu Jovinianus verfrischt uit het water kwam, vond hij noch zijne keizerlijke overkleederen, noch zijn paard. Hierover verwonderd en bedroefd, omdat hij zich niet behoorlijk kleeden kon, en niemand ziende, dacht hij bij zichzelven: »Wat zal ik doen? Ik ben jammerlijk verschalkt." Ten laatste tot bezinning komende, sprak hij: »Goede raad is duur. Hier in de nabijheid woont iemand dien ikzelf tot ridder heb geslagen. Ik zal naar hem toe loopen, en hij zal mij kleederen en een paard geven. Dan zal ik naar mijn paleis rijden en onderzoeken, op welke wijze en door wien ik zoo te schande ben gemaakt."

Jovinianus liep naar het slot van den ridder en klopte aan. De portier vraagde wat hij wilde. »Doe de poort maar open," was het antwoord, »en zie wie ik ben." De portier deed open, maar zoodra hij Jovinianus zag, verschrikte hij en zeide: »Wie zijt gij?"

»Ik ben Jovinianus de keizer," antwoordde deze, »ga en zeg uw heer, dat hij kome en mij kleederen en een paard leene; want een en ander heb ik verloren."

»Gij liegt, ellendige boef!" hernam de portier, »want zoo straks reed Jovinianus hier voorbij met zijne ridders naar zijn paleis. Mijn heer is met hem medegereden en weer teruggekomen, en zit thans aan tafel. Doch omdat gij zegt Jovinianus de keizer te zijn, zal ik het mijn heer gaan boodschappen."

De portier ging daarop naar binnen, en vertelde dat een man, schier naakt, voor de poort stond, bewerende Jovinianus te zijn. De ridder dit vernemende, gebood hem binnen

te brengen. Toen deze den keizer zag herkende hij hem niet, hoewel Jovinianus den ridder wel herkende. »Zeg mij," sprak de ridder, »wie gij zijt en hoe gij heet."

»Ik ben Jovinianus de keizer," antwoordde deze, »die u dáar en op dien tijd tot ridder heb geslagen."

»O gij looze schalk," hernam de ridder, »hoe durft gij u verstouten uzelven den keizer te noemen! Vóor gij hier kwaamt is de keizer naar zijn paleis gereden, vanwaar ik zooeven ben teruggekeerd. Daar gij u vermeet te beweren, dat gij de keizer zijt, zult gij niet ongestraft van hier gaan." Hierop deed hij hem geeselen en uit zijn hof jagen.

Jovinianus, dus gegeeseld en verdreven, begon bitter te weenen, en riep uit: »O Heer, mijn God, hoe is het toch mogelijk dat deze edelman, dien ikzelf tot ridder geslagen heb, mij niet meer herkent en mij zoo heeft laten mishandelen!" Hij dacht echter bij zichzelven: »Hier dichtbij woont een hertog, die een mijner raden is; tot dezen zal ik gaan, om hem mijn nood te kennen te geven, opdat hij mij behoorlijk doe kleeden, zoodat ik naar mijn paleis kan gaan."

Voor de poort gekomen van het hertogelijk slot, klopte de keizer aan. De portier deed open en vraagde, zoodra hij den vreemden man zag: »Lieve vriend, wie zijt gij, en waarom zijt gij bijna naakt hierheen gekomen?"

»Ik ben de keizer," zoo luidde weder het antwoord, »en heb door een ongeval mijne kleederen en mijn paard verloren. Daarom ben ik tot den hertog gegaan, overtuigd dat hij mij in dezen nood zal helpen. Ik bid u deze boodschap aan uw heer te willen overbrengen."

De portier was zeer verbaasd toen hij dit hoorde, maar ging tot zijn heer en vertelde hem alles. »Laat hem komen," zeide de hertog.

Toen Jovinianus nu voor den hertog verscheen en niemand hem herkende, vraagde deze: »Wie zijt gij toch?"

»Ik ben Jovinianus de keizer," was het antwoord, »die u rijk gemaakt en u tot zijn hertog en raad verheven heeft."

»Onzalige dwaas," hernam de hertog, »zooeven ben ik met mijn heer den keizer gereden naar zijn paleis, waarna ik hier terugkeerde. Omdat gij u zulk eene groote eer hebt aangematigd, zult gij niet ongepijnigd van hier gaan." Hierop deed hij den keizer eerst in de gevangenis sluiten en water en brood geven, waarop hij hem liet geeselen en van zijn grondgebied jagen.

Jovinianus werd na deze bejegening opnieuw bitter bedroefd. Hij zuchtte en zeide tot zichzelven: »Helaas, wat zal ik beginnen? Ik ben een schande, een verworpeling geworden in het oog des volks; niemand wil mij hooren en ieder slaat en verjaagt mij. Zou het niet beter zijn, dat ik naar mijn eigen paleis ging? De mijnen zullen mij toch wel herkennen, inzonderheid mijne vrouw."

Zoodra hij aan zijn paleis was gekomen, klopte hij aan de poort, doch ook hier vraagde de verbaasde portier, zoodra hij den man in zijn onderkleed zag: »Wie zijt gij?"

»Het verwondert mij dat ge mij niet kent," zeide de keizer op zijn beurt, »gij die hier zoo lang met mij gewoond hebt."

»Gij liegt," hernam de portier, »ik heb lang bij mijn heer den keizer gewoond."

»Juist, die ben ikzelf," vervolgde Jovinianus. »Zoo gij mij niet gelooft, dan bid ik u om godswil naar de keizerin te gaan, en haar te zeggen, wat niemand onder de zon weet dan zij en ik. Dan zal zij mij keizerlijke kleederen zenden; want die ik aanhad, heb ik bij ongeluk verloren."

»Nu twijfel ik er niet meer aan," zeide de portier; »gij zijt waanzinnig, want op dit oogenblik zit mijn heer de keizer aan tafel naast de keizerin. Niettemin, omdat gij beweert de keizer te zijn, zal ik de boodschap aan de keizerin over-

brengen; doch ik ben er zeker van, dat gij hiervoor zwaar gestraft zult worden."

De portier ging tot de keizerin en bracht haar over wat hem was opgedragen. Niet weinig verwonderd en bedroefd, wendde zij zich tot den keizer, die naast haar aan tafel zat, en zeide: »O mijn heer, wat vreemd geval is dit! Datgene wat niemand op aarde weten kan dan gij en ik, heeft deze onverlaat voor de poort aan onzen portier verteld; hij doet mij dit weten, er bijvoegende, dat hij mijn echtgenoot, de keizer is."

Toen hij die als keizer aan tafel zat dit hoorde, gebood hij den portier den half naakten binnen te laten en voor hem te doen verschijnen. Zoodra Jovinianus in zijn ellendigen toestand binnentrad, sprong een hond, die vroeger zoozeer aan hem gehecht was en kwispelstaartte als hij hem zag, hem naar de keel, en zou hem dood gebeten hebben, als de knechts het niet verhinderd hadden. Daar zat ook een valk op een rek, die zoodra hij hem bespeurde het kettingje brak en wegvloog.

De andere keizer, die aan tafel zat, zeide nu tot allen die daar waren: »Hoort wat ik tot dezen rabaut en bedrieger zeggen zal."

Allen zwegen en luisterden, waarop de aan tafel gezeten keizer tot Jovinianus de vraag richtte: »Zeg mij, wie zijt gij, en waarom zijt gij herwaarts gekomen?"

»Heer," antwoordde Jovinianus, »dat is eene zonderlinge vraag; ik ben de keizer en heer dezer stad."

Toen sprak de ander tot allen die daar waren: »Zegt mij, bij den eed die gij mij gezworen hebt, wie van ons beiden de keizer uw heer is."

»O heer," luidde aller eenstemmig antwoord, »wij verklaren u bij onzen eed, dat wij dezen schalk nooit gezien hebben. Gij zijt onze heer, de keizer, dien wij van jongs af hebben gekend. Wij allen bidden u daarom, dat gij dezen stouten

boef alzoo wilt doen pijnigen, dat hij ten voorbeeld gesteld worde aan alle menschen, opdat in het vervolg niemand meer zoo vermetel zij."

De aan tafel gezeten keizer richtte zich nu tot de keizerin en sprak: »Zeg ook gij, mijne vrouw, bij de trouwbelofte die gij mij gegeven hebt, of gij dezen man kent, die hier beweert de keizer en uw heer te zijn."

»O goede heer," antwoordde de keizerin, »waarom doet gij mij zulk eene vraag? Ben ik niet reeds dertig jaren uwe levensgezellin geweest, en heb ik u niet een zoon geschonken? Nochtans verwondert mij niets zoozeer, dan dat deze booswicht te weten kwam, wat een geheim was tusschen u en mij."

Nu zeide hij die men voor den keizer hield tot den half naakten onbekende: »Hoe hebt gij het durven wagen uzelven voor keizer uittegeven, en te zeggen dat gij Jovinianus heet! Wij veroordeelen u om, aan een paard gebonden, door de stad geleid te worden, en wanneer gij het waagt nog eens zoo vermetel te zijn, dan zal ik u op de schandelijkste en pijnlijkste wijze ter dood doen brengen." Hierop zeide hij tot zijne dienstknechten: »Gaat en bindt hem achter een paard, en leidt hem zoo de stad rond; maar ik wil niet dat hij gedood zal worden." Zoo geschiedde het.

Jovinianus was buiten zichzelven van verbazing en smart over alles wat hem wedervaren was. Dat ook hier niemand hem herkende: het was om waanzinnig te worden. Mistroostig riep hij uit: »Vervloekt zij de dag waarop ik geboren ben; want alle mijne vrienden hebben mij verlaten; mijne vrouw, mijn kind, mijn eigen huisgezin herkent mij niet." Intusschen kwam de gedachte bij hem op, dat zijn biechtvader in de nabijheid woonde. »Ik wil tot hem gaan," zeide hij, »mogelijk zal deze mij herkennen; want vaak heeft hij mijn biecht gehoord." Hij liep dus terstond naar den kluizenaar en klopte aan zijn venster.

»Wie is daar?" vraagde de heremiet.

»Ik ben keizer Jovinianus," zeide hij, »doe uw venster open, opdat ik met u spreken kan."

De heremiet, zijne stem hoorende, deed het venster open, maar zoodra had hij den man niet gezien, of haastig wierp hij het weer dicht, zeggende: »Ga van hier, gij vervloekte, gij zijt de keizer niet, maar gij zijt een duivel in menschelijke gedaante."

Toen Jovinianus deze woorden hoorde, wierp hij zich vol rouw ter aarde, rukte de haren van zijn hoofd en baard uit en zeide: »Wee mij, wat zal ik beginnen?" Opeens kwam de gedachte bij hem op, dat dit alles hem overkomen was, omdat hij in dien nacht, voor hij 's morgens ter jacht ging, op zijn bed liggende tot zichzelven gezegd had, dat er geen ander god was dan hij. Terstond klopte hij weder aan het venster van den heremiet en zeide: »O gij plaatsvervanger van den almachtigen God op aarde, ik bid u bij de liefde, die hij ons bewezen heeft aan het kruis, dat gij met gesloten venster mijn biecht wilt hooren."

»Dat wil ik gaarne doen," antwoordde de heremiet.

Jovinianus begon nu al zijne zonden te biechten van zijne kindschheid af, en inzonderheid dat hij zich in zijne gedachten verhoovaardigd had door te zeggen, dat er geen god was buiten hem. Toen hij deze biecht gedaan en absolutie ontvangen had, deed de heremiet zijn venster open, en ziende dat het Jovinianus de keizer was, zeide hij: »Gezegend moet gij zijn, opperste heer; nu herken ik u! Ik heb hier wat kleederen, trek die aan, ga naar uw paleis, en dan hoop ik dat de uwen u wel herkennen zullen."

De keizer trok de kleederen aan, kwam weder aan zijn paleis en klopte aan. De portier deed de poort open en ontving hem met alle eerbewijzen.

»Kent gij mij wel?" vraagde de keizer.

»Ja zeker, lieve heer," antwoordde de portier. »Doch het verwondert mij dat gij van buiten komt, want ik ben den geheelen dag bij de poort geweest, en heb u niet zien uitgaan."

De keizer ging terstond naar de zaal, en allen die daar waren bogen eerbiedig voor hem. De andere keizer was binnen bij de keizerin; van daar kwam een ridder in de zaal en toen hij Jovinianus zag ging hij weder in de kamer en zeide: »Heer, in de zaal is een man voor wien alle aanwezigen buigen, en die u zoo sprekend gelijkt, dat ik niet weet wie van u beiden de keizer is."

Toen de keizer dit vernam, zeide hij tot de keizerin: »Ga in de zaal en zie of gij dien man kent." Zij had hem nauwelijks gezien of zij kwam verbaasd de kamer weder binnen, zeggende: »O heer, ik moet waarlijk bekennen, dat ik u van hem niet kan onderscheiden, zoodat ik niet weet wie van u beiden mijn heer is." Hierop sprak de keizer die in de kamer was: »Indien het alzoo in de zaal gesteld is, wil ik ook in de zaal gaan, en u allen uit den droom helpen, zoodat gij weldra de waarheid zult vernemen."

De zaal binnen gekomen zijnde, nam de gewaande keizer den anderen man, die hem zoo geleek, bij de hand, ging naast hem staan, en deed de keizerin en alle edelen van het hof samen roepen. Nadat allen zich hier verzameld hadden, vraagde hij luide: »Zegt mij, bij den eed die gij gezworen hebt, wie van ons beiden de keizer is?"

»Heer!" sprak de keizerin, »het betaamt mij het eerst hierop te antwoorden. Daarom roep ik God tot getuige, dat ik op geenerlei wijze kan te weten komen, wie van u beiden mijn heer is." Desgelijks luidde aller antwoord.

»Nu dan, mijne geliefden," zeide hij, »hoort mij! — Deze man is uw heer en keizer, die zich op zekeren tijd tegen God heeft verheven. Daarom heeft God hem gestraft door hem voor al de zijnen onherkenbaar te maken, zoolang tot

hij voor zijn overmoed boete zou hebben gedaan. Ik ben zijn engel, die over hem waken moet, en heb zijn rijk gedurende den tijd der boete voor hem bewaard. Nu is zijne beproeving ten einde, en heeft hij, naar Gods wil, genoeg daarvoor geleden. Wilt hem dus voortaan onderdanig zijn." Nauwelijks had hij dit gezegd, of hij was uit hunne oogen verdwenen.

Jovinianus loofde en dankte God en leefde voortaan vroom, ootmoedig en in vrede, totdat hij zalig ontsliep.

X.

Hoe Abibas eene koningsdochter trouwde.

Er was eens een koning, die eene dochter had Rosamunda geheeten. Toen deze dochter volwassen werd bleek zij zoo wel ter been te zijn en zoo snel te kunnen loopen, dat niemand haar kon inhalen. Altijd was zij de eerste en had zij bij den wedloop den eindpaal bereikt, vóor dat iemand haar kleed kon aanraken.

Deze koning liet door zijn geheele rijk uitroepen, dat wanneer er iemand gevonden werd, die tegen zijne dochter wilde loopen, hij aan dezen haar tot vrouw en na zijn dood zijn geheele koningrijk zou geven, wanneer hij vóor haar den eindpaal aanraakte en haar overwon. Doch zoo iemand het waagde tegen haar te loopen en achterbleef, die zou de nederlaag met zijn hoofd moeten boeten.

Toen dit door het gansche land bekend was gemaakt, waren er ontelbaren, die beproefden tegen haar te loopen, maar zoo velen den wedloop aanvingen, zoo velen verloren ook hunne hoofden, daar Rosamunda altijd den prijs won.

Er woonde in dat land ook een arme man, Abibas geheeten, die bij zichzelven dacht: »Ik ben arm en van onaanzienlijke afkomst, en heb dus niets te verliezen. Indien ik echter door een of ander middel het van die dochter kon winnen, dan zou ikzelf niet alleen hoog in aanzien stijgen, maar ook mijne geheele familie verheffen." Hij voorzag zich daarom van drie voorwerpen, waarmede hij de maagd wilde verschalken. Vooreerst kocht hij een rozenhoedje, waarop meisjes zoo verzot zijn; ten anderen een zijden gordel, dien zij niet minder begeerlijk achten; ten derden een keurig bewerkt en kostbaar koffertje van cypressenhout, dat een vergulden bal bevatte, waarop geschreven stond: »wie met mij speelt, die wordt het spel nooit moede." Deze drie voorwerpen verbergde hij in de borstplooien van zijn kleed, toen hij zich naar het paleis begaf en aan de poort klopte.

De portier verscheen en vraagde wat hij begeerde. »Ik ben bereid met 's konings dochter te loopen," was zijn antwoord. Zoodra de dochter dit hoorde, deed zij haar venster open en zag Abibas daar staan. »Wat een onaanzienlijk, ruw mensch is dit, waartegen ik nu loopen moet," dacht zij, met een gevoel van minachting, bij haarzelve. Maar zij kon zich niet terugtrekken of een uitvlucht zoeken, en zij maakte zich dus tot den wedloop gereed.

Zoodra beiden begonnen te loopen, snelde de maagd Abibas een eind vooruit. Deze laatste had dit nauwelijks bemerkt, of hij wierp haar behendig het rozenhoedje voor de voeten. Zij, dit kostelijk sieraad ziende, bukte, raapte het hoedje op en zette het op haar hoofd. Zij was zoo opgetogen en had zooveel te doen met dit hoofdsieraad, dat Abibas tijd had om haar in te halen en voorbij te loopen. Toen de koningsdochter dit bespeurde, zeide zij tot zichzelve: »Dat zal nooit gebeuren, dat eene koningsdochter zulk een groven kerel zal huwen." Dadelijk smakte zij den rozenhoed in een diepen kuil,

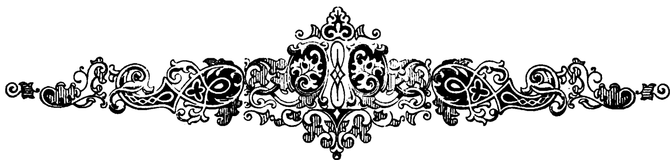
liep Abibas na, haalde hem in, greep hem beet, en zeide, terwijl zij hem een oorveeg gaf. »Sta, ellendige! Het komt niet te pas dat uws vaders kind mij tot vrouw zou hebben!" Meteen liep zij hem haastig voorbij.

Abibas, bemerkende dat zij hem weder een eindweegs voor was, wierp nu vóor haar den kostelijken, zijden, fijn geweven gordel. Rosamunda, dit voorwerp ziende, stond andermaal stil, bukte en nam het op. Zij sloeg den band om haar middel en schepte zulk een behagen in dit lijfsieraad, dat hij, terwijl zij toefde, haar op zijn beurt een eind voorkwam. Nauwelijks werd zij dit gewaar of zij begon bitter te schreien, rukte den band in stukken en wierp dien weg. Zij ijlde hem na, haalde hem in, hield hem andermaal tegen, gaf hem op nieuw een slag in het aangezicht, zeggende: »Gij, leelijk schepsel, meent ge mij dus tot vrouw te krijgen?" Tegelijk snelde zij hem weder vooruit.

Toen Abibas dit zag, spande hij al zijne krachten in, liep zoo hard hij kon tot zij bijna aan het einde waren, en wierp haar nu het cypressen koffertje toe. Zij stond voor de derde maal stil om het kleinood op te rapen. Zij opende het, vond den gouden bal, las het opschrift, en begon met den bal te spelen. Doch hoe meer zij speelde, des te grooter behagen vond zij in dat spel, zoodat Abibas haar voorbij snelde en aan den eindpaal was, terwijl zij nog altijd speelde.

Zoo kreeg Abibas, overeenkomstig de koninklijke kennisgeving, de dochter des konings tot zijne vrouw.

XI.

Een leeuw en een ezel door een vos bedrogen.

Een leeuw had tot dienstknecht een vos, die leefde van hetgeen er van den buit overbleef. De leeuw was oud en zwak geworden, zoodat hijzelf zijn prooi niet meer zoeken kon. Het begon den vos te vervelen, dat hij altijd voor het voedsel van zijn meester moest zorgen, en daarom vroeg hij hem op zekeren dag, listig en op vleienden toon, waarom hij toch zoo ziekelijk en machteloos was.

»Dat komt," antwoordde zijn heer, »van de hevige lichaamssmarten die mij kwellen, en waarvan ik alleen verlost kan worden door mij te baden in stroomend water en door het hart en de ooren van een ezel te eten."

»Is het zóó met u gesteld," zeide de vos, »dan weet ik wel raad," en hij ging er terstond op uit. Hij begaf zich naar eene beek, aan welker oever een wever de wollen goederen spoelde, die zijn ezel daarheen had gedragen, welk dier inmiddels in het bosch liep te grazen.

De vos zocht den ezel op, groette hem en zeide: »Wel, lieve broeder, hoe vind ik u hier zoo vermagerd en met half gebroken rug?"

»Dat komt," antwoordde de ezel, »van de schrielheid en onbarmhartigheid van mijn meester, want behalve dat hij mij bijna laat verhongeren, geeft hij mij lasten te dragen, tweemaal zwaarder dan ikzelf ben."

»Ik zou niet langer zóo honger willen lijden en dús willen werken," hernam de vos.

»Waar moet ik dan heen?" sprak weder de ezel; »want waar ik kom en de lieden mij in het oog krijgen, wacht mij overal hetzelfde. Ik kan wel van plaats, maar niet van toestand veranderen."

»Hoor," zeide de vos, »naar hetgeen ik u zeggen zal en volg mijn raad. Als gij met mij wilt gaan, zult gij eene malsche weide vinden, goede kruiden en helder vlietend water, en geene andere dieren dan die van uw geslacht zijn."

Toen de ezel dit hoorde was hij dadelijk bereid den vos te volgen. Zoodra zij bij den leeuw kwamen, wilde deze den ezel te lijf, maar de meester van den vos was te machteloos om zijn prooi aan te grijpen, zoodat de ezel het hazenpad koos en naar zijn meester terugging.

Dit verdroot den vos, en hij vraagde den leeuw, of hij willens of onwillens zich zoo zwak had aangesteld.

»Zeg ik," dacht de leeuw, »dat mij de lichaamskrachten ontbreken, dan zal de vos niet langer bij mij willen blijven. Zeg ik, dat de ezel alleen uit eigen verkiezing is weggeloopen, dan zal hij mij voor een leugenaar houden, en dat zou nog slechter gevolgen kunnen hebben." Daarom antwoordde hij: »Als gij den ezel nogmaals hier wilt brengen, dan zal ik u verklaren, waarom ik zoo gehandeld heb."

»Dat zal niet zoo gemakkelijk gaan," sprak de vos, »want hij heeft nu gezien dat ik hem bedrogen heb, en als hij slim

is, zal hij mij niet voor de tweedemaal gelooven. Doch ik wil het beproeven."

De vos ging dus naar de beek en wachtte tot de wever terugkwam om zijne doeken van den ezel af te laden, en tot deze weder het bosch in ging. Zoodra de ezel den vos zag aankomen, riep hij hem toe: »Foei, gij valsche bedrieger, wat wilt ge mij nu weer vertellen?"

»Niets dan goeds," antwoordde de vos. »Ik kom om mij te verontschuldigen. Wat u onlangs is wedervaren, was niet zoo gemeend, gelijk gij u hebt ingebeeld. Mijn vriend wilde u alleen uit vreugde omarmen; in waarheid, als gij nog een oogenblik geduld hadt gehad, zoudt gij ondervonden hebben, welk eene eer die groote ezel u zou bewezen hebben. Hij wil u die nog bewijzen, wanneer gij haar niet versmaadt en weigert mij te volgen."

Daar de ezel nooit te voren een leeuw gezien had, geloofde hij den vos te eer en ging met hem mede. Zoodra de leeuw den ezel geheel onder zijn bereik had, greep hij hem aan en scheurde hem het lijf open, zoodat hij stierf. Toen zeide hij tot den vos: »Bewaar gij hem, terwijl ik naar het water ga om mij te baden."

Terwijl de leeuw zich verfrischte, vrat de vos het hart en de ooren van den ezel op, en toen de leeuw bij zijne terugkomst vroeg waar ze gebleven waren, gaf de vos ten antwoord: »Heer, ik zou meenen dat, zoo deze ezel ooren en een hart had gehad, hij mijn bedrog gemerkt en zich niet zoo onbezonnen aan het gevaar blootgesteld zou hebben, dat hij pas ontkomen was."

XII.

Eene vrouw, boozer dan de duivel.

en verhaalt van twee jongelieden, dat zij, na gehuwd te zijn, zoo vriendelijk en eendrachtig samenwoonden, dat zij voor niets meer bezorgd waren dan om iets te doen, waardoor zij elkander konden vertoornen. Dit verdroot den duivel zoozeer, dat hij op allerlei middelen zon, ten einde tweedracht in dat gezin te zaaien. Toen hem dit niet gelukte, besloot hij de hulp van een ander in te roepen. Hij begaf zich naar zekere oude vrouw, openbaarde haar zijn voornemen en beloofde haar een paar nieuwe schoenen, wanneer zij er in slaagde de beide jongelieden tegen elkander op te zetten.

De oude onruststookster ging heen en deed zich voor als iemand, die het met de echtelingen bijzonder goed meende. Eerst sprak zij den man aldus aan: »Lieve buurman, de vriendschap die er tusschen uwe goede ouders zaliger en mij altijd bestaan heeft, de genegenheid die ik voor u sedert uw jeugd gekoesterd heb, maakt het mij tot plicht u ook thans in uw eigen belang te waarschuwen en u voor een groot gevaar te bewaren.”

De man was niet weinig verschrikt toen hij dit hoorde, en smeekte haar uit te spreken wat zij wist.

»Mijn allerbeste vriend," ging zij voort; »wel ben ik bezorgd, dat gij het mij niet in dank zult afnemen, daar het haar betreft, die u het liefste is op aarde, maar ik mag het u toch niet verzwijgen. Want ik weet zeker dat uwe huisvrouw, hoe aardig zij zich ook voordoet, u vijandig gezind is, ja in den zin heeft u om te brengen, als zij er maar eene aanleiding en eene gelegenheid voor vinden kan. Gij moogt dus wel op uwe hoede zijn, want ik ken ze, die het plan met haar gemaakt hebben."

De man dankte de oude vrouw voor hare trouwhartigheid en liet haar gaan. »De schoenen zijn reeds half verdiend," zeide de booze feeks bij zichzelve. Daarop sloop zij den tuin in en sprak het jonge vrouwtje aan met even vleiende en bedriegelijke woorden. Zij gaf namelijk voor, dat zij zich zoo bekommerd maakte, omdat zulk een lief jong wijfje in het ongeluk zou komen, en dat wel door de ontrouw van haar eigen man. »Daarom alleen," besloot zij, »ben ik heimelijk tot u gekomen."

»Ach lieve god," antwoordde het vrouwtje, »hoe kan ik mijn man van kwaad verdenken, die zoo lief voor mij is en mij zooveel goed doet!"

»Ja, beste kind," sprak de oude, »het is wel waar, dat hij tot dusverre zich zoo heeft voorgedaan, maar de verleiding brengt veel onheil te weeg, en hij luistert te veel naar haar."

»Zou er geen middel zijn," vraagde het vrouwtje bitter bedroefd, »om hem van den verkeerden weg af te brengen? Zou niemand goeden raad kunnen geven?"

»Helaas neen," zeide de oude, »en gij zoudt hierdoor in opspraak komen bij booze lieden. Doch ik weet wat beters. Hij heeft onder aan zijn kin een driekleurig haartje, van onderen wit, in het midden bruin en aan het einde zwart. Als

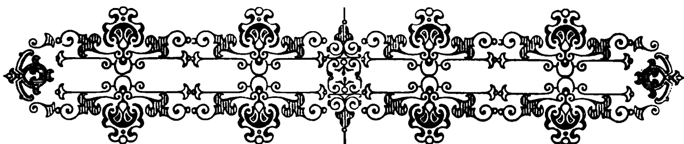
gij dat kunt afsnijden, zonder dat hij het gewaar wordt, met een scherp mes, vooral niet met eene schaar, dan zult gij er zeker van zijn, dat hij u levenslang trouw zal blijven. Zie, dit heb ik, die van harte medelijden met u heb, u niet willen verzwijgen, ten einde door mijne kunst u te redden."

De jonge vrouw dankte haar met tranen in de oogen, ging heen, en beproefde dag aan dag, of zij dat haartje van haar man machtig kon worden. Niet lang daarna, toen hij op zekeren dag, wat beneveld door den wijn, te huis was gekomen en zich op een bank te slapen had gelegd, ging zij naar buiten om het mes te slijpen. Om hem niet wakker te maken, sloop zij zacht naar hem toe. Nauwelijks tastte zij naar zijn hals, of de man, die het slijpen wel gehoord had, dacht aan de waarschuwing van de oude buurvrouw, vloog overeind, en schold zijne vrouw voor eene moordenares. Ware zij niet haastig weggeloopen, hij zou haar hebben doodgeslagen. Sedert was de liefde tusschen beiden in volkomen haat verkeerd, en niemand was in staat de breuk te heelen.

De booze vrouw ging nu naar het water, waar de duivel haar bescheiden had, om haar loon te ontvangen. Toen deze verscheen, bleef hij aan den tegenovergestelden oever staan, en reikte haar het paar schoenen aan een stok toe. »Waarom," sprak de vrouw, »stelt gij u zoo vreemd en wantrouwend aan? Heb ik niet stipt gedaan, wat gij van mij verlangdet?"

»Ik wil voortaan," antwoordde de duivel, »niets meer met u te maken hebben, want gij hebt volbracht hetgeen waartoe ik, duizendkunstenaar, mij niet in staat achtte. Als ik gemeenschap met u hield, zoudt gij ook mij met uw valsche gladde tong bedriegen. Voor een, die boozer is dan ik, moet ik op mijne hoede zijn."

XIII.

De Speelman.

Er regeerde eens een keizer, Tiberius geheeten, die een hartstochtelijk liefhebber was van schoone muziek. Hij hoorde niets liever dan de klanken van harpen, vedelen, luiten en andere kunstige instrumenten. Het gebeurde op zekeren tijd, toen hij op de jacht was, dat hij aan zijne rechterzijde de lieflijke toonen van eene harp vernam. De schoone melodie trok hem zoo zeer aan, dat hij alles vergat, zijn paard deed wenden en reed in de richting van waar het geluid kwam. Toen hij die plaats bereikt had, vond hij een groot water, aan welks oever een arme man was gezeten, die een cither in de hand hield. Het was dit citherspel hetwelk den keizer zoo zeer in verrukking had gebracht.

»Lieve vriend," sprak de keizer tot den armen speelman, »zeg mij toch hoe het komt dat uw cither zulk een zoet geluid geeft?"

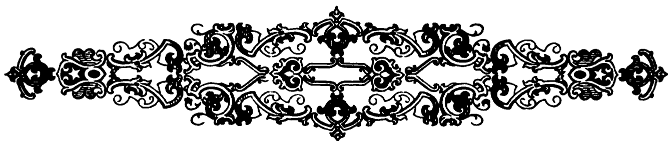
»Heer," antwoordde deze, »ik heb wel dertig jaren bij dit

water gewoond, en God heeft mij in dit instrument zulk een zegen gegeven, dat, zoodra ik de snaren tokkel, er zulk eene melodie van uitgaat, dat de visschen in dit water vanzelf naar mij toe komen zwemmen, zoodat mijne vrouw en kinderen ze met de handen kunnen grijpen, om er ons mede te voeden. Maar helaas, sedert eenige dagen heeft zich aan de andere zijde een fluitspeler neergezet, die zoo kunstig weet te fluiten, dat de visschen mij verlaten en naar hem toe zwemmen. Ik bid u daarom, lieve heer keizer, die zoo machtig zijt en heerscht over het gansche rijk, dat gij mij uw hulp verleent tegen dien fluitspeler."

De keizer antwoordde: »Mijn beste vriend! Ik kan u maar met één ding helpen, doch dat zal u genoeg zijn. Ik heb in mijn tasch een snoer met een gouden haak, dat zal ik u geven. Laat het einde aan een stok binden en werp het snoer in het water. Zoodra gij de snaren roert en de visschen daardoor aangetrokken worden, trekt gij ze terstond met den haak op het land. Als gij dit doet zal de fluitspeler vanzelf heengaan."

De arme man deed, gelijk de keizer hem gezegd had, en vóor de visschen naar den fluitspeler konden zwemmen, trok hij ze met zijn hengel op. Toen de fluitspeler dit zag, werd hij boos en droop beschaamd af.

XIV.

De drie pelgrims.

aar waren eens drie pelgrims, die op reis togen. Het gebeurde op zekeren dag, dat zij kwamen op eene plaats, waar geen andere spijs was te vinden dan een enkel brood. Zij waren hongerig, alle drie, en zeiden tot elkander: »Als wij dit brood in drieën deelen, dan zullen wij geen van allen verzadigd worden, wij moeten daarom verstandig met elkander overleggen op welke wijze wij dit brood het nuttigst gebruiken zullen."

»Laten wij," zeide een van de drie, »hier op den weg ons te slapen leggen, en wie van ons den wonderbaarsten droom zal droomen, voor hem alleen zal het brood zijn."

»Dat is een verstandige raad," zeiden de twee anderen, en zij gingen slapen.

Hij, die den raad gegeven had, stond stillekens op, terwijl de anderen sliepen, at het brood alleen op en liet voor zijne gezellen geen kruimel over. Hierop wekte hij zijne metgezellen, zeggende: »Staat haastig op, want het is tijd dat ieder zijn droom vertelle."

Een van de twee zeide: »Vrienden, ik heb een wonderlijken droom gehad. Ik zag een gouden ladder, die van den hemel tot de aarde reikte, waarlangs de engelen afdaalden en weder opklommen. Zij namen mijne ziel uit het lichaam en brachten haar naar den hemel. Toen ik daar kwam zag ik den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest. Ik smaakte eene buitengewone zaligheid, want wat mijne oogen nooit gezien, mijne ooren nooit gehoord hadden, waarvan de gedachte nooit in mijn binnenste was opgekomen, dat werd ik dáar gewaar. Ziedaar mijn droom. Ik hoop dat het brood mij rechtmatig zal worden toegewezen, want een beter droom kan niemand droomen."

De andere reisgezel verhaalde zijn droom aldus: »Ik heb een zonderling visioen gehad; ik zag namelijk dat duivelen met ijzeren instrumenten en gloeiende tangen mijne ziel uit mijn lichaam haalden en naar de hel sleepten, waar zij haar jammerlijk pijnigden, zeggende: »Zoolang God in den hemel zal wonen, dus eeuwig, zult gij hier helsche pijnen lijden."

Eindelijk zeide de derde, die den wedstrijd had voorgeslagen: »Hoort nu ook mijn vreemden droom, beste vrienden. Ik droomde dat een engel tot mij kwam die zeide: »Mijn waarde, wilt gij zien waar uw gezellen zijn?"

»Ja heer," was mijn antwoord, »want wij hebben één brood met elkander te deelen en ik ben bevreesd dat zij er mede weggeloopen zijn."

»Dat is zoo niet," zeide de engel, »het brood is nog bij u; volg mij!"

»Ik volgde; hij bracht mij voor de poort des hemels en beval mij even mijn hoofd naar binnen te steken. Toen ik dit deed zag ik u. Ik bespeurde dat gij in den hemel waart opgenomen, dat gij gezeten waart op een gouden troon, een koninklijken zetel, en dat de keurigste spijzen en wijnen voor u stonden."

»Zie," zeide de engel, »uw metgezel baadt zich in vreugde en in overdaad van spijs en drank. En hij zal hier eeuwig blijven, want wie hier eens binnenkomt, mag nimmer meer heengaan." »Kom nu met mij!" vervolgde de engel, »en ik zal u toonen waar uw andere metgezel is."

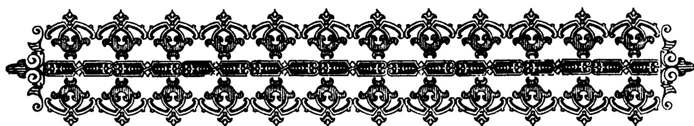
Toen ik hem gevolgd was, bracht hij mij voor de poort der hel, en daar zag ik u, zooals gijzelf ons verteld hebt, ondragelijke pijnen lijdende. Al gaf men u brood en wijn in overvloed, gij wildet eten noch drinken. Daarom vraagde ik u wat dit te beduiden had, daar ik wist hoe wij te zamen honger en dorst hadden geleden. Gij gaaft mij ten antwoord, dat het helsch brood was, hetwelk men u voorzette, gekneed van venijnige slangen, adders en padden, en gebakken in het helsche vuur, en dat de wijn met pek, zwavel en kokende olie vermengd was."

Ik zeide daarop: »Ach, mijn beste vriend, het doet mij zeer leed, dat gij zoo ellendig zijt."

»Zoolang God in den hemel troont," was uw antwoord, »moet ik hier blijven, want dat heb ik verdiend. Ga daarom haastig heen en eet het brood maar alleen op; want mijn metgezel en ik, wij zullen nooit weder bij u komen."

»Toen ik dat alles gezien en gehoord had werd ik wakker. Ik rees overeind en at het brood op, zooals gij mij gelast hadt."

XV.

De dief bedrogen.

p zekeren nacht bracht een dief een bezoek aan het huis van een rijken man. Hij klom op het dak en luisterde door een gat, of ook nog iemand in huis waakte. Dit hoorde de huisheer, die te bed lag en daarop zijne vrouw in het oor fluisterde: »Vraag mij met luider stem, hoe ik toch al het goed, dat hier in huis is, en al ons geld heb gewonnen en bijeenverzameld, en houd niet op met vragen, tot ik het u eindelijk zal hebben gezegd."

Toen sprak de vrouw, zoo luid, dat de dief die op het dak zat te luisteren het wel hooren moest: »Lieve man, ik bid u mij toch eens te willen zeggen, hoe gij zooveel schatten hebt kunnen vergaderen. Gij hebt immers nooit koopmanschap gedreven? Hoe zijt gij dan aan al dat geld gekomen?"

»Dwaze vrouw," antwoordde hij kortaf, »wil mij dat niet vragen."

Maar zij liet niet af met vragen en dringender te smeeken. Eindelijk deed de man of hij zich door hare gebeden ver-

murwen liet, en zeide: »Belooft ge mij stellig het aan niemand te zullen mededeelen, als ik u de waarheid zal toevertrouwen?"

»Neen," zeide zij, »ik zal het aan niemand verklappen. Verre zij het van mij, dat ik mijn man verraden zou!"

»Dan zal ik," vervolgde hij, »het u vertellen. Ik was vroeger een dief, en al wat ik bezit verkreeg ik door bij nacht te stelen."

»Het verwondert mij zeer," hernam de vrouw, »dat men u nooit op heeterdaad heeft betrapt en in de gevangenis gezet."

»Die mij onderwijs gaf in het stelen," antwoordde de man, »was een groot meester in deze kunst. Hij leerde mij een woord, dat ik zevenmaal moest uitspreken, als ik op het dak van een huis klom. Dan daalde ik langs de stralen van de maan in het huis af, roofde alles wat ik begeerde, en klom langs dezelfde maanstralen weer naar boven, zoodat ik veilig het huis verliet."

»Ik bid u, zeg mij dat woord," sprak de vrouw, »met behulp waarvan gij zonder gevaar hebt kunnen stelen."

»Ook dit zal ik u zeggen," was zijn antwoord, »maar zie toe dat gij het niemand openbaart, opdat niet wederkeerig al ons geld gestolen worde. Want dan zou deze mededeeling ons duur te staan komen."

»Neen," hernam zij, »ik zal het in geen geval aan iemand verraden."

Toen zeide de man: »Het woord dat men zevenmaal zeggen zal is: fallax!"

Hierop ging de vrouw slapen, maar de man hield zich alsof hij sliep en snurkte in schijn.

De dief, die op het dak alles gehoord had, was zeer blijde. Zevenmaal herhaalde hij het woord, toen liet hij handen en voeten los, en zich overgevende aan de stralen van de maan, viel hij door het dakvenster in huis, maakte hierdoor groot

geweld, en bleef met gebroken armen en beenen halfdood op den grond liggen.

Zoodra de huisheer dit geweld hoorde, stond hij op en vroeg den dief als wist hij van niets, hoe hij daar kwam. »Ach," antwoordde deze, »uwe bedriegelijke woorden hebben mij misleid."

De huisheer nam den dief gevangen en deed hem 's morgens aan een galg hangen.

XVI.

De dankbare leeuw.

r leefde eens een ridder die een groot liefhebber was van jagen. Op zekeren dag, toen hij weder op de jacht was, ontmoette hij een hinkenden leeuw, die hem zijn poot toestak. De ridder steeg uit het zadel, haalde een doorn uit den klauw van den leeuw, en deed zalf op de wonden, zoodat de leeuw geheel herstelde. Daarna jaagde de koning van dat land in hetzelfde bosch en bij toeval ving deze denzelfden leeuw, dien hij vele jaren aan zijn hof onderhield.

Een poos later maakte de ridder zich schuldig aan een vergrijp tegen den koning, zoodat hij de vlucht moest nemen. Hij hield zich schuil in hetzelfde bosch, en beroofde en doodde allen die er door trokken. Doch de koning wist den ridder door list in zijne macht te krijgen en veroordeelde hem om door-den leeuw verslonden te worden, weshalve hij beval dat aan den leeuw niets te eten gegeven zou worden, opdat hij zich te eerder op zijn prooi zou werpen.

De ridder, die in den leeuwenkuil was geworpen, zag met angst het oogenblik te gemoet, dat het dier hem zou aanvallen. Doch zoodra de leeuw hem genaderd was, keek deze hem scherp aan, en herkende in zijn prooi den ridder, die hem den doorn uit den poot had gehaald. Het dier liep kwispelstaartend naar hem toe, bejegende hem op zijn manier vriendschappelijk en bleef zoo zeven dagen zonder eten.

Toen de koning dit hoorde was hij uitermate verwonderd; hij deed den ridder voor zich brengen en zeide: »Zeg mij toch hoe dit mogelijk is, dat de leeuw u niet verslindt noch eenig kwaad doet, maar op allerlei wijze vriendschap bewijst."

»Heer!" antwoordde de ridder, »ik reed op zekeren dag door het woud, toen deze leeuw mij hinkende tegemoet kwam. Hij toonde mij zijn poot, waarin een doorn stak, dien ik er uit haalde, waarna ik de wond zalfde. Dit is, geloof ik, de reden waarom hij mij nu spaart en mij geen kwaad wil doen."

De koning hernam: »Nademaal de leeuw u niet gedeerd heeft, zoo zal ook ik u sparen en u genade schenken. Zie toe dat gij uw leven betert en mij getrouwer zijt!"

De ridder dankte den koning, verbeterde zich in alle opzichten en stierf in vrede.

XVII.

De neerslachtige koning.

eker koning vaardigde eens deze wet uit, dat, zoo iemand terstond ter dood gebracht moest worden, des morgens vóor zonsopgang de trompet zou worden geblazen voor diens huis, waarna hij terstond, in zwarte kleederen gehuld, voor den rechter moest verschijnen, om zijn vonnis te ondergaan.

Dezelfde koning richtte een groot gastmaal aan en noodigde daarop al zijne vasallen, die allen verschenen. Het feest werd opgeluisterd door bekwame muziekanten, die op vedels, harpen, luiten en andere instrumenten aangename wijzen speelden, tot groot genot van allen die aanzaten. Doch de koning zat droevig ter neer; hij gaf geen enkel teeken van blijdschap, maar toonde een somber gelaat en deed niets dan zuchten en weenen. De genoodigden verwonderden zich zeer, toen zij dit gewaar werden, maar zij durfden den koning niet naar de oorzaak zijner droefheid vragen. Daarom zeiden zij tot den broeder des konings, dat deze eens de reden van zijne smart moest uitvorschen. De broeder deed wat hem gevraagd

was en gaf den koning te kennen, dat alle aanwezigen zich verwonderden over zijne neerslachtigheid en begeerden de oorzaak te weten. »Ga naar huis," sprak de koning tot zijn broeder, »morgen zal ik u het antwoord geven." Deze deed wat hem gezegd was. Hierop beval de koning zijnen trompetters, dat zij 's morgens vroeg voor zijns 's broeders huis moesten gaan blazen en dezen brengen voor het gerecht, overeenkomstig de wet.

Toen de broeder des konings 's morgens vroeg voor zijn huis de trompet hoorde blazen, werd hij zeer ontsteld en beangst, en bedacht wat hij toch misdaan kon hebben tegen zijn broeder den koning. Hij toog zwarte kleederen aan en ging tot den vorst. Deze had een diepen kuil doen graven, liet daarover vier dunne planken leggen en daarop een stoel plaatsen met vier zwakke pooten. Daarna gaf hij bevel zijn broeder te ontkleeden en op dezen zetel te zetten. Zoodra deze gezeten was, liet hij een scherp zwaard aan een zijden draad boven zijn hoofd hangen, en beval vier mannen gewapend met puntige lansen zich te plaatsen voor en achter hem en aan zijne beide zijden. Zoodra dit viertal had post gevat, zeide de koning: »Wanneer ik het zal bevelen, richt gij uwe lansen op hem op straffe des doods."

Nu liet de koning vóor zijn broeder een tafel plaatsen met kostelijke spijzen, deed allerlei muziekanten aanrukken om vroolijke liederen te zingen en aangename wijzen te spelen, en zeide tot zijn broeder: »Welaan, lieve broeder, maak goede sier en wees vroolijk!"

Zijn broeder toonde volstrekt geen blijdschap, waarop de koning andermaal tot hem zeide: »Waarom zijt gij zoo bedrukt en is uw hart zoo bedroefd? Voor u staan uitgezochte spijzen, men zingt en speelt op fluiten en pijpen, waarom zijt gij niet verheugd en blijde?"

»Hoe zou ik vroolijk kunnen zijn," antwoordde zijn broeder,

»daar ik heden morgen de trompet voor mijn huis hoorde blazen, zoodat het bloed mij in de aderen stolde, want dat was eene aankondiging van mijn dood. Thans zit ik op een wrakken stoel; als ik mij onvoorzichtig te veel beweeg zal hij bezwijken en dan val ik in den diepen kuil, waar ik geen kans zie uit te komen. Sla ik mijne oogen op, dan zie ik boven mijn hoofd een scherp zwaard hangen aan een zwakken draad, zoodat het ieder oogenblik mijne hersenen kan doorboren. Rondom mij staan vier mannen bereid mij te doorsteken op een wenk van uwe hand. Als ik dit alles overdenk, hoe zou ik dan blijde kunnen zijn, al ware ik heer over de gansche wereld."

Toen sprak de koning: »Welnu, daar hebt gij het antwoord op uw vraag van gisteren, waarom ik niet lachte en vroolijk was. Want evenals gij zit ik op een broozen zetel, dat is mijn vergankelijk lichaam. Onder mij gaapt de put der hel. Boven mijn hoofd zweeft het zwaard van Gods oordeel, voor mij zie ik het zwaard des doods, zonder dat ik weet wanneer het mij treffen zal, achter mij dat der zonde en aan mijne zijden, als twee andere zwaarden, de duivel die mijne ziel ter hel wil slepen en de wormen die mijn lichaam zullen verteren. Als ik dit alles bedenk kan ik niet vroolijk zijn. Hebt gij heden mij gevreesd, die maar een sterfelijk mensch ben, hoeveel te meer heb ik hem te vreezen, die mijn schepper is en mijn rechter zal zijn. Ga nu, en wil mij zulke vragen niet meer voorleggen."

De broeder stond op, dankte den koning voor het behoud van zijn leven, en beloofde dat hij zich beteren zou. Allen die dit hoorden en zagen prezen den koning om dit antwoord.

XVIII.

De fee en de koningszoon.

e koning van Bozra had een eenigen zoon en beminde hem teeder; zelfs wilde hij hem niet veroorloven de stad te verlaten, opdat hem geen ongeval mocht overkomen. De prins verzocht een raadsheer des konings om met zijn vader te spreken, teneinde van dezen vergunning te erlangen om te rijden, te jagen en vroolijk te zijn.

Toen de raadsheer den koning dit voorstel deed, gaf deze ten antwoord: »Als gij met hem uit wilt gaan, is het mij goed; maar let op hem!"

De koningszoon reed met den raadsheer uit; zij ontmoetten een hert en zetten het na. »Blijft terug," zeide de raadsheer tot het gevolg, opdat de prins alleen het hert vange!"

De jongeling jaagde het hert na tot ver in het bosch, doch raakte verdwaald, terwijl hij het wild vruchteloos zocht. Toen de raadsheer hem niet zag wederkeeren, ging hij tot den koning en zeide: »Een leeuw heeft ons overvallen en uw zoon

verslonden." Op dit bericht scheurde de koning van rouw zijne kleederen en barstte in weeklachten uit.

Intusschen was de prins steeds dieper het woud ingegaan. Hij ontmoette eindelijk eene schoone maagd, en vraagde haar: »Wie zijt gij?"

»De dochter eens konings," was haar antwoord. »Ik zat op een olifant, reed uit, doch had het ongeluk van het dier af te glijden en hier te blijven liggen. Ik bid u, neem mij op uw paard en red mij!"

Hij antwoordde: »Ik ben ook een koningskind;" waarop hij vertelde wat hem wedervaren was.

»O, ik ken den weg," hernam zij, toen hij haar bij zich in het zadel had getild; en zij bracht hem bij een bouwval. Daar gekomen zeide zij: »Laat mij afstijgen om mijne voeten te dekken."

De prins wachtte geduldig, maar toen zij wat lang wegbleef steeg ook hij af en waagde het om den muur te gluren. Daar ontwaarde hij tot zijn schrik dat zij eene fee was en tot andere feeën zeide: »Ik breng u een jongeling, een koningszoon." De andere feeën antwoordden: »Geleid hem maar naar die en die plaats, dan zullen wij wel met hem handelen, gelijk ons goeddunkt."

Toen de jongeling dit hoorde beefde hij van angst en keerde naar zijn paard terug. Onderwijl veranderde de fee zich weder in een meisje, kwam van achter den bouwval te voorschijn en zette zich opnieuw achter hem in het zadel.

Zoodra zij bemerkte dat hij doodsbleek was geworden, sprak zij deelnemend: »Wat kwaad is u toch wedervaren?"

»Ik heb een metgezel," was zijn antwoord, »voor wien ik zeer bevreesd ben."

»Gij hebt mij toch gezegd," vervolgde zij, »dat gij een koningszoon zijt."

»Dat is waar," hernam hij, »maar tegen dezen vermag ik niets."

»Tracht hem dan door geld voor u te winnen," zeide zij.

»Helaas, hij laat zich niet omkoopen."

»Roep dan uw god aan," raadde zij.

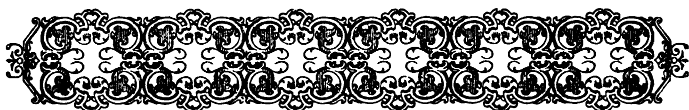
Terstond hief de prins zijne handen ten hemel en zeide: »Mijn God, bevrijd mij van deze fee en laat zij niet over mij heerschen!"

De fee verbleekte, wierp zich van het paard en verdween. De jongeling rende voort op den weg en gevoelde grooten dorst. Daar zag hij eene bron; hij steeg af en dronk, zonder te weten dat ieder die van dit water proefde in eene vrouw veranderd werd. Toen hij bespeurde welk eene verandering er met hem plaats greep, zijne oogen opsloeg en rondzag, ontwaarde hij een ander meisje, dat tot hem zeide: »Zweer mij, dat gij mij tot vrouw zult nemen, dan zal ik u redden en u bij uw vader terugbrengen."

Na dit gezworen te hebben, gaf zij hem uit eene andere bron te drinken, waardoor hij weder man werd. Hij nam nu het meisje mede, dat hem bij zijn vader terugbracht, wien hij alles vertelde wat er met hem gebeurd was.

De koning verblijdde zich, doch beval den raadsheer, die zoo slecht voor zijn zoon gezorgd had, met den dood te straffen.

XIX.

De leeuw en de roover.

r was eens eene karavaan, die door de woestijn trok en kwam aan eene plaats waar men kon overnachten. Daar huisde in de buurt echter een gevreesde roover; de mannen plaatsten daarom de pakken in het midden en legerden zich daar rondom, terwijl de lastdieren den buitensten cirkel vormden.

Toen de nacht was gedaald daagde er een leeuw op, om een van de muildieren te rooven, doch hij bleef zoolang staan, tot de mannen waren ingeslapen. Intusschen verscheen ook de roover; hij begon met in het duister de dieren te betasten, in de hoop pakken met koopwaren te zullen vinden, en zoo legde hij ten laatste ook de hand op den leeuw. Hij bemerkte dat deze sterker was dan de andere dieren en wierp zich op hem om te rijden. De leeuw verschrikte hevig, maakte rechtsomkeer en ging op de vlucht. Weldra ontwaarde de roover, bij het schijnsel der maan, dat hij een leeuw onder zich had; hij waagde het echter niet om af te stijgen. Doch op het

oogenblik dat het beest onder een boom door rende, greep hij een der takken en klom naar boven.

De leeuw kwam eindelijk een aap tegen, die tot hem zeide: »Wat hebt gij toch, o koning, dat gij zoo verschrikt wegloopt?"

»Ik vlucht voor een mensch," gaf hij ten antwoord.

»Keer met mij terug," zeide de aap, »dan zal ik dien man wel dooden."

»Ga gij dan maar vooruit," hernam de leeuw, »dan zal ik u wel volgen."

Zij gingen tezamen op weg. Aan den boom gekomen, klom de aap dadelijk naar boven. Doch de man had zich in een holte van den stam verborgen. De aap liet zich zakken en ging zitten op het hoofd van den man, maar deze greep zijn staart, waaraan hij zoo geweldig rukte, dat het dier schreeuwde van pijn.

»Heb ik het u niet gezegd, aapje," sprak de leeuw, »gij hadt er niet heen moeten gaan!" Hierop keerde hij zich om en koos het hazenpad.

XX.

Schelmen verschalkt.

eker oud man, die buitengewoon rijk was en handel dreef ter zee, had een eenigen zoon. Op zekeren dag zeide hij tot den jonkman: »Mijn zoon, zie hoeveel geld ik voor u vergaard heb! Er zijn geen grooter kooplieden dan wij. Volg nu mijn raad en ga niet meer over zee." De grijsaard liet hem zelfs zweren dat hij te huis zou blijven, maar de jongeling sloeg het vaderlijk bevel in den wind en stak de zee over. Toen hij nu aan de andere zijde was gekomen, hoorde hij spreken van lieden, die in zekere stad sandelhout verkochten. De jongeling ging op reis, nam al zijn geld mede en kocht daarvoor van die lieden een menigte sandelhout, waarmede hij al zijne zakken vulde.

Toen hij, na wat veel gedronken te hebben, door de stad liep, kregen eenige schelmen hem in het oog. Een hunner stond stil, omarmde en kuste hem en zeide: »Neen, dat gaat zoo niet; gij moet bij mij binnenkomen en een poos vertoeven!" Na den jongeling binnen gebracht te hebben, ging hij naar de andere schelmen en zeide: »Mannen, ik heb den

schipper in mijn huis; komt, laat ons een loopje met hem nemen en zien wat wij met hem doen kunnen."

Drie gingen er mede. Zij kochten voor een goudstuk sandelhout en berookten daarmede zeker vertrek van het huis. Na het eten deden zij dit andermaal, voorgevende dat er zulk eene onaangename lucht in huis was, en zeiden tot den koopman: »Zie dit hout, wij hebben er zooveel van, dat wij wel een geheel jaar op deze wijze het huis kunnen berooken." De arme man werd treurig, daar hij zich teleurgesteld zag in zijne verwachting, om een goeden prijs voor zijn handelsartikel te maken, maar zijn gastheer trooste hem met te zeggen: »Wees niet bedroefd; ik wil uw geheele voorraad koopen en zal u daarvoor een zak vullen met alles wat gij erin hebben wilt." Zoo brachten zij een deel van den nacht door, etende en drinkende, en stonden 's morgens vroeg op.

Den volgenden morgen ging de jonge koopman naar de markt en vond daar twee van de schelmen, die met dobbelsteenen wierpen. Zij deden alsof zij twist met elkander kregen en de een verweet den ander dat hij niet goed gespeeld had. De jonkman wilde hen terechtwijzen, zeggende: »Gij zijt beiden slechte spelers." Doch nu begonnen zij den spot met hem te drijven en zeiden: »Wij verstaan het spel veel beter dan gij!" Waarop hij hernam: »Integendeel, ik weet het beter dan gij!" »Laten wij een weddenschap aangaan," sprak een der schelmen; »als ik het van u win, dan drinkt gij de zee leeg, en als gij wint, dan drink ik al het zeewater op." De weddenschap werd gesloten, zij wierpen en — de schelm won het spel.

De jonkman ging mistroostig heen, en terwijl hij als een waanzinnige ronddwaalde, liep hij een anderen schelm tegen het lijf, die maar éen oog had. Deze hield hem staande met te zeggen: »Gij hebt mij een oog ontstolen!" Hij gaf den kerel een onderpand, dat hij met hem naar den rechter zou gaan om het tegendeel te bewijzen, en bleef verder wanhopig

op de markt heen en weer loopen, want hij wist niet hoe hij zijn herberg terug zou vinden.

Hij ontmoette ten laatste eene oude vrouw, die hem deelnemend vraagde: »Wat scheelt u toch? Waarom ziet gij er zoo droefgeestig uit?" Hij vertelde haar nu al zijne wederwaardigheden, waarop de oude tot hem zeide: »Wees maar niet bezorgd; ik zal u uit alle moeielijkheden helpen."

Wilt gij weten wat de vrouw deed? Zij riep een harer zonen en zeide tot hem: »Neem dezen heer met u mede en breng hem naar de woning van den grijsaard, tot wien de schelmen gewoon zijn te gaan om raad te vragen, opdat deze ongelukkige de antwoorden van dien man verneme. Want zij komen 's nachts tot den grijsaard, die bovendien blind is; zij brengen hem groenten en wijn; ieder vertelt hem welke streken hij heeft uitgehaald, en de oude man geeft hen de noodige terechwijzingen. Ga daarheen met den jongen koopman, die dan alles afluisteren en vernemen kan wat de grijsaard hen leeren zal." Dit geschiedde.

De grootste der schelmen, die in het bezit was gekomen van het sandelhout, kwam het eerst binnen en sprak: »Mijn heer, ik ontmoette een Mauretaniër, en zoodra ik hem gezien had, maakte ik hem al zijn sandelhout afhandig, onder belofte, dat ik hem een zak zou vullen met alles wat hij maar wenschen kan." — »Daar hebt ge zeer verkeerd aan gedaan," antwoordde de grijsaard; »wat toch zult gij 'beginnen wanneer de koopman zegt: Vul mijne zakken met sprinkhanen, voor de helft mannetjes, voor de helft wijfjes?" — »Dat zal hem niet invallen!" sprak de gauwdief. De Moor hoorde de opmerking, maar hield zich rustig.

Vervolgens verscheen de dobbelaar en sprak tot den ouden man: »Ik heb met den Mauretaniër gedobbeld, onder voorwaarde, dat hij die het verloor al het water van de zee zou opdrinken, en ik heb het gewonnen." — »Dat was niet slim van u

overlegd," zeide de oude; »want hoe zult gij het aanleggen, als hij tot u zegt: Sluit eerst alle stroomen af, die hunne wateren in de zee uitstorten?" — »Dat zal niet in hem opkomen," meende de schelm.

Eindelijk kwam de derde aan het woord en zeide: »Ik ontmoette een Moor, die veel op mij geleek, en zeide: »Gij hebt mijn oog gestolen!" — »Dat was zeer onverstandig," zeide de grijsaard. »Gesteld nu dat hij tot u zegt: ruk uw oog uit, ik wil mij ook een oog uit het hoofd nemen, en wij zullen ze tegen elkander wegen; dan ontrooft hij u het eene oog wat gij nog hebt, en gij zijt en blijft blind, terwijl hij nog altijd één oog overhoudt om te zien." — »Komaan," antwoordde de schelm, »aan zoo iets zal de Moor niet denken."

Toen de koopman dit alles gehoord had, ging hij heen. Den volgenden dag hield de bezitter van het sandelhout hem het eerst aan: »Welaan," zeide hij, ik wil uwe zakken vullen waarmede gij maar wilt."

»Ik ben uit Mauretanië," antwoordde de jonge koopman, »uit de stad Segilmessa, waar geen enkele sprinkhaan is; eilieve vul mijne zakken met een gelijk getal mannetjes- en wijfjessprinkhanen."

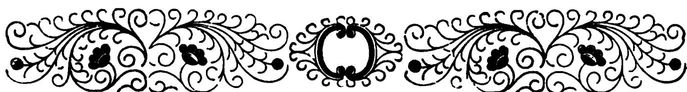
»Laat ik ze liever met dadels vullen," hernam de ander.

»Neen," zeide de koopman weder, »ik verlang volstrekt sprinkhanen."

Er bleef niet anders over dan tot den rechter te gaan, om dezen te laten beslissen. Het einde was, dat de schelm moest betalen wat de jonkman eischte, die voor zijn sandelhout de dubbele waarde ontving.

Zoo deed de Mauretaniër ook met den dobbelaar, die hem een groote som geld moest uittellen, terwijl de eenoogige zich gedwongen zag, om zijn oog voor een niet minder aanzienlijk bedrag los te koopen.

XXI.

De zeven infanten van Lara.

et was feest in Burgos, want de bruiloft werd gevierd van Don Rodrigo Lara, ook wel Ruy Velasquez geheeten, en Donna Lambra de Burneva. De stad was bijna te klein om alle gasten te bevatten, en de feestelijkheden duurden niet minder dan zeven weken. Daar was ook Donna Sancha, Rodrigo's zuster, met haar echtgenoot, den Castiliaanschen edelman Gonzalo Bustos van Salas de Lara, en hare zeven zonen. Sancha verbood hare kinderen om zich op het marktplein te vertoonen, opdat hun te midden van het volksgewoel geen onheil mocht overkomen. De jonge lieden zetten zich dus na den afloop van het maal te huis aan het schaakspel, terwijl de mannen naar het marktplein gingen om met de lans te werpen. Hij die daarbij de meeste bedrevenheid toonde en juist het wit wist te treffen, was een landedelman, een neef van Lambra.

De bruid was er trotsch op, dat haar bloedverwant den prijs behaalde. »Gij, vrouwen," sprak zij in haar overmoed,

»moogt liefhebben wien gij wilt, maar een van mijn neven van het land is meer waard dan twintig of dertig van Lara's stam."

Sancha, dit hoorende wendde zich tot haar, zeggende: »Spreek zoo niet Sénora, want het past u niet. Behoort uw gemaal, Rodrigo, ook niet tot den stam der Lara's?"

»Zwijg, Sancha!" was het antwoord, »zwijg! Het is al smadelijk genoeg, dat ik naar u hooren moet, naar u die aan zeven zonen het aanzijn hebt geschonken."

Toen Nuno, de leermeester van de infanten, dit vernam, werd hij boos en ging naar de herberg, waar hij de jongelingen aan het schaakspel vond. Alleen Gonzalvivo, de jongste, stond tegen den schoorsteen geleund. »Zeg mij," sprak hij tot Nuno, »waarom ziet gij er zoo neerslachtig uit; wat leed is u overkomen?"

De oude man wilde eerst niet spreken, doch daar de jongeling bleef aandringen, vertelde hij hem ten laatste al wat er gebeurd was. »Eén ding bid ik u," zoo besloot hij, »ga niet naar het marktplein." Gonzalvivo volgde dien raad echter niet; hij greep haastig naar zijne lans, sprong op zijn paard, reed dadelijk naar de markt, zag daar een schijf die nog niet getroffen was, hief zich hoog op in het zadel en slingerde zijne lans met zulk eene vaste hand, dat de schijf doorboord in het zand viel. Daarop riep hij luide: »Meisjes, hebt lief wien gij wilt, doch weet dat een ridder van den stam der Lara's meer waard is dan veertig of vijftig landedellieden."

Lambra, dit hoorende, snelde in woede ontstoken naar haar herberg, waar zij Don Rodrigo vond. »O, mijn gemaal," sprak zij, »bescherm mij tegen Sancha's zonen. Onlangs, toen ik in Barbadillo op mijn erfgoed was, dreigden zij, onder allerlei smaadredenen, mij den voorschoot uit het kleed te snijden, zooals men doet bij slechte vrouwen; zij wilden hunne valken voederen in mijn duivenslag; zelfs sloegen zij

een mijner wachters dood. Waarlijk ik ga tot de Mooren, wanneer gij mij niet wreekt."

»Zwijg maar, vrouwe!" zeide Rodrigo; »weldra zult gij gewroken zijn. Ik zal de infanten zoo listig een strik spannen, dat de nakomelingschap er nog van spreken zal."

Na afloop van de bruiloftsfeesten betrok Donna Lambra het slot van Don Rodrigo met hare schoonzuster en de infanten. De laatsten gingen dagelijks ter jacht en vermaakten zich daarna in den tuin van het slot. Zoo zaten zij eens te rusten onder een boom; Gonzalvivo streelde zijn valk en reinigde zijne vederen met het frissche beekwater. Lambra, hem bespeurende, sprak tot een harer dienaars: »Vul een uitgeholden meloen met bloed, en werp dezen ongemerkt tegen het hoofd van den jongeling met den vogel. Vlucht dan naar mij terug; ik sta er u borg voor, dat u geen leed zal wedervaren."

De man volvoerde den last, dien hij van zijne meesteres had ontvangen, zoo goed, dat het bloed Gonzalvivo langs hoofd en lichaam droop. Hij en zijne broeder sprongen op, om dezen smaad te wreken. »Verbergen wij onze zwaarden onder onze mantels," zeiden zij tot elkander. »Wacht de beleediger ons rustig af, dan is hij waanzinnig en wij laten hem loopen. Maar zoekt hij bij Lambra bescherming, dan heeft hij uitgevoerd wat zij hem bevolen heeft, en verdient hij den dood."

De infanten snelden naar het kasteel. Bij hunne nadering trachtte de dienaar, die den meloen geworpen had, zich achter Lambra's kleed te verbergen, maar zij zagen het en eischtten van hunne tante, dat zij den man niet beschermen zou. Toornig gaf zij ten antwoord: »Die man staat in mijn dienst; heeft hij iets misdaan, dan ben ikzelve wel bij machte hem naar verdienste te straffen, ik neem hem dus in mijne hoede tegen ieder die hem vervolgt."

Doch de infanten luisterden niet naar hare woorden, en weldra zonk de dienstknecht, door een speer getroffen. stervende voor hare voeten neder, en zijn bloed kleurde haar kleed. De jongelieden begrepen dat het raadzaam was de wraak van Lambra te ontvluchten. Zij reden dus haastig weg naar Salas, hun eigen slot, en namen hunne moeder mede.

Donna Lambra hief bittere weeklachten aan over den moord aan haar geliefden dienaar gepleegd. Zij richtte een grafheuvel voor hem op en beweende hem met hare vrouwen. Toen Rodrigo te huis kwam sprak zij op meewarigen toon: »Zie eens welk eene smaadheid mij is aangedaan! Die ruwe, onbeschaamde infanten hebben mij schandelijk beleedigd. Zoo gij mij niet wreekt, dan maak ikzelve een einde aan mijn leven."

»Heb hierover maar geen zorg!" was zijn antwoord. »Ik zal u recht verschaffen op eene wijze, dat de wereld er van schrikken zal. Dadelijk zond hij boden naar Gonzalo Bustos, den vader der infanten, met de uitnoodiging om op zijn kasteel te komen, daar hij verlangde hem te spreken."

Gonzalo verscheen met zijne zonen. Rodrigo ontving hen vriendelijk en zeide tot zijn zwager. »Ik heb alleen de kosten van mijne bruiloft niet kunnen betalen, doch Almanzor, de koning van Cordova, heeft mij een aanzienlijk voorschot toegezegd. Ik verzoek u thans tot hem te gaan, om hem mijn dank over te brengen. Bericht hem dat Rodrigo thans hoopt op de vervulling zijner belofte." Gonzalo toonde zich aanstonds bereid dezen last te volvoeren. Rodrigo liet hierop een Moor bij zich komen, en gaf dezen den volgenden brief in de pen, die in het Arabisch werd geschreven:

»Don Rodrigo groet Almanzor, op zijn verheven troon! De zonen van Gonzalo hebben mijne vrouw beschimpt en gehoond. In het land der christenen kan ik de beleediging haar aangedaan niet wreken, zoo als ik verlang; daarom zend ik den vader tot u; leg hem het hoofd voor de voe-

ten. Daarop zal ik met zijne zeven zonen naar uw land trekken en hen in Almanar aan de Mooren overleveren. Gij hebt er meer dan iemand belang bij, dat zij niet in leven blijven, want gij weet bij ervaring dat zij uwe gevaarlijkste vijanden zijn. Als hunne hoofden vallen breekt gij den trots van Castilië."

Rodrigo zorgde dat de Moor, die dit geschreven had, het niet kon navertellen, en Gonzalo reed met den brief weg. Te Cordova gekomen aan het hof van Almanzor, bracht hij dezen met eerbiedigen groet den dank van zijn zwager over; wat deze verder had te vragen, zou de koning wel uit zijn schrijven vernemen. Almanzor had nauwelijks den brief gelezen of hij scheurde dien in stukken. »Weet gij wel," vraagde hij Gonzalo, »waartoe gij hier gekomen zijt? Rodrigo schrijft mij, dat ik u ombrengen moet, maar Allah beware mij, dat ik zulk eene schandelijke daad zou plegen!" Hij hield den brenger als gevangene in zijn paleis en droeg aan eene Moorsche dienstmaagd van zijne zuster op hem te verzorgen en met alle onderscheiding te behandelen.

Thans trachtte Rodrigo zijne verraderlijke plannen met de infanten te volvoeren. »Waarde neven!" sprak hij, »voor uw vader terugkomt wil ik nog een tocht naar Almanar ondernemen. Het zou mij een groot genoegen zijn, wanneer gij mij wildet begeleiden; doch gevoelt gij geen lust, dan trek ik alleen ten strijd."

»Meent gij," gaven zij ten antwoord, »dat wij den blaam op ons zouden willen laden van rustig hier te blijven, terwijl gij uw leven waagt?"

»Nu dan," hernam hij, »maakt dat gij strijdvaardig zijt voor een tocht naar het Moorenland."

Hijzelf trok met de zijnen vooruit en de infanten volgden met den ouden Nuno. De weg liep door een donker pijnwoud en daar deden zich allerlei onheilspellende teekenen

voor, zoodat de brave Nuno zeide: »Keert terug, mijne zonen, naar Salas! Slechte voorteekenen doen mij gevaar vreezen. Ik hoorde hoog in het geboomte een uil krassen, en ook het geschreeuw van raven. Gaat toch niet verder!"

»Deze teekenen," zeide Gonzalvivo, de jongste, »gaan enkel onzen oom aan, maar niet ons. Gij, beste Nuno, zijt te oud om te vechten; ga gij dus terug, want voor ons zou het schande zijn, indien wij keerden."

»Mijne zonen," gaf Nuno ten antwoord," mijn hart is beklemd, dat gij onder zulk een aanvoerder verder trekt, want naar de voorteekenen te rekenen, die ik waarnam, zult gij nimmer wederkeeren."

Don Rodrigo was werkelijk opgetrokken, om zijne neven aan de Mooren over te leveren. Op het veld van Almanar gekomen riep hij de infanten toe: »Welaan, maakt nu een strooptocht en komt met buit en gevangenen terug. Wanneer u eenig gevaar dreigt, zal ik op uw eerste roepstem ter hulp snellen."

Eensklaps zien zij in de verte ontelbare kleine vaandels wapperen; het waren de Mooren, die door een bergkloof naderden, wel tienduizend in getal. »Welk een leger trekt daar tegen ons te velde?" vragen de infanten. »Het zijn Mooren," antwoordt Rodrigo, »zonder moed; op uw aanblik alleen zullen zij uit elkander stuiven. Toont nu heden dat gij ridders zijt zonder vrees. Doch mochten zij stand houden, rekent dan op mijne hulp."

De infanten stormden op de Mooren los; hun gevolg bestond uit niet meer dan tweehonderd ridders. Hun oom sloop intusschen heimelijk naar hunne tegenstanders en riep hen toe: »Hoort, gij Mooren! Ik neem mijne neven niet in bescherming. Slaat elk van de zeven gerust het hoofd af." Doch de goede oude Nuno was hem ongemerkt gevolgd, en toen hij deze woorden gehoord had, riep hij, zoo luide dat zijn

stem door de lucht weergalmde: »Rodrigo! ellendiger verrader heeft de aarde nooit gedragen dan gij zijt, gij die zelf uwe neven den dood te gemoet voert. Maar zoolang de wereld staat, zal op zulk eene valschheid de vloek aller menschen rusten." Daarna snelde hij terug tot de infanten. »Wapent u," riep hij, »want weet dat uw oom met de Mooren heeft samengespannen om u te dooden. Hijzelf heeft hen hierheen gelokt."

De infanten wapenen zich, doch weldra zijn zij aan alle zijden ingesloten. »Houdt moed," roept Nuno, »volgt mijn voorbeeld en weert u dapper! Ik beveel u in Gods hand." Hij werpt zich op den vijand, doch zinkt doodelijk getroffen ter aarde. De infanten rennen met hunne ruiters tegen de Mooren in en vellen er bij menigte. Tegen één christen vallen wel tien heidenen. Eindelijk zijn alle ridders gesneuveld en zetten de broeders alleen onverschrokken den kamp voort. »Help, St. Jago," zoo roepen zij, »dat God ons bescherme!" en overal deinzen de vijanden op hunne nadering terug. »Houdt moed," roept Fernan Gonzalo zijne broeders toe; »slaat met mij u door den vijand heen. God alleen kan ons helpen; want onze ruiters zijn gevallen en Nuno ligt ter aarde, badende in zijn bloed. Wij willen hun dood wreken of sterven. Straks rusten wij uit van den vermoeienden strijd in een kloof van het gebergte." Wederom vallen zij aan, en doen links en rechts de Mooren in het zand bijten. Doch ook Fernan Gonzalo ontvangt eene doodelijke wonde. Eindelijk trekken de zes infanten zich afgemat in het gebergte terug.

Terwijl zij daar machteloos nederlagen, kwamen twee van Almanzor's veldheeren, Galve en Viara, medelijdend tot hen. Verontwaardigd dat zulke dappere ridders door hun eigen bloedverwant werden verraden, droegen zij de infanten naar hunne tenten, ontgespten hunne pantsers en verkwikten hen met brood en wijn. Zoodra Rodrigo dit gewaar werd, riep hij: »Gij veldheeren handelt zeer verkeerd, dat gij hen den

doodsteek niet geeft, want blijven zij in leven, dan is mijn doodvonnis geveld en keer ik zeker niet naar Castilië terug."

»Verachtelijke schurk!" zoo deed daarop Gonzalvivo zich hooren, blakende van toorn; »Hoe schandelijk hebt gij ons verraden! Gij zoudt ons tegen de Mooren, de vijanden van ons geloof, ten strijde voeren, en gij geeft ons prijs aan hun zwaard! God vergeve u zulk een gruwelstuk nimmer!"

»Waarlijk, wij weten niet wat te kiezen," zeiden hierop de Mooren. »Sparen wij uw leven, dan vlucht uw oom naar Almanzor en wordt Moor. Als hij dan een der rijksgrooten is staat ons alles van hem te vreezen. Keert daarom naar het slagveld terug en verdedigt uw leven. Wij zijn begaan met uw lot."

De infanten keeren in het strijdperk weder. Weldra werpen zich de Mooren op hen onder woest krijgsgeschreeuw. Er ontstaat eene geweldige slachting. Reeds hebben de broeders het slagveld bezaaid met tweemaal honderdduizend dooden, maar altijd dagen nieuwe drommen van vijanden op. Gonzalvivo inzonderheid strijdt als een leeuw. Doch eindelijk beginnen allen de krachten te ontzinken. Hunne paarden zijn bezweken, speren en zwaarden zijn gebroken. Daar rukken de Mooren hun de pantsers van het lijf en slaan vijf der broeders het hoofd af. Gonzalvivo verzamelt nog eens al zijne krachten; hij grijpt den Moor, die zijne broeders vermoordde, onder woest geschreeuw bij de keel en smakt hem verworgd ter aarde. Aan een ander ontrukt hij een zwaard en velt daarmede nog een twintig vijanden, tot hijzelf ontzield nederzinkt.

Don Rodrigo had dezen laatsten strijd aangezien en keerde blijmoedig terug, nu aan zijne wraak was voldaan. Intusschen ijlde een bode met de afgehouwen hoofden naar het hof te Cordova. Almanzor ontving ze met welgevallen, als vergoeding voor zoovele krijgers, die in den strijd gevallen waren. Na ze naast elkander op een tafel te hebben doen plaatsen, liet hij Gonzalo uit zijne gevangenis halen en zeide tot hem:

»Zie, Christen, men brengt mij deze hoofden uit een gevecht, dat bij Almanar heeft plaats gehad. Het waren allen edele ridders. Zijn er misschien onder, die gij herkent?"

Nauwelijks had Gonzalo de gelaatstrekken van bloed gereinigd, of in vertwijfeling riep hij uit: »Helaas, ik herken ze. Dit is het hoofd van mijn vriend, mijn braven Nuno; maar nog pijnlijker treffen mij die andere." Daarop sprak hij ze een voor een toe, alsof zij nog leefden: »God zij met u, wakkere vriend; als een edelman hebt gij den dood gevonden, tot het laatste trouw aan hen, die gij hadt opgevoed." Nu richtte hij zich tot zijn oudsten zoon. »God zegene u, mijn lieven Diego! Dapper waart gij en goed. Gij hebt altijd de vaan gedragen van den graaf van Castilië. Hoe had ik gewenscht, dat gij eens erfgenaam zoudt zijn van mijne goederen!" Terwijl zijne oogen in tranen zwommen sprak hij tot zijn tweeden zoon: »Geve God u, mijn Martin Gomez, de zaligheid hier boven. In het damspel was geen ander in Spanje uw meerdere, en hoe welsprekend was niet uw taal!" Vervolgens zeide hij onder snikken tot zijn derden zoon: »Hoe hadden allen u lief, mijn Suero Gustos, de edellieden zoowel als het volk! De koning zag u zoo gaarne onder zijn jachtstoet. Geen ridder drilde de speer beter dan gij. Had uw oom maar nooit zijn bruiloft gevierd!" Daarna staarde hij het hoofd van den vierden onbewegelijk aan. »O Fernan Gonzalez," sprak hij eindelijk, »gij die genoemd zijt naar den edelen graaf van Castilië, die u ten doop hief, hoe zou het nog uw lust zijn het everzwijn te vervolgen en vroolijk feest te vieren met uwe vrienden, had een verrader u niet listig in zijn net gelokt!" Op de bleeke lippen van Ruy Gomez drukte hij een kus, uitroepende: »O, mijn zoon, mijn zoon, er leeft geen tweede zoo als gij! Gij hebt nooit u door zilver of goud laten omkoopen om een leugen te spreken. Geen krijgsman vocht zoo dapper als gij, en uw lans trof

altijd zeker." Ten laatste nam hij het hoofd van den jongsten tusschen de handen, en zijne stem beefde van namelooze smart, toen hij zeide: »Gonzalvivo! Gij waart de lieveling, de trots en het geluk van uwe moeder. Hoe zal de treurmare van uw dood hare ziel doorvlijmen! Wie was aan u gelijk in beminnelijkheid en in hoffelijkheid voor de vrouwen, in grootmoedige mildheid en in het werpen met den speer? Liever ware ik dood, dan te moeten beleven, dat gij dus zijt gestorven!"

Terwijl Gonzalo zoo aandoenlijk het verlies zijner zonen beweende, was geheel Cordova, waar de treurmare van het gebeurde werd vernomen, in diepen rouw.

»Gij zoudt den naam van koning niet waard zijn," sprak Gonzalo vervolgens tot Almanzor: »indien gij vrede kondt hebben met het verraad aan mijne zonen gepleegd. Ja, zij waren de geesels van de Mooren en het schild der Christenen. Geen vader kan gehoorzamer zonen hebben, dan zij waren voor mij. Door list alleen, o Almanzor, hebt gij ze bedwongen. Hadt gij hen tot een openbaren strijd uitgedaagd, gelijk betaamt, gij en al uwe volgelingen zouden tegen hen niet bestand zijn geweest, en hunne bebloede hoofden lagen thans niet voor mij. Zag ik u, Almanzor, niet eens op het slagveld voor dezen jongsten zoon vluchten? Gij wenschtet u zelven een dubbel harnas, en uw paard vleugelen, en nog een heer van duizend Mooren in den rug. Mijn Gonzalvivo was nog geen een-en-twintig jaren en reeds was zijn lans versplinterd, zijn harnas gespleten en zijn helm gebroken in de hitte van den strijd. Toch brandde hij van verlangen zich met u te meten. Maar het ros dat u droeg liep sneller dan zijn paard, en zoo zijt gij een wissen dood ontkomen."

Toen hij dit gesproken had, wendde Gonzalo zich weder snikkende tot zijne zonen. Hij wischtte de bloedvlekken van hunne voorhoofden, kuste ze nog eens en zeide: »Uw dood

beween ik niet, daar gij gevallen zijt met het zwaard in de hand. De dood van den dappere mag in waarheid gelden voor een leven vol glorie. Doch ik vergiet bittere tranen, die nimmer zullen drogen, omdat gij door verraad zijt omgekomen. Had ik op het slagveld aan uwe zijde gestaan, om u te helpen in den nood, terwijl de vijanden u van alle zijden besprongen, dan ware ik zeker naast u gevallen; of als ik in het leven ware gebleven, dan zou ik uw dood hebben kunnen wreken op Almanzor, tegen wien ik reeds zoo vaak heb gestreden." Na deze hartstochtelijke woorden wierp hij zich op een der Mooren, die in de zaal waren, rukte hem het zwaard van de zijde en hieuw op hem en de overigen los. Rechts en links om zich heen slaande velde hij neer, die zich niet door de vlucht wisten te redden. Zoo doodde hij er dertien uit wraak over zijne zonen.

»Kom tot bedaren Gonzalo Bustos," riep Almanzor den woedende toe, »en matig uw toorn! Waarlijk het doet mij leed, dat ik onwillekeurig de oorzaak ben van uwe smart. Heeft ook mijn volk veel van de infanten geleden, geloof mij, ik gaf hun het leven weer, indien ik hiertoe bij machte was, om mij te verheugen in hunne jeugd en hun heldenmoed. Ja, ik zou het doen, Gonzalo Bustos, al wist ik dat zij mij naar het leven zouden staan. Uit medelijden met uwe smart geef ik u heden de vrijheid, en ik sta u toe, als gij wilt, deze hoofden mede te nemen naar Castilië."

Don Gonzalo verliet Cordova om naar Salas weder te keeren, en nam de hoofden zijner geliefde zonen als ook dat van Nuno mede. Bij het afscheid van Almanzors zuster, zeide zij tot hem: »Wellicht zal mij eerlang de moedervreugde worden geschonken; openbaar mij vóor uw vertrek uw verlangen, opdat ik daaraan zal kunnen voldoen."

»Indien u een zoon geboren wordt," antwoordde Gonzalo, laat hem dan zorgvuldig opvoeden, overeenkomstig onzen

stand. Als hij groot geworden is en een dapper ridder toont te zijn, kome hij te Salas bij mij." Hierop trok hij een ring van zijn vinger, brak die in tweeën, en gaf de eene helft aan Almanzor's zuster, zeggende: »Geef dit stuk later aan den kleinen Moor, wanneer hij als jongeling naar Salas gaat; dit zal het teeken zijn waaraan ik hem herkennen kan."

Nadat Gonzalo Bustos was vertrokken werd de Moorsche moeder van een zoon. Almanzor had een welbehagen in het schoone knaapje en noemde het Mudarra. Reeds op zijn tiende jaar toonde het kind een waardig zoon van Gonzalo te zijn; Almanzor sloeg hem daarom tot ridder en schonk hem een lijfwacht van honderd Mooren.

Op zekeren dag zat Mudarra aan het schaakbord met koning Aliatar, die naar de hand dong van Almanzors zuster Aja, terwijl Almanzor zelf met haar op en neer wandelde in de zaal. Mudarra wijdde zijne onverdeelde aandacht aan het spel, maar de jonge Moorsche koning wierp nu en dan een steelschen blik op zijne geliefde, en zoo gebeurde het dat hij in een oogenblik van afgetrokkenheid een geheel verkeerden zet deed. Daar Mudarra niet opmerkte, wat eigenlijk den Moorschen vorst zoo boeide, zoo dacht hij dat deze den draak met hem stak, en in drift gaf hij een slag op het bord, zoodat alle stukken op den grond vielen. Haastig opstaande zeide hij: »Ik vorder achting; wel ben ik geen koning, maar wie mij beleedigt is mij voldoening schuldig."

Aliatar ontstak nu op zijn beurt in toorn en schold Mudarra een bastaard, die zijns vaders naam niet noemen kon. Doch deze liet den vorst niet uitspreken; hij greep èn schaakbord èn tafel en wierp deze voorwerpen Aliatar met zooveel geweld naar het hoofd, dat deze met verbrijzelden schedel ter aarde zonk. Intusschen was Aja, zijne moeder, op het gerucht komen aanloopen. Met het zwaard in de hand ging Mudarra haar te gemoet, en riep uit: »Ik noem u niet meer

moeder, maar mijne vijandin. De storm, die in mijn gemoed is losgebroken, komt niet tot bedaren, voordat gij mij geopenbaard hebt wie mijn vader is. Het moet blijken dat hij een edelman was, gelijk gij van edelen bloede zijt. Ik kan geen smet op mijn naam dulden. En mocht de adel van mijne afkomst twijfelachtig zijn, dan zal ik het gemis van een stamboom door schitterende daden vergoeden."

De Moorsche vrouw werd diep ontroerd, terwijl haar zoon aldus tot haar sprak, nu eens op smadelijken dan weder op dreigenden toon. Zij schaamde zich Mudarra hare zwakheid te bekennen, tot op eens het beeld van zijn dapperen vader als voor hare oogen verrees. Thans vatte zij moed en zij begon hem alles te vertellen van Gonzalo, het verraad van Rodrigo, de worsteling bij Almanar en nog zoo veel meer, tot Mudarra ijlings heen ging, om den dood van zijne broeders te wreken.

Don Rodrigo de Lara bevond zich op de jacht en zat op den middag te rusten in de schaduw der groene beukentakken. Hij dacht juist aan Mudarra, den bastaard, en hem vloekend zwoer hij hem te zullen doorboren, als hij hem ooit ontmoette. Daar trad opeens Mudarra op hem toe en zeide stout, op krachtigen toon: »Wees gegroet, edele ridder, die daar in het lommer zit!"

»Wees gegroet, edelknaap!" was het antwoord; »moge uwe komst zegen brengen!"

»Wil mij zeggen, edele ridder, wie gij zijt?"

»Ik ben Don Rodrigo de Lara. Mijne zuster, Donna Sancha, was de vrouw van Gonzalo. Ik heb zeven neven gehad, de infanten, zooals ieder weet. Nu wacht ik tot Mudarra, de bastaard, eens tot mij komt. Ik zweer u: als hij hier voor mij stond, ik doorstak hem op ditzelfde oogenblik."

»Zijt gij Don Rodrigo de Lara, weet dan dat ik Mudarra ben. Eene Moorsche was mijne moeder, doch ik draag er

roem op de zoon te zijn van Gonzalo, de stiefzoon van Sancha, de broeder van de zeven, die gij aan den dood hebt prijs gegeven. Gij waart het, die hen bij Almanar hebt verraden. Doch met Gods hulp komt gij nu niet levendig uit mijne handen."

»Zoon van Gonzalo, geef mij tijd om mijne wapenrusting aan te gespen."

»Ik geef u juist zooveel tijd als gij den infanten van Lara gundet. Gij, verrader, de aartsvijand van Donna Sancha, moet sterven."

Een oogenblik later lag Rodrigo ter aarde geveld.

~~~~~~~~~~~~

Gonzalo Bustos woonde, nadat hij Cordova verlaten had, eenzaam op zijn kasteel Salas. Dagelijks kwelde hem de gedachte aan alles wat hij verloren had, en treurde hij, terwijl zijne haren vergrijsden, bij de puinhoopen van zijn geluk. »Arme stam," zoo sprak hij tot zichzelven, »daar staat gij, vermolmd, alleen! Eene booze hand heeft alle jonge loten afgehouwen. Eens praaldet gij zoo fier met zeven sterke takken; wat zoudt gij nu blijde zijn, hadt ge nog maar de kleinste! Dag aan dag, mijne zonen, gevoel ik nieuwe smart over uw dood. Altijd zie ik weder in mijne verbeelding, hoe snood gij werdt vermoord. Steeds meen ik uw bloed op aarde te zien druppelen. En in mijn binnenste woelt en kookt het soms, omdat uw moordenaar nog leeft. Rampzalig hij, die gedoemd is verlaten te leven, rampzaliger nog wanneer zijne vijanden zich verheugen in zijne ellende! Bij de Mooren had ik het beter dan hier in mijn eigen land, zij toch toonden medelijden te hebben."

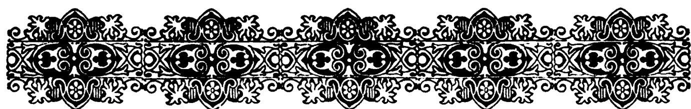
Zoo sprak Gonzalo Bustos, zittende op zijn balcon, terwijl de tranen langs zijne wangen stroomden. Daar zag hij opeens in de verte iemand naderen; het scheen wel een jonge Moor
~~~~~~~~~~~~

te zijn. Hij bereed een Andalusisch paard. Op zijn hemelsblauwe muts prijkte de halve maan, waarop met gouden letteren deze spreuk te lezen stond: »Ik zoek u; o mocht ik u vinden!" Aan zijn speer wapperde een vaantje met een groen kruis. Voor aan de riemen van zijn paard hing een afgehouwen hoofd, waarvan het bloed nog afdroop langs de borstelige haren.

De Moor nadert; hij rijst op in het zadel om te buigen, en groetend met zijne lans zegt hij tot Gonzalo Bustos: »Volgens de inlichtingen die men mij gaf, zijt gij de eigenaar van dit slot, de heer van Salas. Alzoo groet de zoon zijn vader. Ik breng u als geschenk het hoofd van Rodrigo, den verrader mijner broeders. Hij heeft zijn verdiende loon ontvangen. Ik, heer, ben uw Mudarra, en ik vond geen rust, alvorens ik het bloed had vergoten van hem, die Laras stam had geschonden."

De oude edelman slaakte een kreet van blijdschap en riep: »Kom aan mijne borst, mijn zoon! Hoe smachtend heb ik naar u uitgezien! Mijn lijden is ten einde."

XXII.

Koning Meliadus en de Ridder zonder vrees.

e goede koning Meliadus en de Ridder zonder vrees waren elkanders doodvijanden in het veld. Toen de laatste eens rondtrok, onkenbaar, op de wijze der doolende ridders, kwamen zijne knapen, die veel van hem hielden, hem tegen. Doch zij herkenden hem niet, en daarom zeiden zij: »Heer ridder, zeg eens op uw eerewoord, wie is beter ridder: de Ridder zonder vrees of de goede koning Meliadus?"

»Knapen," antwoordde hij zonder aarzelen, »zoo waar God mij helpe, van alle ridders die in een zadel zitten, is koning Meliadus de beste."

De knapen, die een hekel hadden aan koning Meliadus uit gehechtheid aan hun meester, ja hem doodelijk haatten, vielen nu den ridder verraderlijk op het lijf, legden hem in zijne wapenrusting dwars over een klepper en riepen toen: »Naar de galg met hem!"

Terwijl zij voorttrokken om dit vonnis ten uitvoer te brengen, kwamen zij koning Meliadus tegen, die ook als een dolend ridder naar een tournooi ging, en zijn wapen bedekt hield. Hij vraagde aan de knapen: »Waarom brengt gij dezen ridder naar de galg? Wie is hij, dien gij zoo smadelijk behandelt?"

»Genadige heer," gaven zij ten antwoord, »hij heeft den dood waarlijk wel verdiend, en als gij alles wist wat wij weten, zoudt gij eerder nog dan wij zoo met hem handelen. Vraag hem zelf maar wat hij misdaan heeft."

Koning Meliadus trad vooruit en sprak: »Ridder, wat hebt gij tegen deze knapen misdreven, dat zij u zoo zwaar willen straffen?"

De ridder gaf ten antwoord: »Ik heb niet anders misdreven, dan dat ik aan de waarheid recht liet wedervaren."

»Hoe zoo?" vraagde de koning. »Dat kan ik nauwelijks gelooven. Vertel mij dan in bijzonderheden wat gij misdaan hebt."

»Gaarne, heer!" hernam de ridder. »Ik ging mijns weegs, op de wijze der dolende ridders, toen ik deze knapen aantrof. Zij vraagden mij op mijn ridderwoord, wie de beste ridder is, de goede koning Meliadus of de Ridder zonder vrees. Om de waarheid te spreken, zeide ik: de goede koning Meliadus is de beste. Koning Meliadus is in het veld mijn doodvijand en ik haat hem, toch kon ik niet anders spreken, want ik wilde niet liegen. Eene andere misdaad heb ik niet begaan, en daarom alleen beschimpen ze mij."

Toen begon koning Meliadus de knechten te slaan en joeg hen op de vlucht. Daarna liet hij den ridder losmaken en schonk hem een prachtig opgetuigd paard, doch verzocht hem het kleed, dat het zadel bedekte, niet op te lichten voor hij te huis zou zijn. Hierop namen zij afscheid en ieder ging zijns weegs.

De Ridder zonder vrees kwam 's avonds op zijn slot terug, hij nam het kleed van het zadel en ontdekte het wapen van koning Meliadus, die zijn leven gered en hem zulk een kostelijk geschenk gegeven had, niettegenstaande hij zijn doodvijand was.

XXIII.

De bede om genade.

an het hof van Puy Nôtre Dame in Provence werd alles in gereedheid gebracht voor een groot feest, want de zoon van graaf Raimond zou tot ridder worden geslagen. Er waren vele edelen genoodigd en zoo groot was het aantal dergenen, die uit genegenheid voor den jongen edelman opkwamen, dat er zilverwerk en kleederen te kort kwamen, zoodat de jonge graaf van de ridders des lands moest leenen, om de vreemde hovelingen behoorlijk uit te rusten. Op een der feestdagen werd een sperwer op een stang geplaatst. Hij, wien het aan rijkdom niet ontbrak en die tevens den moed had om den sperwer op zijn vuist te nemen, zou een jaar lang door het hof onderhouden worden. De ridders en edelknapen, die dag aan dag vroolijk gestemd waren, maakten liederen, zoowel de melodieën als de woorden. Er werden vier kunstrechters benoemd, die de best geslaagde zangen in omloop brachten, en de andere aan de dichters teruggaven, om ze te verbeteren.

Zoo vloog de tijd om en allen hadden den mond vol van 's graven roem en prezen zijne zonen als ridderlijke en welopgevoede jongelingen.

Het toeval wilde dat een der ridders, dien wij Alamanno zullen noemen, een zeer dapper en voortreffelijk edelman, eene zeer schoone edelvrouw van Provence beminde, de dame Grigia; maar hij hield dit zoo geheim, dat niemand hem bewegen kon voor zijne liefde uit te komen. De edelknapen van Puy overlegden met elkander, dat zij hem een strik zouden spannen en hem verleiden om met zijne liefde te pralen. Daarom zeiden zij tot eenige ridders en baronnen: »Wees zoo goed het er op toe te leggen bij het eerstvolgend tournooi, dat ieder grootspreke." »De ridder," zoo dachten zij, »is een voortreffelijk kampvechter; hij zal iederen dag in het krijt treden en vreugdedronken worden. Wanneer de andere ridders dan gaan snoeven, zal hij zich niet kunnen inhouden en zich op zijne dame gaan verheffen."

Het spel was goed aangelegd, en toen de ridder op den bestemden dag den prijs won, geraakte hij werkelijk buiten zichzelven van vreugde. Toen allen 's avonds uitrustten bij een beker wijn, begonnen de ridders opgewonden te worden. De een was er trotsch op het hart van vele schoonen veroverd te hebben, een ander verhief zich op zijne buitengewone bedrevenheid in het hanteeren der wapenen, een derde roemde zijn prachtig kasteel, een vierde pochte met zijne buitengewone avonturen. Toen kon de ridder zich niet langer inhouden, en hij kwam er voor uit, dat de schoonste dame van Provence hem lief had.

Na het gezellig samenzijn ging de ridder naar zijne edelvrouw, om als gewoonlijk nog een uurtje met haar door te brengen. Doch Grigia, die vernomen had dat hij hun geheim had verraden, wilde hem niet meer ontvangen. De ridder werd troosteloos van smart, hij nam ongemerkt af-

scheid van haar en de ridders, vluchtte naar een woud en verbergde zich daar in eene kluis, zonder dat iemand wist waar hij gebleven was. Zoo iemand getuige ware geweest van de droefheid der ridders, vrouwen en jonkvrouwen over het verlies van zulk een edel ridder, hij zou zeker medelijden hebben gehad.

Op zekeren dag geraakten de edelknapen van Puy op de jacht verdwaald, en kwamen in de nabijheid van de kluis. Alamanno, dien zij niet herkenden, vraagde hen of zij uit Puy afkomstig waren, en toen zij hierop bevestigend hadden geantwoord, verlangde hij verder te weten, wat er voor nieuws was. De edelknapen begonnen nu te vertellen, dat zij hem niet anders dan slechte tijding konden brengen, omdat men, ten gevolge van een onbeduidenden misslag, den bloem der ridderschap had verloren, daar zijne dame hem zijn afscheid had gegeven. De ridder was sedert verdwenen en niemand wist, wat er van hem geworden was. Maar, zoo vertelden zij verder, er was weder een tournooi aangekondigd. Stellig zouden er vele ridders opkomen, en nu hoopten zij dat hij, die zulk een edel hart had, ook wel verschijnen zou, om met hen eene lans te breken. Zij hadden bovendien overal zeer scherpzinnige wachten uitgezet om hem aan te houden, en hoopten dus dat zij zich weldra in zijn terugkeer zouden mogen verheugen.

Alamanno, dit vernomen hebbende, schreef aan een vertrouwd vriend, dat deze hem tegen den bestemden dag heimelijk een paard en wapenen zou zenden. De vriend voldeed aan het verlangen van den kluizenaar, zond hem een fier ros en eene volledige wapenrusting, en op den dag van het tournooi mengde Alamanno zich in het gewoel der ridders en behaalde den prijs. De wachten hadden hem gezien en herkend, en terstond droegen zij hem onder gejuich op de handen door het strijdperk rond. De andere ridders trokken

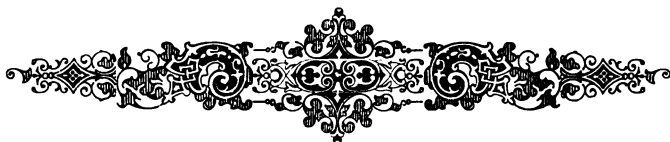
in vreugde het vizier van zijn helm omlaag, zoodat zijn gelaat zichtbaar werd, en smeekten hem dat hij een lied zou zingen. Doch hij antwoordde: »Ik zing niet eer voordat ik verzoend ben met mijne dame."

Toen wendden de ridders zich tot de edelvrouw en baden haar, dat zij den ridder vergeving zou schenken. De dame gaf hen ten antwoord: »Zegt den ridder, dat ik hem nooit vergeving zal schenken, wanneer niet honderd baronnen, honderd ridders, honderd edelvrouwen en honderd jonkvrouwen mij voor hem genade vragen. Zij moeten eenstemmig: genade! roepen, zonder te weten wie haar verleenen zal."

De ridder, wien het aan slimheid niet ontbrak, wist dat het tijdstip naderde, waarop een groot feest gevierd zou worden, en dat ontelbaren daarheen zouden stroomen. »Mijne dame," dacht hij, »zal er stellig zijn, en bovendien vind ik er zeker zooveel edellieden en vrouwen als zij verlangt." Hij dichtte nu eene schoone cansonette, en op den morgen van den dag begaf hij zich naar eene verhoogde plaats, en begon zijn lied te zingen, zoo goed hij dit kon. Inderdaad, hij verstond die kunst voortreffelijk. Zijn lied luidde ongeveer aldus: »Even als een olifant, als hij gevallen is, niet weder kan opstaan, voor dat anderen hem opheffen door hun geroep, zoo gaat het ook mij. Mijn vergrijp drukt mij zoo zwaar ter neder, dat het verblijf aan het hof van Puy mij vergald is. Als de eenparige bede van onbesproken minnaars en minnaressen mij niet opheft, kom ik nooit weer op de been. Mocht het hun behagen voor mij om genade te smeken daar, waar mijne gebeden niets konden uitwerken."

Toen de ridder dit thema in aandoenlijke strofen geheel had uitgewerkt, riepen allen die tegenwoordig waren eenparig om genade. De edelvrouw, hierdoor bewogen, vergaf hem, en schonk hem hare liefde weder.

XXIV.

Een wijze koningszoon.

en koning van Griekenland, die zeer rijk was en machtig, had een zoon, aan wiens opvoeding hij al zijne zorgen wijdde. Hij liet hem onderricht geven in de zeven vrije kunsten, en hem goede beginselen inprenten. Op zekeren dag gaf hij den jongeling een menigte goud en zeide: »Handel hiermede naar welgevallen." Tegelijk beval hij zijne edellieden, dat zij den prins volstrekt geen raad mochten geven omtrent het gebruik van dat goud, maar wel nauwkeurig al zijn doen en laten moesten gadeslaan, hetgeen zij ook deden.

Zoo stonden zij eens met den jongeling voor een der vensters van het paleis, toen er eenige reizigers voorbij trokken, wier kleederdracht en uiterlijk verried, dat zij aanzienlijke, rijke lieden waren. De weg liep vlak langs het koninklijk paleis. Toen zij nu naderbij gekomen waren, verlangde de prins, dat het gezelschap staande gehouden en voor hem

gebracht zou worden. Men gehoorzaamde en de vreemdelingen werden, in tegenwoordigheid van al de edellieden, aan den jongeling voorgesteld. Een hunner, die de kloekste was en het best kon spreken, trad vooruit en vraagde: »Heer, wat verlangt gij van ons?" De koningszoon deed nu onderzoek naar zijn vaderland en zijn stand, waarop de reiziger hem zeide: »Heer, mijn vaderland is Italië, ik ben koopman en in het bezit van een groot vermogen, dat ik niet aan de spaarzaamheid mijner voorvaderen, maar aan eigen inspanning te danken heb."

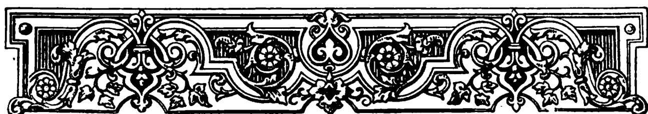
De prins wendde zich nu tot een tweeden, die er wel als een edelman uitzag, maar zich zeer bedremmeld toonde en de teekenen van kommer op het gelaat droeg. Daar deze zich achter anderen schuil hield, beval hij hem vooruit te komen. De man deed het, maar met vrij wat minder zelfvertrouwen dan de eerste en stamelde: »Heer, wat beveelt gij?" De jongeling vroeg ook hem naar zijn vaderland en zijn stand, en kreeg ten antwoord: »Heer, ik was koning van Syrië, maar heb mij zoo misdragen, dat mijne onderdanen mij van den troon hebben gejaagd." Toen nam de jongeling al zijn goud en schonk het den verdreven koning.

Deze daad was spoedig in het geheele paleis bekend. De ridders en baronnen spraken er luide over en aan het hof had weldra ieder den mond vol over deze geldverkwisting. Wat er gebeurd was kwam ook den koning ter oore, en hij liet zich van woord tot woord vertellen, al wat zijn zoon met de vreemdelingen gesproken had. Vervolgens riep hij den prins, ten einde hem in tegenwoordigheid van een aantal baronnen rekenschap te vragen van het hem geschonken goud. »Wat reden hadt gij," zoo vraagde de koning, »om niets te geven aan hem, die door eigen vlijt veel had verworven, en alles weg te schenken aan hem, die zijn goed door zijne dwaze handelwijze had verloren?"

De wijze jongeling antwoordde: »Heer, ik gaf met opzet niets aan hem, die mij niets geleerd had. Eigenlijk heb ik den een zoo min als den ander begiftigd; wat ik gaf was geen geschenk, maar loon. De koopman leerde mij niets, hem was ik dus ook niets schuldig. Maar de ander, ook een koningszoon, die zelf een kroon had gedragen, doch wiens onbezonnenheid oorzaak was, dat zijne onderdanen hem wegjoegen, hij leerde mij hoe ik mij te gedragen heb, opdat mijne onderdanen later niet eveneens zullen handelen. Voor zulk eene heilzame les was het loon dat ik hem gaf nog veel te gering."

Toen prezen de koning en alle aanwezigen het verstand van den jongeling; zij begonnen hooge verwachtingen te koesteren van de wijsheid, waarmede hij in rijper jaren regeeren zou, daar hij reeds op zoo jeugdigen leeftijd zulk een overtuigend bewijs had gegeven van zijn helder doorzicht. Brieven werden gezonden in alle richtingen het geheele land door, om aan baronnen en edelen van het gebeurde kennis te geven; alleen de wijzen konden het met elkander niet eens worden, wat er van te denken was.

XXV.

Gods wil geschiede!

Zeker koning van Frankrijk was in oorlog met den graaf van Vlaanderen. Er waren reeds twee veldslagen geleverd, waarin aan beide zijden vele uitnemende ridders en een menigte volks gesneuveld waren, doch de koning ten slotte de nederlaag had geleden. In dezen tijd pleegden twee blinden te staan in een der straten van Parijs, van de voorbijgangers aalmoezen vragende voor hun levensonderhoud. Zij spraken den ganschen dag over den koning van Frankrijk en den graaf van Vlaanderen, en geraakten met elkander in levendigen strijd. »Hoor eens, wat denkt gij er van?" vraagde de een. Dan antwoordde de ander: »Ik zeg, dat de koning overwinnen zal." »Neen," hernam de eerste weer, »de graaf zal zegevieren;" doch hij voegde er altijd bij: »Gods wil geschiede!" Zoo kibbelden zij dag aan dag over den afloop van den veldtocht.

Op zekeren dag bleef een edelman, die met zijn gevolg deze straat doorliep, naar het twistgesprek van de blinden

luisteren. Daarna weder aan het hof komende vertelde hij den koning, tot groot vermaak van alle aanwezigen, hoe de beide blinden den geheelen dag met elkander overhoop lagen over den vorst en den graaf. Ook de koning moest lachen om het geval, en hij zond een edelknaap om het gesprek af te luisteren en er goed op te letten, wie voor den een en wie voor den ander was. Deze ging heen, hoorde scherp toe en gaf den koning nauwkeurig van alles verslag.

De vorst liet nu zijn hofmaarschalk komen en beval dezen twee groote brooden te laten bakken van fijn wit meel. Voor ze in den oven werden geplaatst, moesten in een der brooden tien goudstukken worden gestoken, op bepaalde afstanden van elkander, doch in het andere brood niets. Als ze gebakken waren, zou de edelknaap ze aan beide blinden schenken, en wel het brood met het geld aan hem, die volhield dat de koning van Frankrijk zou winnen, het andere aan den man, die beweerde dat Gods wil zou geschieden.

De edelknaap deed, zoo als de koning bevolen had. Toen het avond werd gingen de blinden naar huis. Hij die het brood zonder geld had gekregen, zeide tot zijne vrouw: »God heeft heden goed over ons gedacht, genieten wij zijne gaven." Zij zetten zich bij elkander neder en aten het brood schoon op, zoo smaakte het hun. De andere blinde, die het brood met het geld had gekregen, zeide 's avonds tot zijne vrouw: »Laten wij het brood bewaren en morgen verkoopen, om wat klinkende munt in handen te krijgen; wij kunnen heden ons wel verzadigen met de stukken brood, die wij gebedeld hebben."

Den volgenden morgen stonden zij op, en ieder begaf zich met zijne vrouw naar de plaats waar hij gewoon was te staan, om een beroep te doen op de milddadigheid der voorbijgangers. Toen zij daar weer stonden zeide de een, die zijn brood opgegeten had, tot zijne vrouw. »Onze metgezel

daar aan de overzijde, vrouw, die als wij van aalmoezen leeft en met wien ik het altijd aan den stok heb, heeft toch zeker ook wel een brood gekregen van 's konings page?"

»Wel zeker," antwoordde de vrouw.

»Nu," zoo ging hij voort, »loop dan naar zijne vrouw en vraag of zij het al opgegeten hebben, en zoo niet, of zij het ook verkoopen willen. Het onze smaakte mij zoo bijzonder lekker, en wij hebben er nog wel een duitje voor te missen."

»Denkt gij dan," hernam de vrouw, »dat zij het niet even als wij geheel hebben opgemaakt?"

»Men kan het niet weten," zeide de blinde. »Mogelijk hebben zij het wel bewaard, om er wat geld uit te slaan, of durfden zij het zoo dadelijk niet opeten, gelijk wij, omdat het er zoo mooi en zoo groot en zoo blank uitzag."

Daar haar man er zoo stellig op stond, ging de vrouw naar die van den anderen blinde, en vroeg haar of het brood, dat 's konings page hun had gebracht, al op was, en zoo zij het nog niet aangeroerd hadden, of zij het dan verkoopen wilden. »Wij hebben het nog," gaf die andere vrouw ten antwoord; »gisteren avond sprak mijn man ervan om het te verkoopen; ik zal vragen of hij er nog zoo over denkt." Zij kwam dadelijk terug met het bericht, dat zij het verkoopen wilden, maar alleen voor vier zilverstukken, want dat was het wel waard. De koop werd gesloten, en weldra keerde de vrouw van den eersten blinde met het gekochte brood naar haar man terug, die zeer in zijn schik was, toen hij dit hoorde. »Heden avond" zeide hij, »zullen wij dus even lekker smullen als gisteren avond."

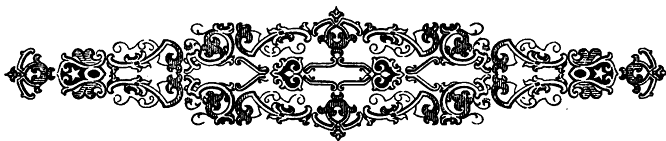
De dag ging voorbij en de blinden begaven zich weder huiswaarts. »Laten wij gaan eten," zeide de een, die het brood gekocht had, tot zijne vrouw. Zij nam een mes om het brood te snijden, maar reeds bij de eerste snede rolde haar een goudstuk voor de voeten. Zij sneed verder door,

en het bleek dat elk plakje brood een goudstuk bevatte. De blinde hoorde het goud klinken en vroeg wat dat was, waarop de vrouw hem vertelde wat zij gevonden had. De blinde verzocht haar verder door te snijden, en toen het geheele brood versneden en elk stukje doorzocht was, hadden zij de tien goudstukken bijeen gevonden, die de koning bevolen had in het brood te bakken. De blinde was buiten zich zelven van vreugde. »Ziet gij nu," zeide hij tot zijne vrouw, »dat ik waarheid sprak toen ik zeide, dat Gods wil geschieden moet en dat het niet anders zijn kan? Gij weet hoe onze lotgenoot dagelijks met mij strijdt, zeggende dat de koning overwinnen moet, terwijl ik zeg: Gods wil geschiede!" Daarop gingen zij naar bed.

Zoodra zij den volgenden morgen waren opgestaan, haastten zij zich om op de gewone plaats de tijding van de gelukkige vondst aan hun metgezel mede te deelen. De koning had reeds intijds een bode uitgezonden om te vernemen, wat er gebeurd was met zijn kostbaar brood. Den vorigen dag had hij geen onderzoek laten doen, daar hij dacht dat zij het brood niet dadelijk zouden opgegeten hebben. De edelknaap hield zich schuil achter een kolom van een der huizen, om door de vrouwen niet gezien te worden. Toen nu de blinden op hunne gewone plaats waren gekomen, begon de een, die het brood gekocht had, den anderen bij zijn naam te roepen. »Nog altijd houd ik vol," zeide hij: »Gods wil alleen zal geschieden! Gisteren kocht ik een brood voor vier Parijzer zilverstukken, daarin vond ik tien goudstukken, gangbare munt, en zoo had ik niet alleen een goeden avond, maar zal ik ook een goed jaar hebben." Toen de andere dit hoorde verschrikte hij hevig en gevoelde berouw, dat hij zoo lang met hem gestreden had, want zijne tegenpartij had het blijkbaar aan het rechte einde, en hij stemde toe, dat er niets geschieden kon buiten Gods wil.

De edelknaap ving al deze woorden op; hij keerde haastig naar het paleis terug en bracht alles wat hij van de blinden gehoord had aan den koning over. Daarop liet de koning de blinden in persoon voor zich komen, om zich door beiden te laten vertellen, hoe ieder het voor hem bestemde brood van den edelknaap had ontvangen en hoe de eene het zijne aan den ander had verkocht; hoe zij te voren dagen achtereen met elkander hadden gestreden, en hoe hij, die beweerde dat de koning overwinnaar zou zijn, toch het geld niet had in handen gekregen, maar de ander, die volhield dat Gods wil geschieden moest. De koning en al zijne baronnen en edellieden vernamen dit met welgevallen. »Waarlijk," riep de eerste uit, »deze blinde man heeft gelijk, Gods wil moet geschieden, en alle menschen op aarde kunnen er geen tittel aan veranderen."

XXVI.

De drie jongelingen uit Wales.

an drie jongelingen uit Wales verhaalt men het volgende. Zij moesten eene reis door Engeland maken, en daar zij geen van drieën een woord verstonden van de taal, die daar gesproken werd, kwamen zij overeen, dat ieder hunner éene Engelsche uitdrukking in het hoofd zou prenten, om althans te zamen op de voornaamste vragen te kunnen antwoorden. Wanneer iemand het woord tot hen richtte, zou de eerste beginnen met te zeggen: »Drie jongelingen uit Wales." Als zij ergens kwamen waar eten en drinken te koop was, dan moest de tweede tot den koopman zeggen, om aan te duiden dat hij wat koopen wilde, »Voor het geld in de beurs." Zoodra de koopman zou hebben te kennen gegeven hoeveel hij hebben moest voor hetgeen zij begeerden, dan moest de derde, om niet in eene woordenwisseling te komen, waarbij hunne kennis van de taal ten eenemale te kort zou schieten, eenvoudig zeggen: »Dat is goed zoo!"

Terwijl zij op deze wijze Engeland doortrokken, gebeurde het op zekeren dag dat zij in eene plaats kwamen, waar iemand door eenige roovers overvallen en vermoord was. Men kreeg vermoeden op hen, zoodat zij werden gegrepen en voor den rechter gebracht. Deze begon met hen dadelijk te vragen, wie den moord had gepleegd. Daar zij de vraag niet verstonden, kwamen zij overeen, dat ieder maar weder de eenige Engelsche woorden die hij wist te berde zou brengen. De eerste zeide dus: »Drie jongelingen uit Wales."

»Waarom hebt gij dit gedaan?" vraagde de rechter vervolgens; waarop de tweede terstond als antwoord liet volgen: »Voor het geld in de beurs!"

»Dan zult gij worden opgehangen," luidde kortweg het vonnis.

De derde aarzelde geen oogenblik, om de weinige woorden uit te spreken, die hij van buiten had geleerd, en zeide dus: »Dat is goed zoo!"

Zoo kwamen de drie reizigers droevig aan hun einde.

XXVII.

De opzichter en de duivel.

eker iemand, die in verschillende dorpen het ambt van opzichter vervulde maar onmeedoogend en gierig was, maakte zich ten aanzien zijner onderhoorigen schuldig aan allerlei afpersingen. Het gebeurde eens, toen hij op weg was naar eene plaats, om aldaar weder veel geld in te vorderen, dat de duivel in de gedaante van een man hem ter zijde kwam en met hem mede wandelde. Zij raakten aan het praten en langzamerhand begon de opzichter te begrijpen, dat hij met den duivel te doen had. Hij huiverde om verder met hem te gaan, maar welke moeite hij ook deed om van den booze ontslagen te worden, het gelukte hem niet. Of hij al in stilte bad of een kruis sloeg, niets wilde baten.

Daar ontmoeten zij een zwijnenhoeder op den weg. Een der varkens maakt het den man zeer lastig, door nu links, dan rechts af te wijken, zoodat deze vertoornd uitroept: »Beest, de duivel hale je!" De opzichter heeft nauwelijks deze woorden vernomen, of hij begrijpt dat dit eene schoone ge-

legenheid is om van zijn metgezel ontslagen te worden. »Hoort gij wel, mijn vriend," zegt hij, »dit zwijn wordt u geschonken. Ga en neem het!" Maar de duivel antwoordde: »Het wordt mij niet van harte gegeven, en daarom mag ik het mij niet toeeigenen."

Na verloop van eenigen tijd komen zij door een dorp. Voor een der huizen staat een kind uit al zijn macht te schreeuwen, en de moeder, verstoord op den ongezeggelijken knaap, roept hem toe: »Wat plaag je mij toch, bengel, met zoo te krijten; loop naar den duivel!" »Zie," zegt de opzichter, »daar komt gij gemakkelijk aan een zieltje. Welaan, pak den jongen; hij is voor u!" Doch de duivel antwoordt: »Zij meent niet wat zij zegt; als menschen boos op iemand zijn, spreken zij altijd zoo."

Zoo naderen zij langzamerhand de plaats, waar de opzichter moet zijn. Als de bewoners hem reeds van verre zien naderen, roepen zij als uit éen mond, wel wetende wat hun boven het hoofd hangt: »Daar komt hij aan, met den duivel; die mag hem houden!" Zoodra de booze dit hoort, zegt hij grijnzende tot den opzichter: »Ziedaar, die schenken u aan mij van ganscher harte, derhalve zijt gij de mijne." Op hetzelfde oogenblik sleepte de booze hem mede, en niemand vernam ooit wat er van den man geworden is.

Een knecht van den opzichter, die het gesprek had gehoord en van het gebeurde getuige was, verklaarde dat het in waarheid aldus was geschied.

XXVIII.

Drie waarheden.

Koning Asmodemus maakte eene wet, dat ieder misdadiger, die voor den rechter werd gebracht, zijn leven zou kunnen redden en de verbeurdverklaring van zijne goederen voorkomen, wanneer hij drie waarheden wist te zeggen, waartegen niemand iets kon inbrengen. Het geval deed zich voor dat zeker soldaat in verzet kwam tegen den koning, waarop hij de wijk nam naar een bosch. Daar leefde hij als een roover, plunderde de reizigers en sloeg hen dood. Toen de rechter dit vernam, plaatste hij enkele mannen in eene hinderlaag, die den booswicht grepen, en hem geboeid voor de rechtbank brachten.

»Gij kent de wet, vriend!" zeide de rechter.

»Zeker, heer!" antwoordde de soldaat. »Als ik mijn leven wil redden, moet ik drie waarheden zeggen, anders ben ik er om koud."

»Welaan," hernam de rechter. »Maak dan gebruik van de vrijheid, die de wet u geeft, anders wordt gij heden opgehangen, voor gij nog spijs hebt geproefd."

Nadat hij stilte verzocht had, begon de soldaat aldus: »Zie hier, heer, mijne eerste waarheid: Ik maak u allen kenbaar, dat ik mijn leven lang een slecht mensch ben geweest."

Toen de rechter dit hoorde, vraagde hij den omstanders: »Is het waar wat hij zegt?" Waarop zij antwoordden: »Als hij geen boosdoener was, dan zou hij hier niet gekomen zijn."

»Noem mij dan uwe tweede waarheid!" vervolgde de rechter.

»Mijne tweede waarheid is," luidde zijn antwoord, »dat ik het hoogst onaangenaam vind, aldus geboeid voor u te staan."

»Dat wil ik waarachtig wel gelooven," zeide de rechter. »Vertel dus maar dadelijk uw derde waarheid, die over uw leven moet beslissen."

»Welaan," sprak de soldaat, »als derde waarheid zeg ik u: zoo het mij gelukt levend van hier te komen, dan zal ik wel oppassen, dat ik uit eigen beweging deze plaats niet weder betreed."

»Amen!" besloot de rechter; »gij hebt waarlijk met slimheid uw leven weten te redden. Ga dan in vrede!"

Zoo wist een soldaat door drie waarheden zijn doodvonnis te ontduiken.

XXIX.

Focus.

eizer Titus vaardigde eens het bevel uit, dat de dag, waarop zijn oudste zoon het levenslicht had ontvangen, door het geheele rijk als een heilige dag moest worden beschouwd; ieder die den geboortedag zijns zoons zou ontheiligen door te arbeiden, moest ter dood gebracht worden.

Na deze wet te hebben doen afkondigen, riep hij den magister Virgilius tot zich en zeide: »Mijn waarde, nu heb ik deze wet wel bekend doen maken, maar men kan haar in het geheim telkens overtreden, zonder dat ik hiervan kennis draag. Ik vraag u daarom, of gij, die zoo vindingrijk zijt, er niet een middel op weet te bedenken, om er achter te komen, wie tegen mijn gebod handelen."

»Uw wil zal geschieden, heer!" zeide Virgilius, die terstond door zijne magische kunst een standbeeld midden in de stad deed verrijzen. Dat beeld was gewoon dagelijks alle geheime overtredingen aan den keizer te openbaren, en zoo werden ontelbare menschen door de aanklacht van dit beeld veroordeeld.

Er woonde in Rome zeker werkman, Focus genaamd, die op dien dag werkte, gelijk op alle andere dagen. Toen hij

te bed lag en overdacht, hoevelen reeds door de aanklacht van het beeld waren omgekomen, besloot hij het gevaar dat hem dreigde af te wenden. Hij stond 's morgens vroeg op, liep naar het beeld en zeide: »O standbeeld, standbeeld, door uwe beschuldiging zijn reeds velen ter dood verwezen; maar ik zweer u bij mijn god, dat ik u de hersenpan zal verbrijzelen, wanneer gij mij verklapt!" Na dit gezegd te hebben, keerde hij huiswaarts.

Zoodra het dag was, zond de keizer, gelijk hij gewoon was, zijne boden naar het standbeeld, om te vragen of ook iemand tegen zijn bevel had gehandeld. Toen zij echter ter plaatse waren gekomen en 's keizers verlangen hadden kenbaar gemaakt, zeide het beeld: »Heft uwe oogen op, mijne vrienden, en ziet, wat er op mijn hoofd geschreven staat." Zoodra zij hunne oogen opsloegen, lazen zij op het voorhoofd duidelijk het volgende: »De tijden veranderen, de menschen worden slechter; zoo iemand het waagt de waarheid te spreken, diens hoofd zal verbrijzeld worden." »Gaat tot den keizer," vervolgde het beeld, »en boodschapt hem wat gij hier gezien en gelezen hebt." De boden gingen heen en brachten alles aan hun heer over.

Toen de keizer dit vernomen had, beval hij zijne soldaten, dat zij gewapend zouden optrekken naar het beeld, om ieder, die het eenig kwaad zou willen doen, aan handen en voeten geboeid voor hem te brengen. De soldaten omsingelden het beeld en zeiden: »De keizer verlangt, dat gij allen zult aanwijzen, die tegen de wet hebben gehandeld, en de namen noemen van hen, die u hebben gedreigd." Het standbeeld gaf hierop ten antwoord: »Legt de hand op den handwerksman Focus! Hij is het die telkens de wet overtreedt en mij bedreigt." Zij grepen hierop Focus en brachten hem voor den keizer.

»Wat moet ik van u hooren!" zeide de keizer. »Waarom zijt gij ongehoorzaam aan mijn gebod?"

»Heer," gaf hij ten antwoord, »ik kan uw bevel niet opvolgen, daar ik dagelijks acht denariën moet hebben, en ze niet verdienen kan zonder te werken."

»Waarom juist acht denariën elken dag?" vraagde de keizer.

Focus antwoordde: »Ik moet het geheele jaar door dagelijks twee denariën teruggeven voor hetgeen ik in mijne jeugd genoten heb; twee moet ik aan een ander ten koste leggen; twee verlies ik en twee heb ik voor mijn onderhoud noodig."

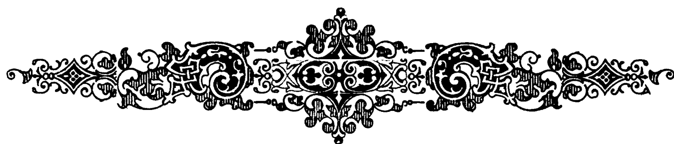
»Dat moet ge mij wat duidelijker maken," zeide de keizer.

»Luister dan, heer!" vervolgde de werkman. »Twee denariën moet ik dag aan dag geven aan mijn ouden vader, omdat hij dagelijks die som aan mij heeft besteed, toen ik nog een kind was. Thans is hij behoeftig, zoodat ik het redelijk acht hem in zijne armoede ter hulp te komen. Ziedaar waarom ik den grijsaard altijd twee denariën geef. Twee andere denariën zijn voor mijn zoon, die reeds de wetenschap beoefent; ik leg ze aan hem ten koste, opdat hij ze mij eens wedergeve, als ik oud en hulpbehoevend zal zijn, gelijk ik thans doe ten aanzien van mijn vader. Het derde tweetal denariën verkwist ik aan mijne vrouw, die altijd anders wil dan ik, hare eigene wenschen en begeerten heeft, zoodat ik een verlies reken, wat ik haar schenk. De twee laatste denariën gebruik ik voor mijn eigen onderhoud. Met minder kan ik zeker niet rondkomen, en deze denariën kan ik niet verdienen, zonder dag aan dag te werken. Gij hebt nu mijne verdediging gehoord; ik vertrouw dat gij rechtvaardig zult oordeelen."

»Gij hebt goed geantwoord," zeide de keizer; »ga, vriend, en werk ijverig voort!"

Niet lang daarna stierf de keizer, en de handwerksman Focus werd wegens zijn verstandig beleid door allen tot keizer gekozen. Hij regeerde met wijsheid, en toen ook hij gestorven was, werd zijn beeld geplaatst onder dat van andere keizers, met acht denariën boven zijn hoofd.

XXX.

Vreugde zonder einde.

an zekeren Ganterus wordt verhaald, dat hij altijd zocht naar eene plaats van ongestoorde vreugde. Op zekeren dag was hij als naar gewoonte vroeg opgestaan, en op zijne eenzame wandeling kwam hij eindelijk aan een rijk, waarvan de vorst juist gestorven was. De satrapen van dat rijk, in hem den rechten man ziende, kozen hem tot koning. Hij verblijdde zich hierover, maar toen de slaven hem 's avonds naar zijne slaapkamer brachten, zag hij tot zijne verbazing een grimmigen leeuw aan het hoofdeinde, een draak aan het voeteneinde van zijne legerstede, bovendien een beer aan de rechter- en slangen aan de linkerzijde. »Moet ik", vraagde Ganterus, »in dat bed tusschen die beesten liggen"? — »Natuurlijk", zeiden de slaven; »de andere vorsten vóor u hebben hier ook geslapen, en zijn door die beesten verscheurd". — »Alles zou mij best bevallen", hernam Ganterus, »maar van zulk een bed

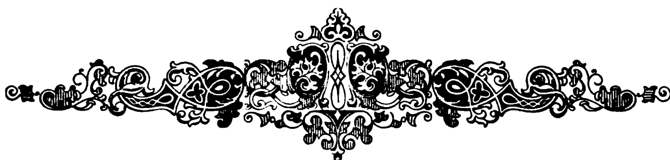
heb ik een afschuw; ik bedank dus voor de eer uw koning te zijn".

Hij kwam in een ander rijk, waar hij ook tot koning werd gekozen. Daar vond hij, toen hij naar zijn slaapvertrek werd gebracht, eene prachtige legerstede vol scherpe pennen. »Moet ik op dit bed rusten"? — »Zeker, heer", antwoordden de slaven; »zoo deden uwe voorgangers, en zij vonden hier hun dood". — »Alles is goed", hernam Ganterus, »behalve dit bed; derhalve wil ik uw koning niet zijn".

Na drie dagen eenzaam verder getrokken te zijn, kwam hij aan eene bron, waarbij een grijsaard zat met een staf in de hand. »Van waar komt gij"? — vroeg deze. — »Uit verre streken", was het antwoord. — »En waar gaat gij heen"? — »Ik zoek drie dingen, die ik tot hiertoe nergens vinden kan." — »Welke zijn die dingen"? — »Het eerste is," sprak Ganterus: »overvloed zonder gebrek, het andere: vreugde zonder droefheid, het derde: licht zonder duisternis." — »Welnu", sprak de grijsaard, »neem dezen staf en ga dien weg op, dan komt gij aan een berg, aan welks voet eene ladder staat met zes sporten. Klim die ladder op; als gij op de bovenste sport staat, zult gij op den berg een prachtig paleis zien. Klop driemaal aan de voorpoort en als de deurwachter u open doet, toon hem dan dezen staf en zeg: De heer van dezen staf gelast u mij binnen te laten. Wanneer gij dan binnen zijt, zult gij vinden wat gij zoekt".

Ganterus deed alles wat de grijsaard hem gezegd had. Toen de deurwachter hem op het gezicht van den staf had binnengelaten, vond hij daar werkelijk wat hij had gezocht en nog oneindig veel meer. Hij bleef aldaar zijn leven lang.

AANTEEKENINGEN.

1.

De vier eerste verhalen van dezen bundel behooren tot het Boek der zeven wijzen, waarover in de Inleiding is gesproken. Bij het overbrengen uit den Latijnschen tekst hield ik mij zoo dicht mogelijk aan de oudste Nederlandsche vertaling, de »Historie van die seven wise mannen van Rome," die in 1483 te Delft het licht zag, welke uitgave, met kleine veranderingen in de spelling, ontelbare malen is nagedrukt.

Van alle verhalen, die in de talrijke oostersche en westersche redactiën van dezen Roman voorkomen, is er geen zoo algemeen verbreid dan dat van den hond en de slang. In de hoofdzaak komen alle lezingen vrijwel met elkander overeen, maar in de wijze van voorstelling en in de onderdeelen is nog al eenig verschil.

In den Hebreeuwschen tekst (Sandabar) draagt de meester van den hond den titel van waterdrager des konings. Het verhaal, dat als eerste gelijkenis aan den derden wijze in den mond wordt gelegd, om den vorst te waarschuwen voor een overijld besluit, is dáar zeer kort. De valk en de vrouw worden geheel gemist.

Wel de valk maar niet de vrouw ontbreekt in den Syrischen (Sindban) en daaruit afgeleiden Griekschen tekst (Syntipas). De vrouw gaat van huis om hare ouders te bezoeken, terwijl haar man, een koninklijk krijgsbeambte, op het kind zal passen. Maar een bode des konings

roept hem aan het hof, waarop hij terstond zijne wapenrusting aangespt en de zorg voor den kleine aan den hond overlaat. Hij komt het eerst terug, na het gebeurde met de slang; de vrouw verschijnt niet weder op het tooneel. Hier wordt het verhaal gedaan door den vijfden wijze.

Volgens het Persische boek van Sindibad, waarin de derde vezier zich van dit verhaal bedient om den vorst te waarschuwen, heeft een koninklijk officier zijne teergeliefde vrouw verloren, toen zij hem een zoon had geschonken. Hij was innig gehecht aan dit kind en vertrouwde het toe aan eene voedster, die als eene moeder voor den kleine zou zorgen. Bij eene korte afwezigheid had de aanval plaats van de slang, die echter door eene kat, het lievelingsdier van de overleden vrouw, werd gedood.

In alle uit den Latijnschen tekst voortgevloeide of daarmede onmiddellijk samenhangende redactiën is het de eerste wijze, die met dit verhaal de terechtstelling van den koningszoon tracht te voorkomen. Waar de vrouw het eerst het woord voert is dit verhaal het tweede, waar de wijze begint te spreken het eerste in de rij. Doch, gelijk blijkt uit de in dezen bundel opgenomen redactie, hier heeft het verhaal eene tweeledige strekking, namelijk om niet alleen den vorst te waarschuwen voor eene overijlde daad, maar hem ook de oogen te openen voor de listen der vrouw. In bovengenoemde Oostersche redactiën bedienen de wijzen zich van afzonderlijke verhalen om dit doel te bereiken.

Men zal licht begrijpen dat er tusschen de verschillende Fransche, Italiaansche en andere vertalingen van deze groep nog al kleine verschillen zijn op te merken. Zoo laat de Russisch-Armenische vertolker den valk wegvliegen, als de hond doorstoken wordt. Doch het zou mij te ver voeren, wanneer ik hierbij wilde stilstaan. Liever wijs ik op een bijzonder verschil tusschen bijna alle hier genoemde redactiën en eene andere groep, die uit eene Arabische bron is afgeleid, waarin een wezel, of een ichneumon, of beter gezegd een mungos als slangendooder optreedt. Met de kat van het boek Sindibad zal wel hetzelfde dier bedoeld zijn. Dit wijst op den Indischen oorsprong van het verhaal, dat in zijn eenvoudigsten vorm, zeker als fabel, lang bestond, voordat het tot een verhaal met meer of minder duidelijke zedelijke strekking werd uitgewerkt.

Wij vinden dit verhaal dan ook buiten den kring van onzen Roman elders in een ander verband. In »Kalila en Dimna" of de in het Ara-

bisch geschreven vertellingen van den zoogenaamden Indischen wijsgeer Bidpaï wordt hetzelfde verhaald van een monnik. Als zijne vrouw zich eenige dagen na de geboorte van een zoon moet gaan baden en hij op het kind zal passen, wordt hij bij den koning geroepen. Hij sluit de kamer zorgvuldig, waarin buiten het kind alleen de wezel aanwezig is, die hij van jongsaf als huisdier heeft opgevoed. Bij zijne terugkomst ziet hij den bebloeden bek van het beest, dat de slang gedood heeft, en in den waan dat de wezel zijn kind heeft dood gebeten, slaat hij het dier dood. »Ziedaar," zeide de vrouw, »de vrucht der overijling."

Geheel anders luidt het verhaal in het vijfde boek van de onder den naam Pantschatantra bekende verzameling van Indische fabelen, sproken en vertellingen. »Er leefde ergens een Brahmaan, Devasarman (door de goden gezegende) genaamd. Zijne vrouw schonk hem een zoon en een ichneumon. Zij had beiden evenlief, zoogde en zalfde ook het diertje. Toch vertrouwde zij het niet geheel, zijn aard kennende. Eens, toen zij het knaapje te bed had gelegd, nam zij de waterkruik en zeide tot haar man: »»Hoor eens, meester, ik ga naar den vijver om water te scheppen; gij moet op den jongen passen, opdat de ichneumon hem geen kwaad doe." Toen zij de hielen had gelicht ging ook de Brahmaan heen, om aalmoezen in te zamelen, zoodat er niemand in huis bleef. Intusschen kwam eene zwarte slang uit een gat te voorschijn en kroop naar het leger van den knaap. Daar schoot de ichneumon op zijn natuurlijken vijand toe, greep hem aan, uit vrees dat het beest zijn broertje zou dooden, verscheurde de booze slang en slingerde de stukken weg. Trots op deze dappere daad liep het beestje de moeder te gemoet. Zoodra zij echter den bebloeden kop van den ichneumon zag, dacht zij terstond: deze booswicht heeft ongetwijfeld mijn zoon verslonden. In toorn wierp zij, zonder verder te onderzoeken, de kruik met water op het dier, zoodat het op de plaats dood bleef. Toen zij nu, zonder zich verder om het beestje te bekommeren, in huis ging, zag zij het knaapje rustig liggen slapen, en bij zijn bedje de verscheurde groote zwarte slang. Wroeging vervulde haar hart, omdat zij dezen verdienstelijken zoon zoo onbedacht had vermoord, en zij sloeg zich tegen het hoofd en op de borst. Terwijl dit plaats vond kwam ook de Brahmaan van zijn tocht terug met vele geschenken, en vond haar jammerende. »»O gij hebzuchtige,"" zeide zij, buiten zichzelve van smart over het verlies van dit kind, »»daar gij, door hebzucht gedreven, niet gedaan hebt wat ik u gelastte, smaak nu ook de vrucht van uw eigen

zonde in de wroeging over den dood van uw zoon! Zoo gaat het allen, die door hebzucht verblind zijn!""

Eindelijk deel ik nog een Mongoolsch sprookje mede, dat ondanks het verschil in voorstelling, toch blijkbaar dezelfde oorsprong heeft. Eene vrouw had vele kinderen ter wereld gebracht, die zij echter allen moest verliezen. Toen zij weder moeder hoopte te worden, kwam een wezel tot haar en zeide: »Als gij mij in uw dienst neemt, zult gij in het vervolg geen kind meer verliezen." De moeder vertrouwde op de magische krachten van het dier en nam het aanbod aan. Toen zij spoedig daarop zich verheugde in de geboorte van een zoon, ging zij op zekeren dag uit om water te halen. Onderwijl naderde eene slang; de wezel doodde het ondier, en liep de vrouw te gemoet, die het dier in drift met haar draaghout dood sloeg.

2.

Dit en de beide volgende verhalen worden in de hier gevolgde redactie van den Roman door de vrouw verteld, als zij voor de derde, vierde en vijfde maal het woord voert; in de rij der verhalen zijn het dus de 5de, 7de en 9de. In sommige andere westersche vertalingen komen zij in eene andere orde voor, doch dit doet weinig ter zake. Van meer beteekenis is, dat zij in de Arabische, Persische, Hebreeuwsche en Syrische teksten ontbreken. De inhoud verklaart de oorzaak van dit verschijnsel.

In het oude Egypte leefde een sprookje, dat door den Griekschen geschiedschrijver Herodotos voor de vergetelheid is bewaard (II. 121). Koning Rhampsinit had voor zijne onmetelijke schatten een stevig steenen huis doen bouwen. De slimme bouwmeester richtte het zoo in, dat een der steenen uit den muur kon worden genomen, waardoor men in staat zou zijn heimelijk in de schatkamer door te dringen. Toen hij kort daarna stierf, openbaarde hij het geheim aan zijne beide zonen, die van deze ontdekking zoo gretig gebruik maakten, dat de onverklaarbare vermindering van den schat den vorst in het oog viel. Om den dief te vangen, liet hij strikken spannen, waarin een der broeders zóó verward geraakte, dat hij niet los kon komen. Hij stelde daarom zijn broeder voor hem het hoofd af te slaan, ten einde niet herkend te worden. Deze voldeed aan dien wensch, en ging met het hoofd naar

huis, na de opening weder zorgvuldig te hebben gesloten. De koning was den volgenden morgen niet weinig verbaasd een romp zonder hoofd te vinden. Om tot de ontdekking van den persoon te geraken, liet hij het lijk vóor den stadsmuur ophangen, en plaatste er wachten bij, met last om hen te pakken, die zij bij het aanschouwen van het lijk tranen zouden zien storten. De andere broeder trok op verlangen zijner moeder naar die plaats, wist de wachten door een list te verschalken en roofde het lijk. Rhampsinit, verstoord dat hij niet achter de waarheid kon komen, trachtte nu door zijne dochter den schuldige uit te vinden, doch ook dit mislukte door de slimheid van den dief. De vorst zag zich eindelijk gedwongen vergiffenis te schenken, waarna de dief zich kenbaar maakte, en 's konings dochter ten huwelijk ontving.

Het is ditzelfde verhaal dat, een paar jaren geleden, in de »Aegyptische Humoreske" getiteld: »Schlau, Schläuer am Schläusten" (Dusseldorf) werd geparodiëerd.

Dat deze anecdote in de middeleeuwen niet alleen bekend, maar wijd en zijd verbreid was, al verstonden zij die dit verhaal in het Boek der zeven wijzen opnamen ook geen Grieksch, bewijzen de talrijke lezingen, die er van gevonden worden. In eene Italiaansche redactie van onzen Roman, Erastus geheeten, verraadt het verhaal zijn oorsprong terstond. Hier heet de koning Amasis, die zijn schat aan twee schatmeesters te bewaken geeft. Een hunner heeft een verkwistenden zoon, die zijn vader beweegt met hem te gaan stelen. Dan wordt de vader gevangen, waarop de zoon hem onthoofdt. Als de moeder daarna door hare droefheid hem verraadt, brengt hij haar eene doodelijke wonde toe. In andere bewerkingen van den Roman, in Frankrijk, Duitschland en Engeland, vinden wij hetzelfde verhaal, hoewel weder met enkele wijzigingen. Zoo treedt de Romeinsche keizer Octavianus in de plaats van den Egyptischen vorst. Doch de herkomst blijft altijd duidelijk te herkennen.

Dit is ook het geval, waar wij soortgelijke vertellingen buiten den kring van de verhalen van het Boek der zeven wijzen aantreffen. Reeds de Grieken hadden deze anecdote op eigen bodem overgeplant. Pausanias (IX, 37.) vertelt hetzelfde van de sluwe bouwmeesters Agamedes en Trophonios, vader en zoon, die den schat van koning Hyrieus bestalen, en van dit verhaal hebben Boccaccio en Lafontaine partij getrokken. Giovanni deed in zijne Italiaansche novellen het stuk te Venetie spelen en maakte een doge tot bezitter van den

schat. Strenger dan hij hield de Italiaansche novellist Bandello zich aan zijn origineel. In een oud-Nederlandsch gedicht zijn het twee dieven van Parijs en Brugge, die den schat van den koning van Frankrijk gaan bestelen, gelijk in een Tyroolsch sprookje een Pruis en een Pool samenspannen, om zeker rijk landheer, door het graven van een onderaardschen gang, van zijn geld te berooven. Ook in den Franschen roman van ridder Berinus en zijn zoon Aigres is dit sprookje eigenaardig ingeweven.

Doch genoeg om te bewijzen, dat het oude sprookje tot de meest geliefde vertellingen der middeleeuwen behoorde, en het oorspronkelijk thema herhaaldelijk is gewijzigd. Alleen wil ik hierbij nog herinneren, dat het verhaal van Herodotos het onderwerp is van een der blijspelen van August graaf von Platen-Hallermünde.

3.

Merlin, de naam van het kind, geeft den sleutel tot verklaring van dit verhaal; zoo toch heet een beroemd toovenaar in de oude Britsche sagen. Wij kennen hem uit hetgeen Nannius in zijn »Elogium Brittanniae," Gottfried van Monmouth in zijn »Vita Merlini," en de Fransche ridderroman van dien naam omtrent hem mededeelen, als eene mythologische figuur. Dit en de omstandigheid dat de keizer in den Italiaanschen »Erastus" een koning van Engeland is, geeft alle grond om aan te nemen, dat het verhaal oorspronkelijk uit Engeland afkomstig is, of althans eerst dezen vorm heeft aangenomen, nadat de Merlin-sage in Frankrijk en Duitschland was bekend geworden. Ondanks verschillende afwijkingen, komen toch de verhalen in andere redactiën vrij wel met dit overeen. Men heeft verwantschap meenen te vinden tusschen dit verhaal en eene der fabelen van Bidpaï, doch de punten van vergelijking zijn meer toevallig. Zoo een, dan draagt dit verhaal in aanleg en in alle onderdeelen een zuiver middeleeuwsch karakter. Ook hier herinner ik aan eene bladzijde uit onze nieuwere letterkunde, waarop dezelfde Merlin voorkomt: L. Uhland's Ballade »Merlin der Wilde," ofschoon hij juist niet bovenstaande gebeurtenis bezingt.

4.

Hoewel niet overal in dezelfde volgorde, zoo ontmoeten wij toch dit verhaal in alle westersche redactiën. Wel-is-waar merkt men verschil op in de personen en in de voorstelling van het gebeurde. De keizer heet ook Crassus, de geestelijke die het beeld omverwerpt is elders een bisschop van Carthago. In plaats van de beelden met de klokjes vinden wij in eene andere lezing twee metalen beelden vermeld, die elkander ballen toewerpen als er oorlog dreigt, terwijl verder gewag wordt gemaakt van een tooverspiegel, waarin men zien kon van welke zijde het gevaar dreigde. Doch in plaats van bij al deze onderdeelen stil te staan, wil ik liever met een enkel woord duidelijk maken, hoe het verhaal in de middeleeuwen ontstaan is.

Het aanschouwen van de trotsche overblijfselen van het oude Rome vervulde allen met verbazing, die de Tiber-stad bezochten. Reisverhalen als dat van den jood Benjamin van Tudela, doen ons aan de eene zijde zien, welk een diepen indruk die zichtbare herinneringen aan de grootheid der eeuwenoude Keizerstad op de gemoederen te weeg bracht, terwijl zij ons aan de andere zijde het bewijs leveren, hoe de verbeelding vrij spel had, waar men meestal in het onzekere verkeerde omtrent den aard der monumenten, die men met bewondering aanstaarde. In een handschrift van de achtste eeuw wordt ons reeds bericht, dat weleer op het kapitool zulke beelden met klokken stonden, om de priesters te waarschuwen, als er gevaar dreigde. Het laatste hoofdstuk der geschiedenis van het groote rijk, waarin op elke bladzijde werd gewaagd van hetgeen de eens zoo machtige wereldstad te verduren had van de invallen der woeste horden, tot zij eindelijk scepter en kroon verloor, lag zeker het best in het geheugen. Mogelijk wist men, eeuwen nadat het eerste driemanschap de heerschappij had gedeeld, nog te vertellen van den rijken Crassus, wien men gesmolten goud in den mond zou hebben gegoten. Uit zulke gegevens ontstond het verhaal, dat eindelijk ook in het Boek der zeven wijzen werd ingeweven.

Doch de eigenlijke hoofdpersoon, Virgilius, verdient bijzonder onze aandacht. Hoe vreemd het moge schijnen, toch is hij niemand anders dan de beroemde dichter van den Aeneis. Werden zijne verdiensten bij zijn leven hoog gewaardeerd, na zijn dood werd hij als een heilige vereerd. Men richtte gedenkzuilen voor hem op, vierde zijn geboorte-

dag en deed bedevaarten naar zijn graf. Redenaars en dichters plunderden om strijd zijne dichterlijke nalatenschap, en zoo vestigde zich langzamerhand de overtuiging, dat er in zijne verzen eene bijzondere wijsheid was verborgen. De kerkvaders wisten hiervan partij te trekken, om het oude heidendom te bestrijden en aan het christendom de overwinning te verzekeren, want zij beriepen zich op 's dichters uitspraken en lieten hem optreden als getuige voor de christelijke waarheid. Plaatsen uit zijn epos en zijne herderszangen moesten dienen om den bijbel toe te lichten, en zoo werd Virgilius langzamerhand in de schatting der middeleeuwsche christenheid een persoon, die met de propheten van Israël op één lijn werd gesteld. Dat de verbeelding hem zekere wonderkracht toedichtte, is licht te begrijpen. Allerlei sagen hechtten zich aan zijn persoon, en zoo ontstond die geheimzinnige figuur, die ons in de middeleeuwsche letterkunde telkens tegentreedt, maar altijd, gelijk ook in dit verhaal, een waardig karakter draagt, zoodat hij niet met gewone toovenaars op een lijn gesteld kan worden. In den Franschen »Dolopathos," eene dichterlijke bewerking van onzen Roman, is Virgilius de leermeester van den jongen prins. In Dante's onsterfelijke zangen is hij de geleider van den dichter door de onderwereld.

Nu wij dit weten, wordt bovenstaand verhaal, dat wij ook, natuurlijk met eene moralisatie, in de Gesta Romanorum weervinden, iets anders voor ons dan een wonderlijk sprookje. Gelijk alle vertellingen der middeleeuwen, doet het ons een blik slaan in de eigenaardige denkbeelden van dien tijd en vertegenwoordigt het eene bladzijde uit de geschiedenis der beschaving.

5.

De zes volgende verhalen zijn ontleend aan de Gesta Romanorum. Ik volgde zooveel mogelijk den tekst der oudste Nederlandsche vertalingen, waar ze onder N⁰. 8, 10, 17, 20, 19 en 60 voorkomen.

Wat dit eerste verhaal betreft: de Grieksche geschiedschrijver Aelianus deelt ons mede (I, 20), dat Dionysius heiligschennis pleegde aan al de siciliaansche heiligdommen. Hier ontdeed hij een beeld van Zeus van zijn kostbaren mantel, elders beroofde hij een Apollo van zijne gouden lokken. Uit die verhalen omtrent dezen tyran van Syracuse,

die zich zelfs niet ontzag om aan de godenbeelden in de tempels hunne sieraden te ontnemen, schijnt dit verhaal in de middeleeuwen ontstaan te zijn. Kerkleeraars maken er gewag van in hunne geschriften; het leende zich ook uitstekend om te waarschuwen tegen kerkroof, of om het op andere wijze toepasselijk te maken. De Engelsche dichter Gower bracht het te pas in zijne »Confessio amantis." Kirchhof, waarvan wij straks zullen spreken, teekende in zijn »Wendunmuth," onder de daden van Dionysius, ook den diefstal van den mantel op, waarmede een godenbeeld was omhangen, voor welke daad de vorst aldaar dezelfde verontschuldiging aanvoert.

6.

Zoowel in de middeleeuwen als in de oudheid geloofde men, dat door het aanwenden van zekere kruiden, of door het aanschouwen en aanraken van sommige voorwerpen aan iemand het geheugen kon worden benomen. Geestelijken zinspelen erop in hunne sermoenen en in middeleeuwsche geschriften treft men gedurig de sporen van dit volksgeloof aan. Een paar voorbeelden mogen dit staven.

In den roman »Ogier le Danois" komt de ridder van dien naam in het paleis van de fee Morgana. Zij steekt hem een ring aan den vinger, die het vermogen bezit van hem eenige tientallen jaren jonger te maken. Voorts zet zij hem een met edelgesteenten, myrten en laurieren versierden kroon op het hoofd. Zoodra deze zijne slapen drukt, verdwijnen het hof van keizer Karel, de Deensche troon en alles waaraan zijn hart gehecht was geweest uit zijn geheugen, en hij aanschouwt en begeert niets anders dan de schoone Morgana, haar prachtig paleis met zijne heerlijke tuinen.

Vincentius van Beauvais weet in zijn »Speculum historiale" ons te vertellen, hoe Mozes door de Egyptenaars werd te hulp geroepen tegen de Ethiopiërs. Als dapper veldheer stelde hij zich aan het hoofd van een leger, en door een list verschalkte hij de vijanden, zoodat hij doordrong tot hunne hoofdstad Meroë. Doch voor deze onneembare veste zou hij het hoofd gestoten hebben, ware 'skonings dochter Tharbis hem niet te hulp gekomen. Zij was doodelijk op Mozes verliefd, en onder voorwaarde dat hij haar huwen zou, speelden zij hem de stad in handen. Mozes hield woord, niettegenstaande Aäron en Mirjam hem hierover

hunne groote ontevredenheid te kennen gaven. Doch nu deed zich het bezwaar voor, dat Tharbis den veldheer niet naar Egypte wilde volgen. Daarom liet Mozes twee ringen maken, evenals in ons verhaal, en stak hij haar den ring met den steen der vergetelheid aan den vinger, waarna hij tot de Egyptenaars terugkeerde.

In de »Otia imperialia" van Gervasius van Tilbury vinden wij hetzelfde verhaal. Wat aanleiding gegeven heeft tot deze Mozes-legende, die hier op Vespasianus is overgebracht, is mij nog niet gebleken.

7.

Dit verhaal, dat als een sprookje eindigt, hecht zich niet aan een geschiedkundig persoon. Het zal onder het volk zijn ontstaan, tenzij het ontleend is aan een lied van een of ander reizenden zanger. In de oudste Hoogduitsche uitgave wordt maar van vijf diensten gesproken en in eene latere Latijnsche van acht, doch dit maakt weinig verschil. Het slot doet aan de eeuw der groote kruistochten denken. Uit geschriften van middeleeuwsche geestelijken blijkt genoeg, dat het verhaal algemeen bekend was. Men wist er, door alles te vergeestelijken, een handig gebruik te maken, om den geloovigen de waarheden van den christelijken godsdienst in te prenten.

8.

Ditzelfde verhaal wordt ook in de oudste Hoogduitsche redactie aangetroffen, maar veel uitvoeriger en met vrij wat verschil. Er was eens een koning, Hannibal geheeten, zoo lezen wij daar, die maar éene dochter had. Op zekeren dag geraakte hij op de jacht door eene opkomende mist in het bosch verdwaald. Vruchteloos zocht hij naar zijn gevolg, tot hij eindelijk, bij het aanbreken van den nacht, een licht bespeurde, waarop hij afging. Hij klopte aan en verzocht om nachtverblijf. De houtvester aarzelde een oogenblik, maar liet hem eindelijk binnen. Na het avondeten, waarbij de koning ook de vrouw leerde kennen, ging hij ter ruste en had denzelfden droom, terwijl in dienzelfden nacht de houtvesterin het leven schonk aan een zoon. Toen de vorst ontwaakte hoorde hij de kreten van den jonggeborene en besloot hij

maatregelen te nemen om te voorkomen, wat hem in den droom was voorspeld. Bij zijn vertrek openbaarde hij den houtvester wie hij was, liet hij zich het pasgeboren wicht toonen, en zeide hij dit kind tot zijn zoon te willen aannemen en het over eenige weken te zullen doen halen. Eenigen tijd daarna riep hij drie zijner getrouwste dienaars en gaf hun den last het kind te halen, te dooden en hem het hart te brengen. Toen zij het kind in ontvangst genomen en er mede weggereden waren, werden zij zoozeer bekoord door de lieftalligheid van het knaapje, dat zij besloten het in een hollen boom te verbergen, en den keizer het hart van een jong zwijn te overhandigen. Den volgenden dag jaagde graaf Leopold in den omtrek; zijne honden achtervolgden een hert tot in de nabijheid van den boom; doch toen deze het kind hoorden schreien, vergaten zij het wild en begonnen geweldig te blaffen. De graaf hierdoor opmerkzaam gemaakt, vond het knaapje en bracht het bij zijne vrouw, die kinderloos was. Het kind werd zorgvuldig opgevoed, en toen het een jongeling was geworden, volgde het den graaf, bij gelegenheid dat de keizer een groot feest gaf, naar het hof. Aan zeker teeken, hetwelk de keizer reeds terstond na de geboorte op het voorhoofd van den knaap had opgemerkt, herkende de keizer hem. Hij nam den graaf in het verhoor, en ofschoon deze het aanvankelijk wilde doen voorkomen of het zijn eigen kind was, eindigde hij toch met de waarheid te vertellen. De keizer hield den jongeling nu bij zich aan het hof, en zon dagelijks op een middel om hem van kant te maken. Ten laatste besloot hij den knaap met een brief, waarvan wij den inhoud kennen, te zenden naar de keizerin, die in een ander gedeelte van het rijk met hare dochter vertoefde. Na drie dagen reizens kwam de knaap bij een ridder, die hem herbergde. Deze ontdekte den brief en veranderde den inhoud, terwijl de bode sliep. De afloop is weder dezelfde als hierboven werd vermeld, maar de verteller voegt er nog eenige bijzonderheden aan toe. Een poos na het huwelijk reisde de keizer naar zijne vrouw, en vernam, reeds voor hij haar bereikt had, dat zij hunne eenige dochter ten huwelijk had gegeven. Dit wekte zijne bevreemding, maar hoe verschrikte hij, toen zijne geliefde dochter hem met haar echtgenoot tegemoet kwam, in wien hij terstond den gevreesden jonkman herkende. Zijn toorn ontbrandde tegen de keizerin; »gij zijt een kind des doods" voegde hij haar toe. Op haar vraag, waarmede zij den dood had verdiend, herinnerde de keizer aan hetgeen hij geschreven had; doch zij toonde den brief, waarin geheel iets anders stond te lezen. Toen boog de keizer het hoofd, zeggende: »Het is toch

dwaas van ons gehandeld, als wij de dingen anders willen regelen, dan God het beschikt heeft." Hij kuste den jongeling, en nam hem tot zoon aan.

Dit verhaal was aanvankelijk eene sage, die betrekking had op keizer Hendrik III en de wonderbare wijze waarop hij behoed werd voor de lagen van keizer Koenraad. Gottfried van Viterbo, een presbyter uit de 12de eeuw, teekende op dat keizer Koenraad van Frankenland een bevel had uitgevaardigd, waarbij hij ieder met den dood bedreigde, die den vrede brak. Graaf Leopold van Calw maakte zich hieraan schuldig en vluchtte daarom in het Schwarzwald in een verlaten molen. Toen de keizer hier toevallig een toevlucht zocht, verborg Leopold zich in he woud, waar zijne gemalin hem niet volgen kon, omdat zij in dien nacht moeder werd van een zoon. Alles heeft nu verder op dezelfde wijze plaats, ofschoon de presbyter veel eenvoudiger is in zijn verhaal. Het kind wordt gevonden door hertog Hendrik van Zwaben, die het bij den doop zijn naam geeft. Deze Hendrik zou later als keizer, op de plaats waar de oude molen stond en hij het levenslicht had aanschouwd, de stad Hirschau gebouwd hebben. De gebroeders Grimm hebben in hunne »Deutsche Sagen" (N. 486) dit verhaal van Gottfried overgenomen.

Doch ook deze sage is niet oorspronkelijk. Er bestond eene oude legende, die op keizer Hendrik evenals op andere personen is toegepast. In de »Golden Legende," die de eerste Engelsche boekhandelaar William Caxton in het licht gaf, naar de »Legenda aurea" van Jacobus de Voragine, wordt hetzelfde verhaald in het Leven van paus Pelagius. Jac. de Voragine ontleende wederom veel aan legenden van de Longebarden. Doch ik wil mij hierin niet verder verdiepen. Als zuiver middeleeuwsch verhaal acht ik hier het voldoende toegelicht

9.

Volgens het oude Indische volksgeloof kon iemand door middel van tooverkunsten zijn eigen lichaam verlaten en overgaan in het lichaam van een gestorvene. Zoo zijn er in de Indische letterkunde verschillende verhalen, die in hoofdzaak hierop neerkomen, dat iemand zich in het lichaam van een overleden vorst weet te tooveren, en gehouden wordt voor den koning, die inderdaad dood is. Dit sprookje, op allerlei manieren uitgewerkt, kwam over Perzië tot de Joden en schijnt hier den

vorm van eene legende te hebben aangenomen, waarvan Salomo de hoofdpersoon is. Volgens den Talmud sprak God eens tot den koning: »Waartoe zoudt gij langer die kroon dragen? Daal af van den troon!" Op hetzelfde oogenblik verscheen een engel, die 's konings gedaante aannam en den troon beklom. Salomo dwaalde nu overal rond, zeggende: »Ik, prediker, was koning van Israël!" »Wat," sprak het volk, »wilt gij ons vertellen? De koning zit op den troon en gijzelf zegt de prediker te zijn." Zoo werd hij van huis tot huis met stokslagen verjaagd. Volgens sommige lezingen zag hij zich echter later in zijne waardigheid hersteld.

Van Palaestina verbreidde zich de Salomo-legende in Arabië, nam daar eenige nieuwe bestanddeelen in zich op, die evenzeer van Indischen oorsprong waren, en kwam zoo door het Byzantijnsche rijk in het Westen. Dat het met bijval ontvangen en in korten tijd in alle richtingen verspreid werd, bewijzen de verschillende gedaanten waarin wij de legende telkens ontmoeten. Hier is Jovinianus de hoofdpersoon, een denkbeeldig keizer, die nooit geregeerd heeft, en waarmede men Julianus bedoeld kan hebben. De dichter Hans Sachs, die het geval ook in een lied bezong, noemt in zijne dramatische bewerking van dit onderwerp den keizer werkelijk Julianus. De Spaansche tooneeldichter Don Rodrigo de Herrera verplaatst het tooneel der handeling naar Palermo, vermoedelijk omdat hij zijn stof aan eene Italiaansche bron ontleende, en laat keizer Frederik van Hohenstaufen als hoofdfiguur optreden.

Toen de geestelijkheid deze legende aangreep, om er zich van te bedienen tot waarschuwing tegen hoogmoed, moest dit op de geheele voorstelling onwillekeurig invloed oefenen. Wat in het Oude Testament omtrent Nebucadnezar werd medegedeeld, bleek bijzonder geschikt te zijn, om de teekening van den door God vernederden vorst te voltooien. Naar de moralisatie werd het geheele verhaal hervormd en zoo kon het dienst doen als vorstenspiegel; keizers en koningen, hoe groot ook, moesten het hoofd buigen voor de hemelsche machten en hare vertegenwoordigers op aarde. Zoo ontstond de vertelling, die wij in verschillende Italiaansche redactiën bij dichters en novellisten weervinden. Een koning, die meestal geen of een denkbeeldige naam draagt, maar ook als Robert of Roger van Sicilië voorkomt, ergert zich in de kerk, als hij het »magnificat" hoort zingen, aan de woorden van den Lofzang van Maria: »deposuit potentes de sede et exaltavit humiles." Hij beveelt dat het koorgezang zal zwijgen, en gelast de geestelijken die woorden uit het kerklied te verwijderen. Of wel hij teekent eenvoudig protest aan

tegen deze woorden, in zijne laatdunkendheid uitroepende, dat zelfs de koning der koningen niet bij machte is hem zijn rijk te ontnemen. De trots van den vorst wordt dan op dezelfde wijze gebroken. Een engel neemt zijne gedaante aan en niemand herkent hem, totdat hij het hoofd buigt, boete doet en vergiffenis vraagt. Dan wordt hij begenadigd, en ontvangt met zijne vorstelijke gedaante zijn rijk terug. Aldus opgevat is het verhaal eene afspiegeling van den strijd tusschen het wereldlijk en geestelijk gezag in de middeleeuwen, tusschen een Hendrik IV en Gregorius VII.

Het is merkwaardig, dat dit verhaal heeft voortgeleefd tot op dezen dag. In de 16de eeuw werd het als om strijd gedramatiseerd. Daarna geraakt het een wijle op den achtergrond, doch om in Italië als volksboek te herleven en elders eene plaats in te nemen in de verzamelingen van sproken en legenden. Longfellow heeft er meesterlijk partij van getrokken in zijn gedicht »Tales of a Wayside Inn", en nog geen tien jaren geleden werd het in Denemarken als tooneelspel: »Den forvandlede Konge", opgevoerd.

Wie tot in de kleinste bijzonderheden de geschiedenis van het oude Indische sprookje en de middeleeuwsche legende wil nagaan, wijs ik op H. Varnhagen's »Ein Indischen Märchen auf seine Wanderung durch die Asiatischen und Europäischen Litteraturen. Berlin 1882".

10.

De Grieksche dichters en prozaschrijvers Hesiodos, Apollodoros, Hyginos, Theocritos, alsmede in navolging van dezen de Romeinsche dichter Ovidius, verhalen ons het volgende van Atalanta, de dochter van den Boeotischen koning Schoeneus. Zij was buitengewoon schoon, maar ingevolge eener uitspraak van het orakel, had zij besloten niet te huwen. Om alle minnaars af te schrikken, daagde zij elk die naar hare hand dong tot een wedloop uit. Die overwonnen werd, moest zijne vermetelheid met den dood boeten, en daar zij in den wedloop ieder overtrof, had haar speer reeds het hart van menig jonkman doorboord. Eindelijk waagde ook Hippomenes, de zoon van Megareus, zich aan den ongelijken strijd. Doch deze had de hulp van Aphrodite ingeroepen, en de godin had hem drie gouden appelen gegeven, die hij onder het loopen

Atalanta voor de voeten moest werpen. De list gelukte volkomen. Atalanta hield telkens haar loop in, om de kostbare voorwerpen op te rapen, en was ten laatste te zeer met deze gouden appelen bezwaard, om Hippomenes in te halen. Als overwonnene moest zij hem hare hand schenken, en zij deed het niet ongaarne. Doch tegelijk werd ook het orakel vervuld, dat haar voor een huwelijk had gewaarschuwd. Hippomenes toch verzuimde aan Aphrodite een dankoffer te brengen voor hare hulp. Hierover verstoord, wreekte de godin zich door het jonge paar te verleiden tot minnekozerij in het heilige woud der eerwaardige Kybele, die het echtpaar voor deze heiligschennis strafte, door beiden terstond in leeuwen te veranderen.

Het behoeft zeker geen betoog, dat het verhaal van Abibas niets anders is dan de eeuwenoude Grieksche sage, in een middeleeuwsch kleed. De poëzie der oudheid heeft in die ijzeren eeuw, meer dan men oppervlakkig zou meenen, medegewerkt, om den zin te wekken van andere kunsten en genietingen, dan die van den krijg en het jachtvermaak.

11.

In 1563 verscheen te Frankfort een merkwaardig boek. Onder den algemeenen titel W e n d U n m u t h, bevatte het »allerhand höfliche und lustige Historiën, Schimpffreden, bayspielen und gleichnuss". Het bleek zeer in den smaak te vallen, want het werd herhaaldelijk herdrukt, en de verzamelaar gevoelde zich opgewekt om de laatste uitgave, die hijzelf in 1602 bezorgde, nog met de helft te vermeerderen. De verzamelaar, Hans Wilhelm Kirchhof, was een gewezen soldaat, die een tijd lang onder verschillende heeren had gediend, daarna te Marburg had gewoond, en eindelijk burggraaf van Spangenberg was geworden. In een aantal geschriften heeft hij een schat van wetenswaardige dingen opgeteekend uit zijn tijd en uit vroeger dagen. Wat nog in de 16de eeuw van mond tot mond ging, heeft hij voor vergetelheid bewaard. Dit is vooral het geval met zijn »Wendunmuth", waarvan H. Oesterley eene nieuwe met aanteekeningen verrijkte uitgave bezorgde (Stuttg. Litter. Verein. 1869). Hier vinden wij een aantal verhalen, sprookjes en fabelen weer, die in andere middeleeuwsche geschriften voorkomen. Voor dezen bundel ontleende ik aan Kirchhof slechts deze fabel en het volgend sprookje.

Die fabel is natuurlijk geen schepping der middeleeuwen. Ofschoon wij haar aantreffen in middeleeuwsche handschriften, en schrijvers uit dien tijd haar blijken te kennen, is zij toch veel ouder. Wij vinden haar reeds onder de Aesopische en Indische fabelen, en deze streek van Reinaert behoorde sedert eeuwen tot zijne heldendaden, die middeleeuwsche dichters zoo voortreffelijk bezongen. Doch de voorstelling is lang niet altijd dezelfde. In de Grieksche fabel is de leeuw ziek en moet er alleen voedsel voor hem gezocht worden. De vos weet tot tweemaal een hert tot hem te lokken, eet het hart op van dit dier en beantwoord de vraag van den leeuw, zooals hier boven is vermeld. De oudste lezing in het sanskrit komt hiermede overeen, maar het hert is hier een ezel, die zich zeker veel beter leent voor zulk een bedrog. Daar dit dier zich bovendien onderscheidt door zijne ooren, en iemand die geen ooren heeft geen verstandigen raad kan aannemen, zoo laat het zich begrijpen waarom in de Indische fabel de vos ook de ooren opeet. In de Grieksche spiegelt de vos aan het hert voor, dat de leeuw hem tot zijn opvolger wil benoemen. Zoo iets aan een ezel wijs te maken, ware al te dwaas; in de Indische Pantschatantra is dus aanvankelijk enkel sprake van de vriendschap van den leeuw. Doch later nam het verhaal nog een anderen vorm aan en verlokte de vos den ezel, toen hij ten tweede male tot hem ging, door de mededeeling, dat in gindsche grazige weiden ezelinnen waren, die zeer verlangden met hem te paren. Ook in andere opzichten wijken de voorstellingen in deze Oostersche fabel van elkander af; zoo staat in het eene verhaal op den voorgrond, dat de leeuw het hart en de ooren van een ezel moet verslinden, zal hij genezen worden, terwijl in het andere de leeuw, deerlijk gewond in den strijd met een olifant, te krank is om zelf zijn prooi te zoeken, en eerst later, als hij den gedooden ezel verslinden zal, de ooren en het hart mist. In »Kalilah en Dimnah" neemt de jakhals de plaats van den vos in.

Hoe een fabel ontaarden kan, daarvan vinden wij een opmerkelijk bewijs in het 83ste verhaal van de G e s t a R o m a n o r u m. Een everzwijn, zoo wordt ons daar verteld, breekt in den tuin van Trajanus in en de hovenier Jonathan houwt het een oor af. Het beest vertoont zich andermaal, en nu verliest het ook zijn tweede oor. Dit schrikt het nog niet af, en als het voor de derde maal weerkomt, snijdt de hovenier het den staart af. Als de ever werkelijk voor de vierde maal terugkomt, slaat de man hem dood. Dan eet de kok het hart van den ever op en verontschuldigt zich met dezelfde slimme opmerking van den vos. Men

erkent terstond, dat de Oostersche fabel aan dit verhaal ten grondslag ligt. Een middeleeuwsch geestelijke maakte er de volgende moralisatie bij. Het everzwijn is de rijke man, die voor de wereld leeft. Jonathan is de dood, die hem, op hooger last, achtereenvolgens een bloedverwant, een zoon en eindelijk zijne vrouw ontneemt, om hem tot beterschap te brengen. Ten laatste velt de dood ook hem, en nu maakt de duivel zich van zijne ziel meester en zegt tot Christus: »Deze man had geen echte ziel, want als hij er een gehad had, zou hij uwe geboden niet hebben overtreden".

12.

Het geloof dat de Satan zich van oude vrouwen bediende, om datgene te volbrengen waartoe hijzelf zich niet in staat achtte, was in de middeleeuwen algemeen verbreid. De heksen waren oude leelijke vrouwen, die in dienst stonden van den booze. Dit verhaal, dat misschien wel de herinnering bevat aan een of ander voorval, waarbij de verstoring van het huwelijksgeluk aan den invloed des duivels, door tusschenkomst van eene oude vrouw, werd toegeschreven, — was algemeen verbreid. De Fransche Dominicaan uit de 13de eeuw, Stephanus de Borbone, en de Duitsche uit de 15de eeuw, Johannes Herolt, teekenden het op. Men treft het aan zoowel in de werken van godgeleerden, zooals van den beroemden Fransiscaner prediker Oswald Pelbartus de Themesvar, als in den Italiaanschen roman »El conde Lucanor", en het Spaansche »Libro de los enxemplos". Dat men het in de 16de eeuw nog niet vergeten was, getuigt niet enkel Kirchhof maar ook de volgende bladzijde uit Maarten Luthers »Tischreden:" »Da ich noch ein junger Knabe war, sagte man ein Historia, dass der Satan zwei Eheleut, die mit einander in grosser Einigkeit gelebt und sich brünstig lieb gehabt, nicht konnte mit seinen Listen uneins machen, da richtet ers aus und brachts zu Wegen durch ein alt Weib. Dieselbe legte heimlich einem jeglichen ein Scheermesser zu den Häupten unters Kissen und überredete ein jegliches in Sonderheit, wie eins das andere willens wäre umbzubringen, und dass wahr wäre, könnten sie dabei abnehmen, dass ein jegliches würde ein Scheermesser zum Häupten unterm Kissen finden. Der Mann fand er also am ersten, und schneidt dem Weib die Gurgel damit entzwei. Darnach kam der Teufel und

reichte dem alten Weibe ein Paar Schuhe an einer langen Stangen zu. Da fragte sie: Warumb er nicht zu ihr ginge? Antwortet er: Du bist böser denn ich, denn was ich zwischen diesen Eheleuten nicht konnte zu wegen bringen, das hast du ausgerichtet. Also sehet ihr, was der Teufel thut in seinen Werkzeugen".

13.

Dit en de vier volgende verhalen zijn weder uit de Gesta Romanorum (Nos. 85, 106, 136, 104, 143). Wat dit eerste betreft, komt het mij voor uit het Oosten afkomstig te zijn. Hiervoor pleit, naar het schijnt, wat wij bij Herodotos (I. 141) lezen. Toen de Joniërs en Aeoliërs, na den val van Sardes, tot Kuros boden zonden, met het bericht, dat zij zich aan hem wilden onderwerpen op dezelfde voorwaarden, waarop zij onderdanen van Kroisos waren geweest, antwoordde de Persische koning met deze gelijkenis: »Een pijper zag visschen in de zee, en hij meende door op zijn fluit te blazen, de visschen wel naar het strand te kunnen lokken. Daar hij zich echter in zijne verwachting bedrogen zag, nam hij een net en haalde daarmede een menigte visschen op. Toen hij ze nu op het zand zag spartelen, zeide hij tot hen: »»Houd nu maar op met springen, want op mijn pijpen wildet gij er niet uit komen, om te dansen" ". Kuros was verstoord, terwijl hij dit bescheid aan de gezanten gaf, want toen hij, vóor de onderwerping van het Lydische rijk, tot dezelfde Grieksche stammen boden had gezonden, om zich bij hem aan te sluiten, hadden zij een weigerend antwoord gegeven.

Deze fabel wordt ook onder de Aesopische fabelen gevonden.

14.

Dit verhaal staat niet op zichzelf. In de middeleeuwsche letterkunde ontmoeten wij het voor het eerst in de »Disciplina clericalis" van Petrus Alphonsus. Dáar zijn de drie reizigers twee burgers en een boer. De eersten willen den laatsten, dien zij voor dom houden, beet nemen, en ten slotte blijkt hij de slimste te zijn. Verder treffen wij het aan bij Vincentius van Beauvais en andere godgeleerden van dien tijd, in eene Joodsche levensbeschrijving van Jezus, alsmede bij Italiaansche, Spaansche en Fransche dichters en prozaschrijvers. De personen

veranderen; bij den novellist Cinthio zijn het een astroloog en een philosoof, die door een soldaat gefopt worden; maar het gronddenkbeeld blijft altijd onveranderd.

Dit denkbeeld is het eerst uitgewerkt in Indische sprookjes, die ongetwijfeld later in het Westen bekend werden. Zoo wordt in de Pantschatantra het volgende verteld van vier zonen van Brahmanen. Drie hunner bezaten zeer veel wetenschap, maar het ontbrak hun geheel aan doorzicht. De vierde had niets geleerd, maar vergoedde dit gemis door een helder verstand. Zij gingen te zamen op reis en vonden op zekeren dag in een bosch de beenderen van een leeuw. »Wel", zeide de een, »laten wij eens eene proeve geven van de wetenschap, die wij vroeger hebben vergaard. Daar ligt het gebeente van een dood beest; dat willen wij door de macht van onze kennis in het leven terugroepen". — »Goed" zeide een hunner, »ik ben in staat de beenderen weder saam te voegen". — »En ik", sprak een tweede, »zal voor vel, vleesch en bloed zorgen". — »Dan zal ik het bezielen", zeide de derde. Toen de beide eersten met hun werk gereed waren, en de derde met de bezieling zou beginnen, sprak de verstandige: »Zie wel toe, het is een leeuw; als gij hem doet herleven, zal hij ons allen verscheuren". — »Gekheid, domoor"! antwoordde zijn broeder; »meen niet dat ik met mijne wetenschap niets kan uitrichten". Daarop hernam de aangesprokene: »Wacht dan even, tot ik daar in dien boom ben geklauterd." Toen hij er in zat, maakte de ander den leeuw levend, die terstond opsprong en allen verslond, behalve den verstandige, die bedaard uit den boom kwam, zoodra de leeuw zijns weegs was gegaan.

Ik doe hier weder opmerken, hoe de oostersche vertelling in ons verhaal geheel een middeleeuwsch karakter heeft aangenomen.

15.

Het lijdt geen twijfel of dit verhaal, dat wij ook onder de vertellingen van Petrus Alphonsus (Disciplina clericalis, N°. 22), in den Zedespiegel (Speculum morale) van Vincentius van Beauvais, in het boek van J. Pauli, getiteld »Schimpf und Ernst", en in nog vele andere geschriften uit de 14de, 15de en 16de eeuw aantreffen, is van Indischen oorsprong, en werd door de Arabieren naar het Westen overgebracht. Wij vinden het, om van andere oostersche geschriften te zwijgen, in

het boek »Kalila en Dimna", en zeker is het hier beter op zijn plaats dan in een stichtelijk boek der middeleeuwen. Maar de vindingrijkheid der geestelijken was onuitputtelijk, en zij wisten ook hieruit leering te trekken voor de kloosterbroeders. De dief was de schoone Lucifer, die den hemel wilde bestormen en God van den troon werpen. Maar langs de stralen zijner glans gleed hij af naar de hel, en brak zijne beenen. Of wel de dief was de duivel, die het dak van 's menschen hart beklimt om in zijne ziel in te breken. De man was de goede prelaat, gehuwd met de kerk, wien de duivel zijne goederen, dat is zijne deugden, tracht te ontrooven. Daarna overlegt hij met de kerk, hoe hij den booze zal verwijderen, opdat deze hem niet schade.

De aantrekkelijkheid van eenvoudige tooversprookjes wordt voor ons zeker niet verhoogd door zulk eene smakelooze vergeestelijking.

16.

De Romeinsche schrijver Aulus Gellius vertelt in zijne »Noctes Atticae" (V, 14), op gezag van den redenaar Apion, die in de dagen van Tiberius en Claudius leefde, dat een slaaf, met name Androclus, die van zijn heer was weggeloopen, veroordeeld werd om voor de wilde dieren geworpen te worden. Doch de leeuw, die hem verscheuren moest, liefkoosde hem, want het beest herkende in den slaaf den man, die hem eens een pijnlijken doorn uit het vleesch had gehaald. Zoo werd het leven van den ongelukkige gered.

Apion, die de groote steden van Griekenland afreisde en overal redevoeringen hield over Homeros, verdient niet bijzonder veel geloof, al verzekert hij ook van dit geval ooggetuige geweest te zijn. Hij stond bekend als iemand, die zijne toehoorders in verbazing bracht, door allerlei ongelooflijke dingen te vertellen, die meestal van eigen vinding waren. Hoogstwaarschijnlijk kwam hem in Egypte, zijn geboorteland, een sprookje ter oore, dat hij als eene ware gebeurtenis voorstelde, en dat door anderen hem werd naverteld.

Het verhaal, zooals het ons hier wordt gegeven, verschilt te zeer van Aulus Gellius, van welken schrijver in de Gesta Romanorum overigens een vlijtig gebruik is gemaakt, om niet te onderstellen, dat hij uit eene andere bron heeft geput. Vergelijken wij deze eenvoudige vertelling met vele andere van denzelfden inhoud in verschillende

middeleeuwsche geschriften, dan bestaat er alle grond om aan te nemen, dat het verhaal uit het Oosten afkomstig is. Enkele trekken verraden ook nog duidelijk een oostersch karakter. De fabel zal oorspronkelijk ten doel hebben gehad de plicht der dankbaarheid aan te prijzen, en wij weten dat men in het Oosten meestal zich op voorbeelden uit de dierenwereld beriep, om de menschen tot deugd en zedelijkheid op te wekken.

Wij vinden het verhaal ook in »Wendunmuth". Dáar is het een ridder, Androdus geheeten, die als slaaf van een Romeinsch consul in Afrika slecht wordt behandeld en daarom wegloopt. Hij houdt zich schuil in een hol, waar op zekeren dag een leeuw verschijnt met een gewonden poot. Na het dier genezen te hebben, blijven zij drie jaren samen wonen, terwijl de leeuw voor het onderhoud van den slaaf zorgt, door den buit met hem te deelen. Eindelijk begint Androdus dit leven te vervelen; hij loopt weg, wordt gegrepen en naar Rome gebracht. Kort daarna werd ook de leeuw gevangen, waarna het verhaal op dezelfde wijze eindigt.

17.

Dionysius de oudere, tyran van Syracuse, zoo verhaalt ons Cicero (Tusculanae quaest. V. 21), telde onder zijne hovelingen zekeren Damocles, die hem gelukkig prees om zijne macht, zijn krijgsheer, den glans van zijn hof en zijne onmetelijke rijkdommen. »Damocles", vraagde de tyran, »daar gij mijn lot zoo benijdenswaardig acht, zoudt gij u wel in mijne plaats willen stellen, om dat geluk ook eens te smaken"? Toen Damocles zeide er wel eens de proef van te willen nemen, liet Dionysius hem plaats nemen op een gouden rustbed, bedekt met een prachtig gewerkt tapijt. Kostelijk gouden en zilveren vaatwerk werd op sierlijke tafeltjes bij hem neergezet. De schoonste jonge slaven kregen in last hem op zijne wenken te bedienen. Keur van spijzen werden opgedragen en de geur van de fijnste reukwerken vervulde de zaal. Damocles achtte zich dus de gelukkigste der menschen, toen hij opeens boven zijn hoofd een zwaard zag, dat Dionysius met een paardenhaar aan de zoldering had laten ophangen. Terstond verschoot Damocles van kleur; hij zag noch de schoone knapen, noch de prachtige schotels, die zij vóor hem hadden gezet. Zijne handen durfden de spijzen niet aanraken

en de kroon viel van zijn hoofd. Eindelijk smeekte hij den tyran, dat hij hem mocht vergunnen die plaats te verlaten, daar hij tegen zulk een prijs niet gelukkig wilde zijn.

Naar aanleiding van dit verhaal is het zwaard van Damocles spreekwoordelijk geworden. Horatius, Persius en andere dichters en prozaschrijvers der oudheid gebruiken het als een beeld, zinspelen erop of verwijzen ernaar. Het was ook in de middeleeuwen zoo algemeen bekend, dat ik eene lange reeks van schrijvers zou kunnen noemen, die er zich van bediend hebben. Doch het ging er mede als met zoo vele andere verhalen, het werd op vreemden bodem overgeplant en op allerlei wijzen zoo opgesierd, dat in de latere lezingen, die bovendien onderling nog al verschillen, weinig of niets meer te herkennen is van Cicero's vertelling, behalve de voorstelling, die er aan ten grondslag ligt.

Het is hier de plaats niet om het verband tusschen ons verhaal, en soortgelijke vertellingen in den middeleeuwschen roman van Johannes Damascenus, »Bazlaam en Josaphat," in het »Speculum historiale" van Vincentius van Beauvais, in de »Confessio amantis" van den Engelschen dichter Gower, in sommige sermoenen en elders na te sporen. Hetzij genoeg dat bijna allen op denzelfden leest zijn geschoeid en gelijke strekking hebben.

18.

In de Inleiding is gesproken van eene Hebreeuwsche bewerking van den Roman van de Zeven Wijzen, M i s c h l e S a n d a b a r getiteld, van welke H. Sengelmann eene Hoogduitsche vertaling heeft gegeven (Das Buch von den sieben weisen Meistern aus dem Hebr. und Griech. übers. Halle 1842); aan dezen Hebreeuwschen tekst zijn dit en de beide volgende verhalen ontleend, die wij in geen der westersche vertalingen weervinden. Wel is waar komen deze verhalen ook voor in den Spaanschen roman, »Libro di los Enganos", die het eerst door Comparetti werd uitgegeven (Ricerche intorno al libro di Sindibad, Mailand 1869), maar deze bewerking is eene navolging van eene oude Arabische tekst, die verloren ging, en de Spaansche roman kan dus met den Hebreeuwschen, die uit dezelfde bron is voortgevloeid, tot de oostersche lezingen gerekend worden. Ditzelfde is ook het geval met den Griekschen Syntipas, waarvan in de inleiding gewag is gemaakt.

Wat dit verhaal betreft is het niet onaardig de Joodsche redactie te vergelijken met den Syrischen Sindban, met welken laatsten de Syntipas en de Spaansche bewerking overeenkomen. Wij hebben hier eigenlijk twee verhalen, die aan elkander zijn gelast zonder eenig innerlijk verband. Zoowel dit geheel als de afzonderlijke deelen pasten in den mond van de vrouw, welker bedoeling is den koning voor den slechten raad der wijzen te waarschuwen. Maar het tweede gedeelte heeft bij de samenhechting vrijwat van zijne oorspronkelijke eigenaardigheid verloren. Ter vergelijking laat ik 'hier de beide verhalen uit »Sindban" kortelijk volgen.

Een koning heeft een geliefden zoon. Deze laat zijn vader door zijn leermeester vragen hem te vergunnen alleen op de jacht te gaan. De vader staat het toe, mits de leermeester hem vergezelle. Zij jagen een wilden ezel op en de leermeester laat den jongeling aan zichzelven over, om hem in staat te stellen geheel alleen het wild te dooden. Zoo raakt de koningszoon verdwaald en komt hij in aanraking met eene jonkvrouw, die weldra blijkt eene fee of heks te zijn. Van den leermeester wordt verder niet meer gesproken. De wijze waarop de jongeling zich van de fee weet te bevrijden wordt op dezelfde wijze medegedeeld en het verhaal eindigt, wanneer de fee bij het gebed ter aarde stort en in het stof kronkelt, terwijl de prins spoorslags wegrijdt naar zijn vader.

Er was eens een koning, die zijn zoon met de dochter van een ander vorst verloofde. Deze laatste schreef aan den eersten: »Zend mij mijn schoonzoon; ik wil een feest voor hem aanrichten, en als hij het goedvindt, keert hij met mijne dochter als zijne vrouw naar u terug." De koning liet zijn zoon trekken, maar gaf hem zijn leermeester als geleider mede. Onderweg kwamen zij aan eene bron, waarvan het water de eigenschap had, dat ieder die er uit dronk in eene vrouw veranderde. De leermeester, die dit wist, zeide tot den prins, zonder hem te waarschuwen: »Wacht hier, tot ik onderzocht zal hebben welken weg wij verder moeten volgen." In plaats van dit te doen, reed de leermeester naar het hof terug, en bracht den koning het bericht, dat zijn zoon door een leeuw was gedood. De prins, die een ondragelijken dorst gevoelde, had intusschen van het water gedronken en was in eene vrouw veranderd. Terwijl hij daar stond, niet wetende wat te doen, kwam er iemand tot hem, die hem vroeg wie hij was. De prins maakte zich bekend, zeide wat het doel was van zijne reis, en hoe

*

hij helaas van gedaante was veranderd. De man had medelijden met hem en zeide: »Ik wil vier maanden in uwe plaats vrouw zijn, tot gij het feest gevierd zult hebben, als gij mij belooft na dien tijd te zullen terugkeeren om mij te bevrijden". Toen de prins dit beloofd had, wees de ander hem den weg, en reisde hij haastig verder. Na vier maanden kwam hij terug, maar bespeurde dat de in eene vrouw veranderde man inmiddels gehuwd was. »Hoe kan ik", zeide de prins, »thans in uwe plaats weder vrouw worden, daar ik maagd was, toen gij mij als vrouw hebt gevonden!" Zij kregen verschil, werden handgemeen, en nadat de prins den ander overwonnen had, keerde hij naar zijne vrouw terug. Ten laatste kwam hij weder bij zijn vader, wien hij vertelde hoe zijn leermeester met hem gehandeld had, waarop de koning dezen ter dood liet brengen.

19.

De Joodsche vertaling van dit verhaal is eenvoudiger dan eenige andere. De Syrische Sindban en de Grieksche Syntipas zijn in hunne schildering van het gebeurde uitvoeriger en aanschouwelijker. Zij stellen den leeuw voor als bevreesd voor den man, omdat de anders zoo moedige koning der woestijn in den man den demon van den nacht meent te zien. Ook laten zij den aap door den man dooden, waarop de leeuw, die door den aap aangemoedigd, tot den voet van den boom genaderd is, ijlings op de vlucht gaat. Deze laatste voorstelling vinden wij terug in het Perzische boek van Sindibad, dat tot dezelfde groep van oostersche bewerkingen van den Roman der zeven wijzen behoort.

20.

Behalve in bovengenoemde oostersche bewerkingen wordt dit verhaal ook nog gevonden in de Arabische vertelling der zeven vezieren, die voorkomt in een der uitgaven van de »Duizend-en-één-nacht." Wel missen wij het in den Syrischen Sindban, maar alleen omdat het slot van het eenig behouden handschrift verloren is gegaan. Het verhaal eindigt juist met de woorden: »De volgende is de geschiedenis van den blinde. Er was eens een koopman, die welriekend hout kocht, dat

men aloë noemt. Hij hoorde ..." »Syntipas" stelt ons schadeloos voor dit gemis. Deze is ook hier weder niet alleen wat duidelijker en uitvoeriger, maar biedt over het geheel zooveel verschil aan, dat ik voor eene juiste vergelijking deze lezing in haar geheel zou moeten geven, ware het niet dat de vrees om te uitvoerig te worden mij hiervan terughield. Het boek Sindibad heeft sommige bijzonderheden met »Sandabar" gemeen, andere met »Syntipas". Maar deze lezing onderscheidt zich én door sommige ingevoegde uitweidingen, zooals over de voordeelen van handelsreizen, én door nauwkeurige plaatsbepalingen, die niet zonder belang zijn. »De jonge koopman", zoo heet het in den aanvang, »was nu eens in Khata of in Khotan, dan weder in Aleppo of in Yemen, bracht de voortbrengselen van Khorasan naar Kh'árizim, en de stoffen van Ispahan naar den keizer van China. De producten van Abyssinië verkocht hij te Bokhara met tien percent winst. Daar men hem verteld had dat het sandelhout te Kashgar tegen goud werd opgewogen, zoo besloot hij daarheen te gaan, na zijn geheele kapitaal in dit handelsartikel te hebben omgezet. Een aldaar woonachtig koopman, die in hetzelfde artikel handelde en er een grooten voorraad van bezat, het doel van zijne komst vernomen hebbende en vreezende dat de vreemdeling door zijn nog grooter voorraad de markt zou drukken, bedacht de volgende list", enz.

Hier doet het verhaal ons een blik slaan in de uitgebreide handelsbeweging van dien tijd, en maakt ons bekend met de avonturen van een reizend handelaar, die niet zelden bloot stond aan allerlei bedriegerijen, en vaak het slachtoffer werd van slimme concurrenten.

21.

Het verhaal van de zeven infanten van Lara behoort tot de Spaansche sagen der middeleeuwen en is van zeer oude dagteekening. Koning Alfonso X, zoon van Ferdinand III de heilige, nam het op in zijn »Cronica general de Espana", die in 1541 voor het eerst te Zamorra werd uitgegeven. Vermoedelijk ontleende hij het aan eene Latijnsche kroniek, of aan een middeleeuwsch gedicht, dat echter nog niet gevonden is. Zeker dagteekent het uit de elfde eeuw. De koning van Leon, Bermudo II, die er in voorkomt, regeerde van 982 tot 999. Rodrigo Velasquez, Garcia Fernandez en Almanzor zijn historische personen uit

dienzelfden tijd. Of het waarheid bevat is moeielijk met zekerheid uit te maken. De groote Spaansche geschiedschrijver van de 16de eeuw, Juan Mariana, twijfelde er geen oogenblik aan; toch is het meer dan waarschijnlijk, dat het als sage ontstaan is in het tijdperk van den strijd tusschen de Christenen en Mooren. Er bestaat eene vrij uitgebreide litteratuur over dit onderwerp, die uitvoerig wordt opgegeven door W. L. Holland in zijne uitgave van »La estória de los siete infantes de Lara" (Tüb. 1860), ontleend aan bovengenoemde »Cronica general" van Alfonso X.

Het ging met dit verhaal in Spanje als elders met de ridderromans der middeleeuwen: het werd in de 16de eeuw tot een volksboekje omgewerkt, dat ontelbare malen is herdrukt, en nog altijd in Spanje veel gelezen wordt. Onze landgenoot, de bekende schilder en graveur Octavio van Veen, heeft de gebeurtenissen in veertig tafereelen gebracht, die hij in 1612 te Antwerpen met Latijnschen en Spaanschen tekst uitgaf. Meer dan eenmaal leverde het ook stof voor een tooneelstuk. De beroemde Spaansche tooneeldichter Lope Felix de Vega Carpio, de vader van het nationale drama, heeft zelfs twee tooneelstukken aan deze sage ontleend. Niettegenstaande een aantal zijner tooneelspelen hier voor het Nederlandsch tooneel bewerkt zijn, heb ik vruchteloos gezocht naar vertalingen, hetzij van »Los siete infantes de Lara", hetzij van »El bastardo Mudarra".

Uit den jongsten tijd bezitten wij nog twee voortreffelijke dichterlijke bewerkingen van het tragisch verhaal, eene Spaansche van Angel de Saavedra, getiteld: »El Moro expósito, ó Cordoba y Burgos en el siglo décimo" (Paris 1834), en eene Hoogduitsche in de »Romanzero der Spanier und Portugiesen von Em. Geibel und Ad. von Schack" (Stuttg. 1860).

22.

Dit en de drie volgende verhalen zijn ontleend aan eene Italiaansche verzameling bekend onder den titel van »Honderd oude novellen". Deze is op gelijke wijze als de Gesta Romanorum ontstaan. Het vermoeden van d'Ancona (Romania 1873, p. 1116 sv.), dat deze verhalen van één schrijver afkomstig zouden zijn, wordt door vorm en inhoud dadelijk weerlegd. Men mag zelfs als zeker aannemen, dat

wij ook de verzameling als zoodanig niet aan één persoon hebben te danken; immers er zijn tot dusverre geen twee middeleeuwsche handschriften gevonden, die geheel of ongeveer hetzelfde behelzen, en dus naar een oorspronkelijk handschrift afgeschreven zouden zijn. De verschillende verhalen ontstonden langzamerhand en werden van mond tot mond verteld, tot ze tegen het begin der 15de eeuw op schrift zijn gebracht. De weinige handschriften, die uit dien tijd dagteekenen, bevatten niet allen dezelfde, sommige meer andere minder dan 100 novellen.

Deze verhalen zijn allen uit de 14de eeuw, enkele ontstonden misschien iets vroeger. Van sommigen is, op grond van bekende personen die er in optreden, ongeveer den tijd op te geven waarin ze in omloop gekomen zijn. Meestal is Italië het tooneel van de handeling, doch soms verplaatst de verteller ons in het Oosten of voert hij ons naar een fabelachtig land, waar, gelijk hier, een koning Meliadus regeert. Even als in de Gesta Romanorum zijn de helden niet zelden Grieken en Romeinen. De verhaler heeft zijn stof blijkbaar aan de klassieke schrijvers ontleend en houdt zich trouw aan hetgeen hij daarin gevonden heeft, doch soms bekruipt hem de lust om van een wijsgeer of krijgsman der oudheid eene geheel middeleeuwsche figuur te maken, en dan laat hij bijv. Socrates als Romeinsch senator een gezantschap van een sultan ontvangen. Over het geheel worden alle Grieken en Romeinen als ridders opgevoerd, en dit bewijst op nieuw, dat deze verhalen in den bloeitijd van het ridderwezen zijn ontstaan. Enkele vertellingen, zooals de volgende, dragen zoo duidelijk eene Fransche, en meer bepaald eene Provençaalsche kleur, dat ze ook zelfs in de taal hun oorsprong verraden, en blijkbaar op Italiaanschen bodem zijn overgeplant. De vorm van alle verhalen is kinderlijk en eenvoudig. Geen der novellen onderscheidt zich door uitvoerige schilderingen, of door andere versieringen, en zij verschillen zeer van die der latere Italiaansche novellenschrijvers, met name Barberino, Gubbio en Boccaccio. Wij hebben hier de zuivere vertelling, niets meer, maar ook niets minder.

Deze verhalen zijn voor het eerst uitgegeven door Carlo Gualteruzzi, op aanraden van den kardinaal Bembo, en wel in 1525 te Bologna. De meening dat er eene oudere, echter zonder jaartal in het licht gezonden uitgave zou bestaan, schijnt op een misverstand te berusten. Gualteruzzi's verzameling bevat juist honderd novellen, den proloog medegerekend, en voert daarom tot titel »Le ciento novelle antike".

Of het handschrift, dat Bembo hem verschafte, maar honderd verhalen bevatte, dan of hij dit cijfer koos naar het voorbeeld van den Dekameron, is moeielijk uit te maken. Eerst in 1572 verscheen te Florence eene tweede uitgave onder den titel: »Libro di novelle e di bel parlar gentile", die door Vincenzio Borghini, een geestelijke, bezorgd werd, maar geheel van de eerste verschilt. Men mist hier zeventien verhalen van Gualteruzzi, die voor een deel ter zijde gesteld schijnen te zijn, omdat zij den toets der zedelijkheid niet konden doorstaan. Om de gaping aan te vullen, ontleende hij acht nieuwe verhalen aan een der beste handschriften, dat er meer dan honderdtwintig bevatte, en nog een tiental aan andere bronnen. Zoo bevatte dit boekje ook in het geheel honderd novellen, die, voor zooverre zij dezelfde zijn als de vertellingen der eerste verzameling, toch in onderdeelen nog al verschillen. Bij latere uitgaven, die deels den tekst van Gualteruzzi, deels van Borghini, deels van beiden te zamen geven, heeft men zich steeds aan dit honderdtal gehouden, behalve natuurlijk waar men eene bloemlezing, of eene soort van »editio in usum Delphini" op het oog had. De beste uitgave van deze Italiaansche novellenbundel is ongetwijfeld die, welke Guido Biagi, naar de beste codices met eene belangrijke inleiding, in 1880 te Florence heeft uitgegeven. Grimm, Simrock en Keller hebben enkele verhalen vertaald, eene vertaling van den geheelen bundel is, zoo ver ik weet, in Duitschland, Frankrijk of Engeland nooit verschenen, hier te lande schijnt de verzameling geheel onbekend gebleven te zijn.

23.

Dit verhaal is, gelijk boven reeds werd opgemerkt, van Provençaalschen oorsprong. Volgens Grimm e. a. moet Bertrand van Almannon, de vriend van den Provençaalschen edelman Guffroi Rudal, voor de hoofdpersoon gehouden worden. De naam geeft zeker grond om aan hem te denken. Volgens Diez (Die Poesie der Troubadours. 2te Aufl. Leipz. 1883, S. 23) e. a. is de troubadour Richard de Barbazdieux bedoeld.

24.

Het schijnt wel dat dit verhaal van Italiaanschen oorsprong is. Mij zijn geene andere verhalen bekend, waarmede het vergeleken kan worden.

25.

Dat dit verhaal uit Noord-Frankrijk afkomstig is, zou geen betoog behoeven, indien wij niet onwillekeurig aan Filips IV de schoone dachten, wiens oorlogen met Guy van Dampierre van Vlaanderen algemeen bekend zijn. Doch wij weten tevens welk een hardnekkigen strijd deze Fransche koning en Paus Bonifacius VIII met elkander hebben gevoerd, en het is niet onmogelijk dat juist onder deze omstandigheid in den mond van het Italiaansche volk dit zinrijk verhaal is ontstaan.

26.

Dit verhaal is aan een werk (Summa praedicantium) van den als prediker beroemden Engelschen geestelijke uit den 14den eeuw, Joh. de Bromyard, en andere middeleeuwsche geschriften ontleend. Het leefde in veler mond en werd eeuwen lang van geslacht tot geslacht voortverteld. Wij vinden het o. a. weer in de vermakelijke historiën, die de kamerdienaar van koningin Margaretha van Navarra, Bonaventura Desperrier, in de 16de eeuw te boek heeft gesteld. (»De trois frères qui suidérent être pendus pour leur Latin" in zijne: »Contes et joyeux devis").

27.

Men vindt dit verhaal in een der vele geschriften van den Duitschen dominicaan uit de 15de eeuw, Joh. Herolt (Promptuarium exemplarum Nuremb. 1486). De Engelsche dichter Chaucer ontleenden hieraan de stof voor eene zijner vertellingen.

28.

Bij dit verhaal, hetwelk voorkomt in de Gesta Romanorum (N°. 357), heb ik niet anders op te merken, dan dat soortgelijke verhalen ook bij andere middeleeuwsche schrijvers worden gevonden. Zoo vinden wij bijv. in Engeland de volgende volkssage. Zekeren Artus verdwaalt op de jacht en komt in een hol, waar eene oude reuzin woont met haar zoon en hare dochter. Moeder en zoon willen hem dooden, maar de dochter weet te bewerken, dat de oude zijn leven zal sparen, wanneer hij den volgende morgen drie waarheden kan zeggen. Artus wordt nu goed onthaald, terwijl de jonge reus voor hem op de harp speelt. Den volgenden morgen noemt hij deze drie waarheden. Eerst zegt hij tot den zoon: »Gij zijt de beste harpspeler, dien ik ooit heb gehoord", vervolgens tot de oude: »Gij zijt de afschuwelijkste heks, die ik ooit heb gezien"; eindelijk tot allen: »Als ik eens weg ben, zal ik wel zorgen hier niet weder te komen". De reuzin erkent de waarheid van deze uitspraken, en laat Artus vrij (Robert, Cambrian popul. antiq. London 1815, p. 94).

Of deze vertellingen uit een soortgelijk verhaal of eene fabel der oudheid zijn voortgekomen, dan of zij in de middeleeuwen zijn ontstaan, durf ik voor-als-nog niet beslissen.

29.

Zoo dit verhaal afkomstig is van een of ander geestelijke, die zich van dit voorbeeld bediende, om er leering uit te trekken, dan is het zeker van oude dagteekening. Behalve dat het wordt aangetroffen in geschriften van Pelbartus de Themesvar en Bromyard, waarop ik reeds meermalen heb gewezen, zoo blijkt uit de talrijke plaatsen in andere werken, waarin ongeveer dezelfde vertelling wordt gevonden, dat het wijd en zijd was verspreid. Mogelijk ontstond het in Italië; het werd althans onder de honderd novellen opgenomen, en wij vinden het ook in eene verzameling van oude Siciliaansche sprookjes. Keizer Titus was niet alleen in de oudheid maar ook in de middeleeuwen de type van een menschlievend en rechtvaardig vorst, omtrent wien allerlei anekdoten in omloop waren, en ofschoon nu dit zonderling bevel hiermede schijnbaar in strijd is, zoo wordt dit toch bevestigd door 's keizers

handelwijze tegenover Focus, waarom het eigenlijk te doen is. Omtrent het optreden van Virgilius verwijs ik naar Aant. 4. Het verhaal, zooals het hier wordt medegedeeld, is het 57ste der Gesta Romanorum.

30.

Ook deze laatste zinrijke vertelling is ontleend aan de Gesta Romanorum (N⁰. 101). In het werk van Bromyard en in een ander van den Franschen bisschop Johannes Junior of Le Jeune (Scala celi) ontmoeten wij haar weder. Men heeft haar aangetroffen in handschriften uit de 14e en 15e eeuw, en niet enkel geestelijken, maar ook dichters hebben partij getrokken van deze gelijkenis. Want met vele anderen zou ik dit verhaal tot de parabelen willen rekenen, waarmede de geestelijken der middeleeuwen de letterkunde van dien tijd hebben verrijkt.

INHOUD.

Bladz.

—

